

SOLFASOL

ANKARA'NIN GAYRİRESMİ GAZETESİ

Aylık Gazete | 15 TL | Ekim 2021 Sayı 105 | www.solfasol.tv

Biz şimdi alçak sesle konuşuyoruz ya
Sessizce birleşip sessizce ayrılıyoruz ya
Anamız çay demliyor ya güzel günlere
Sevgilimize çiçekler koyuyor ya bardağa
Sabahları işimize gidiyoruz ya sessiz sedasız
Bu, böyle gidecek demek değil bu işler
Biz şimdi yanyana geliyor ve çoğalıyoruz
Ama bir ağızdan tutturduğumuz gün hürriğin havasını
İşte o gün sizi tanrılar bile kurtaramaz.

Cemal Süreya

“Hocam, bunlar otobüsün suçu değil” ANKARA'DA TOPLU TAŞIMADA KADINLAR

» s. 14 Pınar Kaygan, Asuman Özgür Keysan ve Harun Kaygan

fotoğraf: freepik.com

Ankara'da 2020 yılında gerçekleşen araştırma sonuçlarına göre kadınların toplu taşıma alışkanlıklarını ve deneyimlerini erkeklerinkinden farklılaştıran en temel etmen, yolculukları sırasında taşıdıkları güvenlik endişeleri.

GÜNCEL

Eylül Ayı Ankara Haberlerinden Kısa Seçki
» s. 2 Akın Atauz

Bu Yazıyı Okumadan Evinize Mantolama Yaptırmayın!
» s. 6 Mehmet Onur Yılmaz

ANKARA

Tahtacıörencik Köyü Ekolojik Yaşam ve Geleneksel Evleri
» s. 8 Faruk Soydemir

Al Gözüm Seyreyle
» s. 12 Necati Yalçın

Ankara 1919
» s. 19 Taylan Esin

KÜLTÜR SANAT

Can Çekişen Aşkları da Vuran Şair:
Akif Kurtuluş ve Ankara
» s. 22 Sencer Başat

Jamaika'dan Ankara'ya Uzanan Bir Müzik Yolculuğu:
Goril Reggae Band
» s. 24 Alisa Candan Karsu

Albüm Tanıtımı: A Mystical Journey
» s. 25

Kitap Tanıtımı:
Çevre, Biyopolitik, Ekonomi ve Eğitim (1)
» s. 26 Mehmet Tunçer

Kitap İncelemesi: Oliver Jeffers'ın Kayboldu Bulundu ve Uçtu Uçamadı Kitapları Üzerine:
Kahverengi Bavul, Ev ve Uçmayı Sevmeyenler
» s. 29 Funda Mengilli

Cin Ali Solfasol'de
» s. 30

SOLFASOL TV

Biz Potansiyeli İçin "Sine-i Millet"
» s. 32 Mehmet C. Peker

Solfasol.TV'de Düzenli Programlar

Çoğulculuk Kültürünü Geliştirmeye Yönelik
Haritalama: Ankara Kamuoyuna Çağrı
» s. 36 (devami s. 31) TEKHNE

Çocuk Gazetesi içeride!

Ankara'da Tunalı Hilmi Caddesi'nde
Nadide Bir Mobilya Ustası

Aleko Angilidis:

Psalty Mobilya Fabrikasından
Günümüze Uzanan Ustalık

» s. 10 Filiz Köse

Türkiye'deki nadide ahşap möble
restoratörü Aleksandros Angilidis'i
atölyesinde ziyaret ettik.

Hergele Meydanı'nda Bir Otel Odası

Dario Moreno ve Orhan Veli

» s. 16 Ümit Bayazoğlu

Karşılaştıklarında kendilerini Gar Gazinosu
şantörlerinden Dario Moreno ve Tercüme
Kalemi'nden Orhan Veli olarak tanıtmışlardı.

SOL FALSO

Aydan Çelik

YENİ SOSYAL MEDYA TASARISI

Eylül Ayı Ankara Haberlerinden Kısa Seçki

Akın Atauz

Eylül, Ankara için en güzel aylardan biridir. Ağaçlar usulca, sararır, kahverengiye döner. Bazıları da kıp-kızıl olur. Kuru yapraklar, yavaş yavaş kaldırım kenarlarına yığılmaya başlar. Akşamları kısa kollu gömlekle dolaşamayacağınızı anlayacağınız bir zaman gelir; evden çıkarken elinize bir yelek alırsınız, akşam serinliğine karşı, önlem için...

Tatile gidenler, kente geri dönmeye başlamıştır çoktan. Kent kalabalıklaşır; üniversitelere başlayacak öğrenciler ülkenin her tarafından Ankara'ya gelir. Yer değiştiren memurlar da telaş içindedir. Ne de olsa burası, bir "öğrenci kenti" ya da "bürokrasinin başkenti" sayılır.

Eylül Ankara'sında sinemalar yeni sezona hazırlanıyor olmalı. Tiyatrolar programlarını çoktan yapmışlardır. Galeriler, konserler,

opera, bale, diğer etkinlikler/ açılışlar başlamak üzeredir. Müzeler, ufak onarımlarını yaz aylarında tamamlamış ve vitrinlerini aydınlatmıştır.

Kitapçılar hafiften kalabalıklaşır, raflarda gözünüzü çelen çok fazla yenilik görürsünüz. Akşamları vitrin ışıkları kenti aydınlatmaya başlar erkenden...

Kent kendi karmaşasına ve kaotik renkliliğine döner yeniden; sesler çoğalmaya, yaşam, yavaş yavaş akmaya başlar...

Peki ama gerçekte neler oldu 2021 Eylül'ünde Ankara'da? Yaşam, "idealize mevsim normallerinin" ötesinde neler gösterdi? Ankara haberlerinden yaptığımız seçkiyi dört ana başlıkta sunuyoruz.

1. Toplum Katından Eylül Ayı Haberleri

Öğrenciler / Barınma

Birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de salgın sonrası konut maliyetlerinde ve fiyatlarında yükselmeler yaşandı. Özellikle az gelirlilerin kiralayabileceği evlerin sayısı azaldı ve kiralarda artışlar görülmeye başlandı. Bunu geçen ay haberleştirmiştik. Öğrenci yurtları da sayıca yetersiz ya da çeşitli nedenlerle yaşanamaz nitelikte olunca, Ankara'ya gelen öğrenciler büyük bir güçlüklerle karşılaştılar ve kelimenin her anlamıyla açığa kaldılar. Yerel haberler şöyle:

Belediye çözümlerinin, geçici otel ağırlamaları niteliğinde olduğunu biliyoruz; ama yine de belediye ilgisinin giderek gerçek bir desteğe dönüşmesini umalım. Öğrencilerin barınma sorunu bir yönüyle, konut/ kiralık konut sorunu ile örtüşüyor.

23 Eylül: Yurtsuz-evsiz kalan öğrenciler, protesto için parklarda, yurtların önünde açık havada yatmaya başladılar. [*Artı (+) Gerçek, Seda Taşkın*]

21 Eylül: Ankara'da "Barınamıyoruz" eylemine müdahale: 9 gözaltı [*BİA*]

23 Eylül: Ankara'da 'yurtsuzlar' soğuğa aldırış etmiyor: Taleplerimiz çok net [*Artı (+) Gerçek*]
Pek çok kentte belediyeler kentlerine gelen bu durumdaki öğrencilere sahip çıkmaya ve geçici de olsa, çözümler üretmeye başladılar.

23 Eylül: Mansur Yavaş: "Üniversite eğitimi için gelen evlatlarımızı, şehrimize adım atar atmaz AŞTİ'de karşılıyoruz. Yavaş, çağrı yaptı, 3 binden fazla öğrenci yurt ve otellere yerleştirilmeye başlandı. [*Duvar*]

Bir yönüyle de, yurt binalarının azlığı ve eksiklikleri ile ilişkili. Buna yurtlardaki ideolojik-politik- dini otoriteye boyun eğmeye zorlayan baskıcı ortamı da eklemek gerek. Dolayısıyla, akla gelen "kamusal" çözüm önerileri, otomatik bir çözüm üretmeyecek.

Geriye kalanları; "özel sektör", "hayırsever" sivil toplum örgütlerini/ vakıflarını da tanıyoruz zaten. Kestirmeden bir çözüm beklemek zor...
Ve öğrencilerin barınma sorunu devam ediyor...

Mülteciler / Pogrom Denemesi

Ağustostaki yüz karası pogrom denemesinden sonra, mülteci/ sığınmacı ve göçmenlere karşı sertleşen tavır, acımasızlık dozunu artırarak devam ediyor

19 Eylül: Altındağ olayları sonrası Ankara'daki Suriyeli göçmenler, "Evlerimiz yıkılıyor,

polisten kaçarak yaşıyoruz" diyor. [*BBC*]
İçişleri Bakanlığı, yeni sığınmacıların başkente kabul edilmemesi yönünde karar aldı.

Ankara Valiliği ve İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yapılan açıklamada, Ankara'da "göç, uyuşturucu ve asayiş olaylarına

kaynaklık eden metruk binalar ve bu binalarda ikamet eden yabancıların tespit edilerek evlerinin yıkılacağı" ve "söz konusu yabancıların kayıtlı oldukları illere gönderileceği" belirtildi.
Altındağ'da Suriyelilerin yaşadığı mahallelere yıkım tebligatı ve uygulamaları başladı. [*+ Gerçek*]

Kadınlar / Kadın Cinayeti

Ankara kadın cinayetleri bakımından önde gelen bir kent değil; kentsel yaşam, gün ışığında, akşamüstlerinde hatta bazı semtlerde ilerleyen saatlerde bile, çok güvensiz değil. Ama Türkiye'de, İstanbul Sözleşmesi'ni bir kalemde iptal etmiş bir ülkede yaşıyoruz.

31 Ağustos: Ankara'da kadın cinayeti [*Duvar*].
(Umarım başka cinayetler olmamıştır, haber atlamamışımdır.)

30 Eylül Bu tarihte bir çağrı yansıdı basına. "Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD) tarafından yürütülen *Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi Projesi*

kapsamında gerçekleştireceğimiz **Herkes İçin Güvenli Kent Ankara Projesi Açılış Toplantısı:** Gelin eşitçe ve güvenle yaşayacağımız bir Ankara'yı hep birlikte inşa edelim. (5 Ekim 2021 tarihinde Saat 13.00'da Çağdaş Sanatlar Merkezi)

GÜNCEL

Ekoloji / Hava Kirliliği

İklim krizi ile ilgili olarak Ankara'nın altyapısını, enerji kaynaklarını, kenti kullanma biçimini, tüketimi ve atıkları/yeniden kullanımı, kent yüzeyindeki toprak-beton-asfalt gibi çevre kaplamalarının oranlarını, vb. içeren bir program yapılmasıyla ilgili, elbette hiçbir haber/ gelişme yok.

Bu nedenle, kirlenme haberine geçelim: Temiz Hava Hakkı Platformu'nun yayınladığı Kara Rapor 2021 şöyle: [+ Gerçek]

1 Ekim "Ankara dahil 15 istasyonda 2020 yılı boyunca yapılan ölçümlerde, 'yüksek hava kirliliği' gözlemlendi. Yıllık PM10 (partikül madde) ortalamasının,

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) kılavuz sınır değerlerinin üzerinde olduğunu açıkladı. Ankara Siteler istasyonunun yakınında (yani en yoksulların konutlarının ve işyerlerinin bulunduğu yerde) ise, yıllık PM10 ortalaması DSÖ kılavuz değerlerinin dört katını aştı."

Sağlık / kapanan hastaneler

1 Ekim, Bayazıt İlhan, "Hastane kapatmak kötülüktür" (*Birgün Gazetesi*) İlhan, yazısında yakında açılacak Etlik Şehir Hastanesi için, beş önemli hastanenin daha kapatılacağını bildiriyor.

Bunlar: Dışkapı Yıldırım Beyazıt EAH, Dr. Abdurrahman Yurtaslan Onkoloji EAH, Etlik Zübeyde Hanım Kadın Hastalıkları EAH, Dr. Sami Ulus Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları EAH ve Ulucanlar Göz EAH Hastaneleri.

"Kentlerin en merkezi yerlerindeki köklü hastanelerin kapatılması kente, orada yaşayan insanlara, sağlık çalışanlarına yapılan kötülüktür" diyen İlhan, Ankara'da kurulan Hastanemi Açın Platformu'na üye 122 kurumun, bunu ısrarla yinediğini ekliyor.

2. Ankara'daki Yıkımlar ile ilgili Eylül Ayı Haberleri

Cebeci Stadi Yıkımı

tuteloglu ve 98 diğer kişi beğendi
tez_candan Cebeci Stadyumu son hali bugün 18:00 de millet bahçesi yapılması için yıkıldı. Yıkımına neden olanlar tarih hiç sizleri affetmeyecek

Çok önceden yıkım kararı alınmış ve yıkımın durdurulması için çok çaba harcanan Cebeci Stadi yıkıldı.

DOCOMOMO-Türkiye Grubu, "... yapının yıkılıp yerine millet bahçesi ve cami yapılması kararından vazgeçilmesi gerektiği görüşündeyiz ve Cebeci Stadyumu'nun yıkımı hakkında verilen yürütmeyi durdurma kararının ivedilikle uygulanmasını bekliyoruz." demişti. Ancak Belediye'nin de, 100. Yıl Çarşısı'nı benzer bir yaklaşımla yıkmaya çalıştığını, 104. sayıda duyurmuştu. Aynı biçimde, Belediye'nin ODTÜ yolunu yapamaya devam edebilmek için Gökçek mantığını savunmakta olduğundan da bahsetmiştik. Yıkım bulaşıcı sanki.

Ankapark

Ankapark, Ankaralıların samimi ilgisini bekleyen konulardan biri. Sadece yapılmış olan büyük yatırımın (800 milyon dolar civarı olduğu söyleniyor) kar/zarar bilançosu yönünden değil, pek çok başka açıdan da Ankapark, kentlilerin politika üretim sürecine katılmasını bekliyor. Gelişmelerle ilgili haberler şöyle:

27 Ağustos: Medyascope Ankapark'ı görüntüledi: 801 milyon dolarlık eğlence parkının dinazorları çürümeye devam ediyor. [*Okan Yücel*]

01 Eylül: Ankapark'taki milyarlık zarar nedeniyle Meclis Araştırma Komisyonu kurulması talep edildi. [*Birgün*]

13 Eylül: Mahkemeden Ankapark kararı: Ankara Büyükşehir Belediyesi'ni haklı buldu ancak tedbir kararını kaldırmadı. Mansur Yavaş, 750 milyon dolarlık Ankapark'ın akıbetine, Ankaralılarla birlikte karar vereceklerini söyledi. [*T24*]

ODTÜ Yolu

20 Eylül: ODTÜ yolu ihalesi yargıya taşınıyor. Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Ankara Şubesi, Mimarlar Odası Ankara Şubesi ve Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi, Melih Gökçek döneminde tartışmalara neden olan ve Mansur Yavaş döneminde de ihalesi yapılan ODTÜ yolu için yargıya gidiyor. "Yargı kararları uygulanacaksa demir kafes için uygulansın" diyen meslek odaları, "yönetim değişse de, aynı siyaset iktidarda, bu yollar Gökçek ve rant çevrelerinin projeleri" diyor. Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin tamamlamaya çalıştığı bu yol, meslek odalarına göre "ODTÜ Ormanını yok etmek, yolun batısında kalacak olan 94 hektarlık orman alanını rant çevrelerinin kucağına atmak, yol için kesilen 24 hektarlık orman alanının da üzerine asfalt dökmek demektir." [*Duvar*]

Hem yolu büyük bir azimle savunan, hem de çok demokrat ve duyarlı görünme

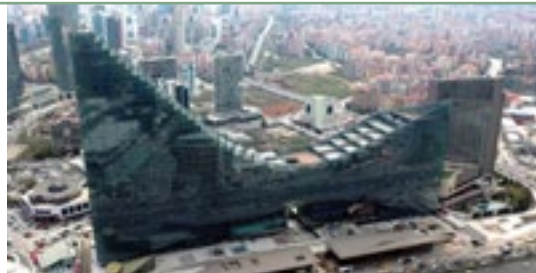
sevdasını elden bırakmayan Belediye'ye, yapılan işin görmek istemedikleri gerçek niteliğini nasıl anlatabiliriz?

11 Eylül: Tarık Şengül de, Birgün'deki yazısında, ODTÜ yoluna bakışta "...sınıfsal açıdan da bir tercih yapmak gerektiğine" işaret ediyor. "İncek tarafına işaret eden güzergahın üzerinde güçlü ve her dönem iktidar olmayı bilen rant çevreleri ve onların talepleri duruyor. Mevcut kente işaret eden yolun/yolların üzerinde uzun zamandır ihmal edilen ve o nedenle de ömrü yollarda geçen geniş halk kesimleri var. İhale, tercihin yönünü gösterdi." diyerek, Etimesgut ve Sincan vb. de yaşayan, daha alt gelir gruplarındaki Ankaralıların ulaşım sorunlarının ötelenmesine ve sınıfsal tercihe dikkat çekiyor. [*Birgün*]

Ankara Belediyesi'nin "Gökçekleşme" yolunda veya eylemindeymiş gibi görüldüğü her durum, biz Ankaralıları korkutuyor.

Dikmen Vadisi

24 Eylül: Ankara 11. İdare Mahkemesi, Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nce yargıya taşınan Dikmen Vadisi'nin yeşil alanlarını yapılaşmaya açan plan değişikliklerini iptal etti. [*Duvar*]

Demirkafes

28 Eylül: "Demir Kafes" planı 8. kez iptal edildi. Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Büyükşehir Belediyesini yargı kararına uymaya ve YDA Center'ı ivedi mühürlemeye çağırdı. [*BİA*]

GÜNCEL

3. Belediyeler / Uygulamalar ile ilgili Eylül Ayı Haberleri

Ankara Büyükşehir ve Çankaya Belediyeleri'nin Eylül ayı içinde aldığı ve eğer "tuhaf ve anlamsız" değilse, kentin yaşamını kolaylaştırabilecek/ rahatlatacak olan kararlardan bazıları ve diğer haberler şöyle:

02 Eylül: Ankara Büyükşehir Belediyesi, filosuna katacağı 377 otobüsten 19 tanesini teslim alarak hizmete başlattı. Düşük emisyon değerleri sayesinde çevreci özelliğiyle üretimi yapılan 2021 model otobüsler, metro ring hatlarında ve dar sokak-caddelerin bulunduğu bölgelerde hizmet verecek. [*Hürriyet*]

17 Eylül: Ankara Büyükşehir Belediyesi, 5 bin adet açık hava ilan panosu ile 3 bin adet kapalı otobüs durağının 10 yıllık süreyle kiraya verilmesini talep etti. ABB Meclisi'ne getirilen ve her ay belediyeye toplam 2,5 milyon TL kaynak oluşturması beklenen talep, AKP ve MHP'li üyelerin oylarıyla reddedildi. [+ *Gerçek*]

24 Eylül: Ankara'da gece ulaşımına saat düzenlemesi. EGO otobüslerinin normal hatlarda son sefer saati 24.00'ten 01.30'a, metro seferleri saat 24.00'ten 01.00'e, otobüslerin metro ring hatları ise 24.00'ten 01.40'a kadar uzatıldı. [*ANKA*]

26 Eylül: Anıtpark'ta "Büyük Uyanış Başkent" başlığıyla aşı karşıtı miting yapıldı. Katılım 1 500 kişiyi geçemedi. Gelenler de maskesiz ve mesafesizdi. İdare Hukukçusu Prof. Dr. Metin Günday, Ankara'daki 'aşı karşıtı' mitinge tepki göstererek, "Konu insan hakları olduğunda yasak, aşı karşıtı miting olunca serbest" dedi. [*ANKA*]

29 Eylül: Çankaya Belediyesi tarafından Konur Sokak'a yerleştirilen renkli

şemsiyeler, eleştiriliyor. Mimarlar Odası'na göre şemsiyeler sokağın hafızasıyla uyumuyor. "Metin Yurdanur'un yaptığı İnsan Hakları Heykeli ile birlikte hak arayanların KHK ile işten çıkartmaların, sendikaların, demokrasi ve laiklik arayışının sesi sözü olan bu mekan, bellek mekânıdır, mücadeleye saygı mekanıdır. Konur'un belleği'ne gölge düşüren şemsiyeler: Özgün değil, gereksiz." [*Duvar*]

4. Eski-Yeni Belediye Başkanları ile ilgili Eylül Ayı Haberleri

13 Eylül: Yavaş, Cumhurbaşkanlığı adaylığı için: "Adımın geçmesi gurur verici ama şu anda böyle bir düşüncem yok" dedi. [*T24, Eray Görgülü*]

14 Eylül: Belediye Başkanları Vakfı'nın (City Mayors Foundation) düzenlediği World Mayor'da 2021 Dünya Belediye Başkanı Ödülü'nü, 18 başkent belediye başkanı arasından birinci olarak Mansur Yavaş aldı. Ödülün gerekçeleri olarak belirtilen özelliklerden bazıları şöyle: "Halkın güvenini ve şeffaflığı önceleyen bir yönetim anlayışı sergiledi. Avrupa ve Asya'nın büyük başkentlerine eşit bir metropol inşa etme vizyonu ortaya koydu. Yolsuzlukla cesaret ve inançla mücadele etti."

"Toplumun yoksul ve dezavantajlı kesimlerini destekledi. Temiz suya ve yenilenebilir

enerjiye yatırım yapıyor. Bağlantıları zayıf olan bölgelere internet erişimi sağladı." [*BİA*]

Gerekçeleri ne kadar inandırıcı buldunuz, bilmiyorum. Diğer yandan, şimdiye kadar savcılığa hiç çağırılmamış olan İMG'nin savcılığa çağırılarak ifade vermesi ise, oldukça önemli sayılabilir:

24 Eylül: (İMG) Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin, başkanlığı döneminde FETÖ/PDY'ye imar konusunda rant sağladığı yönündeki soruşturma kapsamında savcıya ifade verdi.

Melih Gökçek, Ankapark ve Ankara Bulvarı'nın ulusal televizyon kanallarında tanıtım yapılmasına dair ihaleye ilişkin "FETÖ'nün yayın organlarına 375 bin TL KDV hariç ödeme yapılmıştır" dedi.

Bu yapıya imar rantı sağladığı iddiasına ilişkin ise, topu Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'ne atan Gökçek, görev yaptığım (dönemde) bu türden gelen plan değişikliklerini belediye meclisine havale ettik" dedi.

Geçmişte Fethullah Gülen'i öven paylaşımlarına yönelik "Hoca olarak bilirdik, hain olduğunu öğrenince sevgimiz saygımız kalmadı" ifadesini kullandı. [+ *Gerçek*]

28 Eylül'de Ruşen Çakır; "Belediyenin yeni yönetiminin, hakkında yaptığı suç duyuruları kapsamında geçen cuma günü savcılıkta iki saate yakın ifade verdi. "Terör örgütüne imar rantı sağlamak" ile suçlanan Gökçek'in başına ne geleceği belli değil, ama böyle bir dönemde ifadeye çağırılması bile fazlasıyla anlamlı" dedi. [*Medyaskop*]

Eylül ayına bakmak...

Barınamayan öğrenciler, ayrımcılığa uğrayan/ evleri yıkılan Suriyeli mülteciler ve kadın cinayetleri, Ankara'nın yanısıra Türkiye'nin nasıl bir Eylül geçirdiğini gösteriyor denilebilir.

Bu haberler, bir yönüyle kent yaşamı rutininin Ankara bölümleri gibi. Ama bir yönüyle de, kaynamaya hazırlanan kazanın fokurdama öncesine benzetilebilir... Kent yaşamı ve etkinlikleri, bu kaynama

noktasından, henüz çok uzakta olsa da.. Bakalım, göreceğiz. Hazırladığımız bu kısa seçkinin amaçlarından biri de, bu dönemde kente bakıp, "nasıl bir yaşam vardı?" "Neler olup-bitiyordu" veya "neden olup-bitmiyordu?" gibi sorulara yanıt arayacaklara biraz kolaylık sağlayabilmek... Buna karşılık, kültürel etkinlikler bakımından durum oldukça kaygı verici gibi duruyor.

Emre Madran'ın İzinde “Edep Ya Hu” Buluşmaları

Mimarlar Odası Ankara Şubesi, Emre Madran İzinde 'Edep Ya Hu' Buluşmalarının sekizincisini zoom üzerinden, **“Kültür Varlıklarında Risk; Güncel Durum ve Müdahale Biçiminde Çözümler”** teması ile 26 Eylül'de düzenledi.

Toplantının başlıkları şöyle:

I. Oturum: Ankara'nın Risk Altındaki Modern Mimarlık Mirası:

Çerçeve sunuş: Modern Mimarlık Mirasını Tehdit Eden Riskler

Başkent Ankara'nın Tehdit Altındaki Modern Mimarlık Mirası

Tehdit Altındaki Modern Mimarlık Mirasımız: Ankara 100. Yıl Çarşısı

Tehdit Altındaki Modern Mimarlık Mirasımız: Ankara Anafartalar Çarşısı

II. Oturum: Koruma Mevzuatı Kültür Varlıkları Üzerinde Bir Risk Yaratır mı?

Türkiye'de Koruma Mevzuatındaki Son Düzenlemeler Üzerine Değerlendirmeler

Kültürel Miras Açısından Yangın Risk Değerlendirmesinde Güncel Yaklaşımlar ve Safranbolu Dünya Miras Alanı Örneği

Korumanın Yasal Değişkenliğinde Bursa Kent Merkezinin Korun(ama)ması

III. Oturum: Kültür Varlıkları ve Afet / Çatışma / Risk

Kültürel Miras Alanlarında Afet Risk Yönetimi Anlayışı

Silahlı Çatışma/Savaş Sonrası Kültürel Miras: Sorunlar, Çözüm Yöntemleri ve Sonuçlar

Mimari Miras, Deprem ve Önleyici Koruma

Çankaya'da Sergiler 1 Ekim'de Başladı

Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi'nin Ekim etkinliklerinden bazıları:

4-18 Ekim

Ankara'dan Sahneler Sergisi

Fotoğrafçı Uğur Kavas tarafından derlenen, tamamı ya da bir bölümü Ankara'da geçen ve adını Ankara'dan alan filmlerin oluşturduğu “Ankara'dan Sahneler” sergisi.

2 Ekim - 11 Kasım

Atatürk: İz Bırakan İlkler Dev Portreler

Ergün Başar'ın sergisinde bilim ve sanat alanında Türkiye'de etkili olmuş isimlerin dev portreleri yer alıyor.

8 ve 15 Ekim

Ankara Belgeselleri Günleri

Ankara'yı anlatan dört belgeselin sunulduğu programda 8 Ekim'de Ankara'da gece timeplapse çekimlerinden oluşan kısa belgesel *Ankara Nox* ve Yasin Semiz'in *Asfaltın Altında Dereler Var* filmi sunulacak. 15 Ekim'de ise pek çok uluslararası ödüle de sahip, Ankara'nın rock müzik kültürünü anlatan *Gri Değil, Siyah: ANKARA ROCKS!* ve Enver Arcak'ın Ankara Yahudileri ve Yahudi Mahallesini anlatan *Hermana* belgeselinin gösterimi yapılacak.

11-17 Ekim

Engelsiz Filmler Festivali

Dokuzuncusu düzenlenen Engelsiz Filmler Festivali son dönemin en beğenilen uzun ve kısa metrajlı filmlerinden oluşan 38 filmlik programıyla çevrimiçi ve fiziki olarak sinemaseverleri ağırlayacak.

8-30 Ekim

Zamanın İzleri

Zülfü Livaneli Kültür Merkezi'nin sezon açılışını yaptığı uluslararası karma sergide, 38 sanatçının pandemi döneminde yaptığı eserler yer alıyor.

Tahir Elçi Oyuncak Kütüphanemizi Yeniliyoruz!
Oyuncak, kitap ve bisiklet desteklerinizi bekliyoruz!
4 yıl içinde dayanışmayla kurduğumuz kütüphanelerde 1000'den fazla çocuğun oyuncak, kitap ve bisikletle buluşmasını sağladık. Yeniden dayanışmaya talibiz!

İletişim: +90 538 376 88 92
Ziya Gökalp Mah. Lale Sk. No 14
Sivrihisar/Diyarbakır

RENGARENK UMUTLAR DERNEĞİ

ANKARA'NIN EN ESKİ KURUKAHVECİSİ
100. YIL
Ahmet Hamdi İNCEGÜL
Gül Kahve®
KURULUŞ
İstanbul: 1890
Ankara: 1922
“Ankara'da Kahve Bizim İşimiz”
Hacıbayram Cad. No:4 Ulus / ANKARA
Tel: 0 (312) 311 41 73 - 310 70 71
HERKES KENDİ İŞİNİ YAPSIN

Bu Yazıyı Okumadan Evinize Mantolama Yaptırmayın!

Mehmet Onur Yılmaz

İnşaat sektörünün son yüzyıllık çöplüğü yalıtımda, dayanımda ya da sunduğu işlev her neyse onda mucize yarattığı iddiasıyla sunulan malzemelerle doludur. Ama eninde sonunda en temel malzemeleri ve geleneksel denebilecek uygulamaları aşanı çok azdır. Yalıtım sektörü de öyle. Son yıllarda gerek mevzuat gereği gerekse ısıtma ve soğutma maliyetlerindeki hızlı artışlar sebebiyle pek çok kentli yaşamakta oldukları apartmanların ısı yalıtımını mantolama tekniği ile takviye etme ihtiyacı duyuyorlar. Doğru uygulandığında hem çevresel hem de ekonomik kazanımlar sağlayabilecek mantolama sihirli bir çözüm gibi sunulsa da uygulamalara ve sonuçlarına bakıldığında durum hiç de öyle değil. Ne yazık ki, bir

gayret mantolama yaptıranların büyük çoğunluğu yanlış uygulama ve yönlendirmeler sebebiyle yalıtım anlamında hiçbir olumlu katkısı olmayan ya da harcanan para ile kıyaslandığında değmeyecek bir yatırıma girişiyorlar. Daha da kötüsü Avrupa Birliği ülkeleri başta, pek çok ülkede bırakın kullanımını, üretimi bile yasak olan bazı malzemeler ülkemizde hala yalıtım mucizesi gibi sunuluyor. Sonuçta ne ısıtmada ne de soğutmada beklenen kazanç sağlanamadığı gibi yapıların yangın riski kontrolsüz bir şekilde artıyor.

Bu yazı tam da bu sebeple ve mantolama yaptırmak isteyen ve bu yolda sorularına cevap arayanlar için yazılmıştır.

En Önemlisi Malzeme Seçimi... EPS mi, XPS mi, Cam yünü mü, Taş yünü mü?

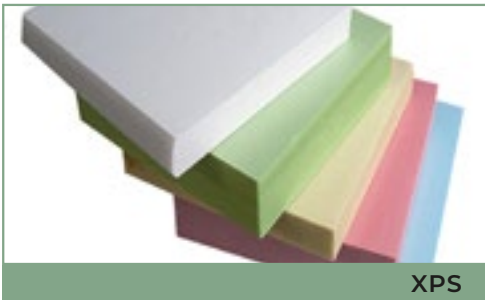
Yalıtım için malzeme seçimi çok önemli. Apartmanınızı tümüyle kapladığınız malzemenin hem istediğiniz yalıtımı sağlaması hem de sizi yeni risklerle karşı karşıya bırakmaması gerekir. Isı yalıtımı sağlayacak diye binasını yangın anında orada yaşayanları boğacak bir malzeme ile kaplamayı kimse istemez. Hal böyleyken uygulamada olan bunun tam tersi ne yazık ki. Isı yalıtım kabiliyeti bile şüpheli malzemelere yatırılan milyonlar bize yangın anında duman ve zehirli gaz olarak geri dönüyor.

Gelin bunu biraz açalım ve daha yakından bakalım: Ülkemizde bu alanda hâkim dört temel malzeme var. EPS (Expanded Polystyrene), XPS (Extruded Polystyrene), Camyünü ve Taşyünü. Şimdi sırayla bu malzemelerin ne olduğuna ve özelliklerine bakalım:

EPS

EPS (Expanded Polystyrene) ya da Türkçe tabiriyle Genleştirilmiş Polistiren - Sert Köpük, petrolden elde edilen, köpük haldeki kapalı gözenekli tipik olarak beyaz renkli bir termoplastik malzemedir. Halk arasında "strafor" ya da "köpük" olarak da bilinen bu malzemenin gri, siyah vb. renkte üretimleri de vardır. Hacmen %98'i hareketsiz hava olan bu malzemenin %2'si polistrendir. EPS incelediklerimiz içinde ısı yalıtım performansı en düşük malzemedir. Yangın sınıfı E'dir, alev almaz ancak yangın halinde duman çıkararak yanar ve erir. Listedekiler içinde en uygun fiyatlı ve en yaygın kullanılan bu malzemenin Avrupa Birliği ülkelerinde bina yalıtımında kullanımı uzun zaman önce yasaklanmıştır. Ülkemizde farklı renk ve isimlerle ya da karbon katkılı olduğu söylenen, ya da renk ve dokusuyla bir köpek cinsine benzetilen karma renkli versiyonlarının halen üretimi ve satışı yapılmaktadır. Uygulamacılar açısından maliyet ve uygulama kolaylığı sebebiyle tercih edilmekte ve bu avantajlarından dolayı mantolama yaptırmak isteyenlere de ilk tercih olarak sunulmaktadır. Binalarına ısı yalıtımı yaptırmak isteyenler açısından hiçbir avantajı olmayan bir üründür. Piyasada bulunan 5 cm kalınlıktaki bir EPS plakanın m2 ağırlığı 1,5 kg civarındadır.

XPS

XPS (Extruded Polystyrene), EPS ile aynı hammaddenin polisitrenin farklı gazlar (CO2, HCFC) kullanılarak şişirilmesi ile üretilen bir malzemedir. Mavi, pembe, kırmızı vb. renklerde satışa sunulmaktadır. XPS'in de yangın sınıfı E'dir, alev almaz ancak yangın halinde duman çıkararak yanar ve erir. EPS için yazdıklarımın hemen hemen hepsi XPS için de geçerlidir. Üstüne üstlük fiyatı da çevreye olan olumsuz etkisi de EPS'ye göre daha yüksektir. Isı yalıtım performansı aynı yoğunluk ve kalınlık tercih edildiğinde EPS'den %30 oranında daha iyi olsa bile elyaf bazlı malzemelerle karşılaştırılmaz derecede düşüktür. Piyasada bulunan 5 cm kalınlıktaki bir XPS plakanın m2 ağırlığı 1,35 kg civarındadır.

CAM YÜNÜ

CAM YÜNÜ: Yüksek ısıda ergitilmiş camdan üretilen elyaf yündür. Isı dayanımı performansının yüksekliğine karşın suya ve neme dayanımı zayıftır. Yangın sınıfı A1'dir yani yanmazlık özelliğine sahiptir. Cam yününün cephe yalıtımında kullanımını suya karşı dayanıksız yapısı sebebiyle önermiyorum. Ancak iç mekânda ve sudan uzak kalacak mekânlarda ısı yalıtımı için tercih edilebilir.

TAŞ YÜNÜ

TAŞ YÜNÜ: Çok yüksek ısıda eritilen inorganik minerallerden elde edilen elyaf yündür. Isı yalıtım performansı listedeki tüm malzemelerin en iyi olanından %40-60 oranında yüksektir. Uygun kalınlık ve yoğunlukta kullanıldığında etkin ısı yalıtımı EPS'e göre 4, XPS'e göre 3 kat daha yüksektir. Suya ve neme tam dayanıklıdır, yangın sınıfı ise A1'dir, hiçbir koşulda yanmaz. Piyasada bulunan 5 cm kalınlıktaki bir taş yünü plakanın m2 ağırlığı 7,5 kg civarındadır. Ağırlığı ve buna bağlı olarak uygulama zorluğu daha doğrusu uygulamada diğer malzemelere göre fazladan özen gerektirmesi dezavantajı olarak sayılabilir.

GÜNCEL

Rakamlar Ve Yalanlar

Yalıtım sektörü ne yazık ki rakamlarla süslenmiş yalanlar üzerine kurulu. Yukarıda bahsettiğimiz malzemelerin ısı yalıtım performansı ile ilgili en sık söylenen yalan lambda (Isı İletkenlik Katsayısı (λ)) değeri üzerinden söylenendir. 0,030 ila 0,040 W/mK arasında birbirine çok yakınmış gibi sunulan rakamlar ile EPS, XPS ve taş yününün ısı yalıtım katsayılarının birbirine yakın olduğu ima edilmektedir. Oysa bu malzemelerin eşit kalınlık ve yoğunlukta kullanımı için yapılan bu karşılaştırma sahada uygulanan malzemelerin yoğunluğu hesaba katıldığında taş yünü lehine 5-6'a kata kadar çıkmaktadır. Daha açık yazarsak, 3 cm kalınlığında 15 kg/m³ yoğunluğundaki EPS ile, 5 cm kalınlığında 150 kg/m³ yoğunluğundaki taş yününün ısı yalıtım performansı 6 kattan fazla olması beklenir.

Hal buyken neden herkes taş yünü kullanmıyor sorusu çok yerinde. Ne yazık ki bunun arkasında memleketin kılcallarına kadar işlemiş kolaycılık hastalığı ve etik kaygı eksikliği yatıyor. Uygulama alanına hâkim olan üreticiler ve yükleniciler yalıtım performansı çok düşük olmasına rağmen üretim maliyeti düşük ve uygulaması çok daha kolay olan malzemelere yöneliyor. Sektör daha ucuza ürettiği ve çok daha hızlı uygulayabileceği malzemeyi daha iyi ısı yalıtımına tercih

ediyor ve ne yazık ki kullanıcıları da bu sebeple yanlış yönlendiriyor. Metrekare ağırlığı 1,5 kg olan bir malzemenin 7,5 kg olan taş yününe göre taşımalarının ve uygulamasının ne kadar zor olabileceğini düşündüğünüzde sizi EPS ya da XPS uygulamaya yönlendirmek isteyenlerin motivasyonunu anlamak mümkün, ama ne yazık ki yaptıkları yanlış hem de çok yanlış.

Cephede Yangın Var!

Bir malzemenin performansından bahsederken amacını gerçekleştirirken başkaca bir zarar ya da risk oluşturmaması da beklenir. Bu açıdan bakınca EPS ve XPS ısı yalıtımı konusunda sınıfta kaldıkları yetmezmiş gibi petrol türevli ve yanıcılığı yüksek (E sınıfı) malzemeler. EPS ve XPS'in yangın dayanımı sorulduğunda "yanmaz ama ..." diye başlayan açıklamalara en acı cevabı bundan üç yıl önce Londra'da yanan ve 100'e yakın insanın can verdiği Grenfell Kulesi yangınında almıştık. Halihazırda İngiltere'de uygulaması yasak olan ancak uygulandığı dönemde serbestçe satılan XPS malzeme içeren panellerle mantolanmış cephesine alt katlarda bir dairedaki buzdolabı motorunun patlaması ile çıkan yangının cepheye sıçraması ile alevlerin onlarca katlı kuleyi dakikalar içinde nasıl sardığını, yanan ve dumandan boğulan 100'e yakın insanın nasıl can verdiğini canlı yayında izlemiştik.

Grenfell Kulesinin cephesinin kaplı olduğu polistren panellerin inşaat sektörü için yalıtım amaçlı üretimi ve uygulaması AB ülkelerinde yıllardır yasak, Türkiye'de ise tam olarak serbest ve hala çok yaygın olarak kullanılıyor.

Isı yalıtım kabiliyeti bile şüpheli malzemelere yatırılan milyonlar bize yangın anında duman ve zehirli gaz olarak geri dönüyor...

...binasını yangın anında orada yaşayanları boğacak bir malzeme ile kaplamayı kimse istemez.

Saçma Bir Efsane: İnşaat Malzemeleri Nefes Alır Mı?

Nefes almak, inşaat malzemelerine sıklıkla atfedilen bir özellik olsa bile bir pazarlama illüzyonu dışında bir şey değildir ve en yaygın yalıtımlardan biridir. İnşaat malzemeleri nefes almazlar, almaları da beklenmez. Bu açıdan bakınca ısı ya da su geçirmemesini beklediğimiz bir malzemenin nefes almasını istemek de olacak iş değil elbette. Yapıda kullanılan malzemelerden beklenen uygulama sonrasında zararlı gazlar salmaması ve bizi zehirlememesidir. Ezcümle, kanserojen ve/veya radyoaktif gazlar salmayan her malzemenin başımızın üstünde yeri vardır, nefes almasalar da olur.

Son Söz Yerine

Daha iyi ısı yalıtımı isteyerek yola çıkıp sektörün size sunduğu ama hiçbir zaman yeterince açıklamadığı rakamlarla kafanız karışmış olması muhtemel. Siz de bu yola girdiyse size muhtemelen en iyi çözüm olarak sunulan XPS ya da EPS'yi tercih etmeden önce bir kere daha düşünün. Uzun süre uygulamada iş görmüş bir mimar olarak size önerim bütçenizi biraz daha zorlayıp, uygulamada ehil bir ekip bulup taş yünü kullanmanız olacaktır. Taş yünü hem çok daha yüksek ısı yalıtım performansına sahip hem de A1 sınıfı kategorisiyle yangın konusunda da tam güvenlik sunuyor.

2017'de Grenfell Kulesinin cephesinin kaplı olduğu polistren panellerin tutuşması ile çoğu göçmen 100'ün üzerinde insan hayatını kaybetti.

Tahtacıörencik Köyü Ekolojik Yaşam ve Geleneksel Evleri

Faruk Soydemir

Tahtacıörencik Köyü Ankara'nın Güdül ilçesine bağlı. Güdül'e 13 km mesafede ve kuzey doğusunda. Güdül'den Beypazarı Karayoluna girip, yaklaşık 3 km sonra Tahtacıörencik sapağından kuzeydoğuya doğru yol alınca 10 km sonra köye ulaşabiliyoruz. Köy, tepeciklerin yamacına kurulmuş ve aşağıdaki Süvari Çayı kenarında tarım alanları düzenlenmiş.

Tahtacıörencik Köyünde Ekolojik Tarım yapılıyor. 2000'li yılların başında başlayan Ekolojik tarım, bugün oldukça gelişmiş ve büyümüş durumda.

Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi (TADYA) adı altında örgütlenmişler. TADYA, Tahtacıörencik köyünde doğal çevreyi, doğal yaşamı ve doğa dostu üretim pratiklerini koruyup geliştirmeyi ve sürdürülebilir bir kırsal gelişimi amaçlayan bir oluşum.

TADYA üreticileri tarafından üretilen doğal besinler doğrudan halka ulaştırılıyor. Sebze-meyvelerin yanı sıra hayvansal gıda olarak süt, yoğurt, peynir, et ve yumurta üretimi ile salça, reçel gibi geleneksel ürünler de tüketicilere doğrudan sunuluyor. Kısacası doğaya ve insan sağlığına saygılı üretim modeli geliştirilmiş. Ayrıca köyde konaklama olanakları da mevcut.

Bu güzel örnek oluşum için Tahtacıörencik köylülerini kutlamak ve desteklemek gerekir bence.

Köydeki geleneksel evler ahşap bağdadi tekniği ile yapılmış ve kırsal mimarimizin güzel örneklerinden sayılabilir. Çoğumuzun bildiği gibi, bağdadi tekniği; taşıyıcı ahşap kolon ve kirişlerin oluşturduğu sistem arasına kırık tuğla, kiremit veya çamur harç doldurulup içten ve dıştan ahşap çitayla kaplanarak yapılan duvar yapım tekniğidir. Köydeki yapıların duvarları genellikle kerpiç harcı ile doldurulmuş.

Köy meydanının biraz aşağısındaki yapı, köyün en nitelikli evlerinden biri.

Yapı iki katlı. Giriş kapısı özgün ve kullanılabilir durumda. Ahşap kapı üstünde pencere mevcut. Bu yörede sıkça yapılan kapı üstü penceresi, giriş katının aydınlatılması ve doğal hava alma amacıyla yapılır. Kapı üstü penceresine Beypazarı, Ayaş ve Güdül üçgeninde bolca rastlanır.

Evin giriş katı ahır, samanlık, mutfak ve depo olarak kullanılmış. Yine bu katta ahşap samanlık deposu ve ocak da bulunmaktadır.

Üst kata çıkış merdiveninin kenarına ahşap kafes yapılmış. Ahşap merdiven üst kattaki sofaya ulaşmakta. Sofa, yörede birçok evde olduğu gibi 'iç sofa' plan tipinde düzenlenmiş. Sofaya dört oda açılmakta. Odalarda dolaplar, sedirler ve duvarlarda lambalıklar mevcut. Dolaplarda gusülhane ve yükükler için düzenlemeler yapılmıştır.

Tavanlar çitaylı ahşap, tabanlar ise ahşap kaplamadır. Sofanın arka bahçeye bakan tarafında ahşap buğday deposu görülmektedir.

ANKARA

Fotoğraf: tahtaciorencik.org

Tahtacıörencik
Doğal Yaşam
Kolektifi

Ahşap buğday depolarına bu yörede sıkça rastlanmaktadır. Yapılış amacı, kıtlık veya yokluk dönemlerinde depodaki buğdayın kullanılmasıdır.

Sofadan küçük bir ahşap merdiven ile en üstteki cihannümaya çıkılmaktadır. Bu yörede cihannüma, kuşluk olarak adlandırılmakta. Cihannüma adeta evin en güzel yerine kurulmuş ve bütün çevreyi görür konumdadır.

Yeri gelmişken söylemekte yarar var; cihannümalı evler Beypazarı ve Güdül yöresinde oldukça fazla sayıdadır. Cihannümalı evlerin çok olduğu yörelerden biri de Kastamonu'dur.

Köydeki diğer özellikli geleneksel ev ise yine ahşap bağdadı tekniğinde yapılmış. Yapı köy meydanına bakmakta.

Giriş katında tandırlık, samanlık, ahır ve depo yer alıyor. Ahşap buğday ambarı da bu katta bulunuyor.

Üst kata çakan ahşap merdiven kenarında yine ahşap kafes yer alıyor. Ana merdiven üst katta sofaya ulaşıyor. Sofa iç sofa plan tipinde düzenlenmiş. Sofanın her iki ucunda da ahşap sedirler/sekiler yer alıyor. Odalardaki ahşap dolaplar, yüklük, lambalık ve gusülhane olarak kullanılıyor.

Tavanlar, çıtalı ahşap olarak yapılmış. Taban döşemeleri ise ahşap kaplama.

Mimari özelliklerini anlattığım her iki geleneksel ev de tescil edilmemiş. Yani koruma altına alınan kültür varlığı değil. Aslında tescile değer yapılar. Köyü birlikte gezdiğimiz Muhtar ve Dernek Başkanına bu evlerin tescili için Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna başvuru yapılmasını önerdim.

Köyde çok sayıda güzel ve nitelikli geleneksel yapılar var. Köyün camisinin Hicri 1335 yılında yapıldığı belirtiliyor. Caminin tavan göbekleri oldukça nitelikli ve estetik.

Özenerek, bezenerek yapılan, el emeği göz nuru, kültür mirasımız olan bu evlerin ustalarını saygı ile anmak gerekir.

Bu güzel ahşap evleri gezmek, doğal ürünlerden alış-veriş yapmak ve köyün mis gibi havasını solumak için bir pazar gününüzü ayırmanızı öneririm. Köy Güdül'e yaklaşık yarım saat mesafede...

Şimdiden iyi gezmeler...

ANKARA

ANKARA'DA TUNALI HİLMİ CADDESİ'NDE NADİDE BİR MOBİLYA USTASI

Aleko Angilidis: Psalty Mobilya Fabrikasından Günümüze Uzanan Ustalık...

Filiz Köse

Sonbahar Ankara'ya gözalıcı renkleriyle geldi... Tunalı Hilmi Caddesi'nde keyifli bir gezinti yapıp, kahve içmenin tam zamanı. Bu keyifli yürüyüşü yaparken, belki de bugüne kadar hiç fark etmediğiniz Türkiye'deki nadide ahşap möble restoratörü Aleksandros Angilidis'i Üniversiteliler Apartmanı'nın alt katındaki atölyesinde ziyaret etmek, hatta çalışırken onu penceresinden izlemek mümkün... Bu ziyaret inanıyorum ki yaşamınıza anlamlı bir deneyim katacaktır.

Aleksandros Angilidis; kısaca Aleko (d.1958), Rum kökenli İstanbullu bir ailenin ikinci çocuğu olarak Ankara'da dünyaya gelir. İstanbul Bakırköy'de uzun yıllar ailesiyle ikamet eden babası Apostol Angelidis (d.1911) 1873'den 1950 yılına kadar ülkemizde çalışan, Osmanlı tarihine ünü geçmiş, Yıldız ve Dolmabahçe Saraylarının yanı sıra, birçok ünlü yalıtı döşemiş, Cumhuriyet döneminde Sedat Hakkı Eldem ve Vedat Tek gibi ünlü mimarlarla birlikte çalışmış, dönemin Eczacıbaşı gibi varlıklı ailelerinin de kullandığı sınırlı sayıda kaliteli Avrupa tarzında mobilya üretimi ve ithalatı yapmış Psalty firmasının ustalarından birisidir. Apostol, 1945'lerde Psalty Firması'nın Ankara'daki kamu ihalelerine katılma kararının ardından ilk Meclis'in mobilya restorasyonu için Ankara'ya gelmiş, daha sonra da ailesiyle buraya yerleşmiştir. Atölyesini önce Akyurt'ta kurmuş, daha sonra da o zamanlar yeni kurulmakta olan Sıteler'e taşıma kararı almıştır.

Aleko öğrenimini, ailesinin Rumca öğrenmesini istemesi sebebiyle İstanbul'da tamamlamıştır. Annesiyle birlikte İstanbul'daki teyzesinin yanına giden Aleko, 6 yaşındayken İstanbul Aynalı Çeşme Sokağı'ndaki Rum okulunda misafir öğrenci olarak öğrenimine başlamış, buradan Yeniköy Rum ilkokulu'na, ardından da Beyoğlu'ndaki Rum lisesine gitmiş ve başarılı bir öğrenci olmuştur. Aleko, çocukluk ve gençliğinde eğitim dışındaki tüm zamanlarını Ankara'da babasının Akköprü'deki atölyesinde geçirmiştir. Aleko, "Önce çivi düzeltmelerle ve atölye temizliğiyle işe başlamıştım..." diye ilk atölye anılarını anlatmaya başlar.

Babasının onun ustası olduğunu söyleyen Aleko, hiçbir ustanın değerine benzemediğini şöyle vurgular:

"... Babam benim ustam. Ama ben hiçbir zaman babam gibi olamadım. Niye olamadım? ... Çünkü iki farklı insanız... Yani sanat öyle bir şey ki; ondan çok şey öğrenirsiniz, ders alırsınız, ama siz de kendi yeteneğinizi ortaya koymak zorundasınız. Babamdan ne kadar öğrenirsem öğrenirim, onunla aynı şeyi yapamam. Ne o benim yaptığımı yapabiliirdi, ne de ben onun yaptığını. Ben kendimden bir şeyler katarak çalışıyorum, her şeyi O'ndan öğrenmiş olsam da. O'ndan öğrendiğim en büyük şey, bir şey yaparken en iyisi olması için ne gerekiyorsa onu yapmaktır."

Babası Apostol, mobilya yapımını gençlik yıllarında öğrenmiştir. Ailesi tarafından önce kuaför yanına çırak verilmiş, daha sonra da kendi isteğiyle mobilyacı yanında işe başlamış. Askerlik sonrası Psalty firmasına

ANKARA

kalfa olarak giren Apostol, diğer Psalty ustaları gibi möbleyi cilasına varana kadar başından sonuna kendisi yapmış. Psalty'de sandalye, masa, gardırop vs. yapımında özelleşen ustalar aynı atölyede birlikte çalışırlarmış. Psalty'deki değerli ustalar, yaptıkları işle öğündükleri için ürettikleri mobilyaların arkasındaki kontrplaklara imzalarını atarlarmış.

Aleko, Psalty mobilyalarının kalitesini şöyle anlatır:

“O yıllar suntanın olmadığı dönemler olduğundan, ya konstrüksiyon dedikleri sistemle yapılan ya da ızgara sistemiyle yapılan mobilyalar mevcut. Izgaralar çamdan yapılır, her iki yüzüne kontrplak yapıştırılırdı. Psalty'nin yaptığı işlerde ızgaralar yüzde yüz denecek kadar sık yapıldığından, üretilen mobilyalar günümüze değin hiç bozulmadan gelmiştir.”

Bugün İktisadi Bağımsızlık Müzesine dönüşen, ünlü mimar Giulio Mongeri'nin 1929 yılında yaptığı Ulus İş Bankası binasının restorasyonundan, Cumhurbaşkanlığı Atatürk Köşkü ve elçilik binalarına kadar birçok restorasyon projesinde farklı derecelerde emeği vardır Aleko'nun.

Aleko İş Bankası Ulus Şubesi'nin restorasyonunu şöyle anlatır:

“... İş Bankası'nda Celal Bayar'ın odasıyla ona bağlı Genel Müdür ve Yönetim Kurulu Başkanı ve toplantı odalarının restorasyonunu yaptım. Bana sadece 5-6 ay boyunca bir çırağım yardım etti. Koca işi tek başıma tamamladım. Banka yetkililerince bir odanın 8 ayda bitmesi istenirken, 18 ay kadar sürdü. Ama yaptığım işin kalitesini görünce yetkililer anlayış gösterdi. Kısa sürede iş yaparsanız, bugüne kadar korunan bir ürün çıkaramazsınız. Örneğin; toplantı odası möble ve masası 5 mm peleseng ağacıyla kaplı idi... Toplantı masasının üstünde resmen büyükçe bir yanmış yer vardı... Aynı damarlı ağacı bulmak mümkün değildi. Odada duvara monteli iki büyük büfe vardı... Öyle ki, zamanında büfelerin duvara dayalı arkası bile aynı ahşaptan yapılmış... Büfelerin arkasındaki ahşapları söktük, masayı ve koltukları tamir ederken kullandık... 4,5 metre boyunda kapılara iskele koyup ince ince çalıştık... Önce bilmem kaç kat atılmış boyayı temizledik, sonra kapıyı ciladık. Yer yer iki çeşit ahşap kullandık... Çünkü kapıların oda içine bakan ve dışa bakan kısımları ayrı ahşaptandı... Toplantı odasının kumaşını yaptırabilmek için neler çektik... Yeni dokumayı bir Ankara firmasının Bursa'daki kumaş fabrikasında dokuttuk.”

İş Bankası Ulus Şubesi müzeye dönüştükten sonra buraya Aleko'yla yaptığımız ziyarette yapmış olduğu restorasyonun hâlâ korunduğunu, bunun da zamanında yapılan özenli ve sabırlı çalışmasının sonucu olabildiğini belirtti. Mobilya üretimi de yapan Aleko, restorasyon ve tamiri sevdiğini, yeknesak üretimin ne kadar iyi kazanç getirirse dahi tercihi olmadığını, gerektiğinde bu tür siparişleri reddettiğini de anılarında anlatır.

İş Bankası Binası 1935

Alekoya yetiştirdiği çırakları olup olmadığını sorduğumda ise cevabı hüznüldür. Geçmişte çırakları olduğunu, kimilerinin yeteneksiz oldukları için yanında kalamadığını, nadir de olsa gelen yetenekli kimi çırakların da ekonomik şartlar nedeniyle meslekte sabredip uzun yıllar yanında kalamadıklarından bahseder. Hatta, babasının değerli kalfalarının yaşlılıklarında ekonomik nedenlerle tekrar atölyesine gelerek kısa sürelerle çalıştığından bahseder. Örneğin, Kırkkonaklar'da küçük bir kulübede oturan yaşlı Yunus ustanın yanında Amerikan cevizinden, iğneyle kuyu kazar gibi yaptığı tavlalardan bahseder. Yüksek meblağlara hızla satılan tavlaların son örneğini de evde saklamak için kendisinin satın aldığını anlatır.

Halen Pembe Köşk'teki Psalty mobilyalarının restorasyonunu yapan Aleko'nun kontrplakların arkasında babasının imzasını bulup bulamayacağını O'nun kadar ben de merak ediyorum...

Psalty'de sandalye, masa, gardırop vs. yapımında özelleşen ustalar aynı atölyede birlikte çalışırlarmış. Psalty'deki değerli ustalar, yaptıkları işle öğündükleri için ürettikleri mobilyaların arkasındaki kontrplaklara imzalarını atarlarmış

ANKARA

Al Gözüm Seyreyle

Necati Yalçın

Bir yürüyüş...
İçinde **40 adımda 40 yılı yaşamak** da var,
pijama-terlik arasında sanat aramak da!
Mutlaka yapın köşesi hatta!
Adı, "Al Gözüm Seyreyle!"
Ankara'nın göbeğinde!
Mesafe bir kilometre ama süre
tamamen size bağlı.
Bu yazıda birazını anlatacağım çünkü
güzergâhın tamamı sayfalara sığmazdı.

Hüseyin Anka Özkan'ı
anmadan geçmeyelim.
Anıtkabir'in Aslan
Yolu'nun başındaki Kadın
ve Erkek Grubu Heykelleri
ile oturan aslanların
heykeltıraşı Özkan'ın,
güzergâhımız-da Mithat
Paşa Heykeli var. Ziraat
Bankası yanında.

İlginç ama biz demiyoruz!
İmparatorun adını farklı şekillerde de olsa
yazıp, söylemeye çalışıyoruz...
Dünyanın kabul ettiği adıyla Ankara Anıtı,
bizim Augustus Mabedi dediğimiz mekân.
Su fiskiyesi yapmış güneşin, rüzgârın verdiği
zararın yanına nemi de katmıştık.
Duvarlarında hâlâ okunabilen ve dünyada
tek burada kalan yazıtının yok oluşunu
hızlandırmıştık...
Son zamanlarda suyun yerinde toprak var,
gül bahçesi oldu.
Güneş ve rüzgârın etkisi için de bir cam
kalkan, koruma gelirse...
En azından yazıt bu haliyle korunur ve
gelecek kuşaklara aktarılabilir. Biz
yapamadık onlar yaparlar. Dünya Miras
Listesi'ne sokarlar (Ankara'dan tek mekânın
bile listede olmaması ne büyük bir ayıp!),
Ankara'da turizmi patlatmak için mutlaka
kullanırlar.

Mimar

Of!

Geziye adını veren onların yapıları.
Hızla, en çok yapıya imza atanları analım.
Mimar *Mongeri* örneğin, tam 5 yapıyla.
Ben ilk yapıma amaçlarıyla yazıyorum,
hepsini bildiğinizi veya gezerken bulacağınızı
düşünüyorum.
İş Bankası, Ziraat Bankası, Tekel Binası,
Osmanlı Bankası ve arkasındaki lojmanı.
Mimar Holzmeister...
Ankara'nın kamu yapılarına damga vuran
kişi. Çoğu bulvar üzerindeki yapılarından
TBMM imzaladıkları arasında.
Unutmadan Çankaya yönüne doğru
ilerleyecek olursak bulvardaki ilk yapıyı
burada, Merkez Bankası.
Diğeri Türkiye'nin tek Pul Müzesi oldu,
detayı aşağıda...

Ressam var, seramik sanatçısı var...

Hepsi bir çarşının içinde desem!

Anafartalar Çarşısı

Yıkımdan son anda kurtuldu!
Girin bu çarşıya.
Sanat eserleri duvarlarında.
"Eserleri nasıl bulurum?" mu?

Zafer Anıtı

Al gözüm seyreyle
turcu için başlangıç
noktası.
Yenilendi, katkısı
olanlara selam olsun,
ilk günkü gibi oldu. **Al
Gözüm Seyreyle Turcu**
için başlangıç noktası!

Bir Heinrich Krippel (1883-1945) eseri.
Krippel, Viyana Güzel Sanatlar Akademisi
Heykel Okulu'ndan altın madalya dâhil
ödülleri almış ardından 1. Dünya Savaşı'na
katılmış. Belki de en verimli yıllarında, 1925-
1938 tarihleri arasında, Türkiye'de çalışmış,
müthiş eserler üretmiş.
Memleketin ilk Atatürk heykeli dâhil,
Samsun, İzmir, Afyon'da anıtlar...
Kurtuluş Savaşı'nın rotasını çıkarmış sanki!
Türkiye'den ayrıldığı tarihe dikkat!
Bu yıllar, Türkiye'nin yurt dışından bilim
insanı, sanatçı veya uzman, sayısız insanı
memlekete çektiği yıllar. Sanatçısı, bilim
insanının yani beyin göçünün bize doğru
olduğu yıllar...

Unutmadan!

Krippel'in Ankara'da *çok bilinen, az bilinen*
ve *artık hiç görünmeyenleri* var! Krippel,
Zafer Anıtı ile meydanda, *herkesin bildiği*.

Oturan Atatürk ile 100 metre ötesinde, Eski
Sümerbank içinde, *çok kişinin bilmediği*.

Krippel'den Ankara'ya kalan, 2 dev kadın ve
erkek nü heykelleri var. Gazi Üniversitesi'nde.
Gösterimden kaldırılan, *bir süredir kimsenin
görmediği*...

Al Gözüm Seyreyle'de kimler yok ki?

İşte bazıları...

*Heykeltıraş
Krippel'i* andık...

İş İnsanı

Vehbi Koç.

Memleketin ünlü holdinginin ilk hanı burada.
Pek çok özelliğini yitirmiş olmasa da yapının
adı hâlâ Koç Han.

Ticaret Tanrısı

Hermes.

Girin İş Bankası'nın müzesine.
Beş-on adım atın.
Bir aydınlık ve ferahlık!
Başınızın üzerinde yüksek bir tavan.
Tavanda İtalya'dan vitray, vitrayda
mitolojiden Hermes!

Veli

Hacı Bayram Veli.

Bilge.
"Yıkık bu yapı!" dememiş, kıyamamış önceki
medeniyete.
Evrensel bir hoşgörü anıtı bırakmış insanlığa.
Tam 593 yıl önce.
Camisinin bitişiğinde, düne kadar fiskiyelerle
canına okuduğumuz tapınak ve üzerindeki
yazıtı tek taşına zarar vermeden korumuş.
2 dilli yazıt!

Of!

Bizdeki iki dilli, yeryüzünde tek dillisi
kalmamış antik bir yazıttan söz ediyoruz.
Dünya *Ankara Anıtı* diyor.

ANKARA

Önlerine pijama-terlik asılsa da, tek taraflı olanlar yetmez denilip sonradan yapılan yürüyen merdivenleri yalarcasına yakın yapılmış olsa da hepsi kendilerini size gösterecek!

Biri tüm katlar boyunca.

Seramikler...

Füreyya Koral (sanırım 9 tane), Seniye Fenmen (8 tane olması gerek), Cevdet Altuğ (4 kat boyunca) ve Attila Galatalı'ya ait. Akrilikler...

Biri, ilk lirik soyutlamacılarımızdan Arif Kaptan'ın.

İkisi, yine ünlü ressamımız Nuri İyem'in ilk kez duvar üzerine uygulanmış soyut resimleri.

Sgraffitto duvar resmi var bir de. Yine soyut resmin önemli ismi Adnan Turani imzalı...

"Hangi eseri kim yapmış acaba?"

Diye de endişeye gerek yok!

Çoğunda sanatçıların imzasını hemen yakalayacaksınız.

Bir de, duyarlı bir avuç insanın "Yıkılmasın!" diye etkinlikler yaptıkları sırada tüm eserlerin yanlarına sanatçıların isimleri de yazıldı.

Belki!

Belki bir gün farkındalığını arttıracak bir şeyler de yaparız.

Çarşı'yı "esnafı sanat müzesi"ne çevirmek gibi.

Veya daha kolayını yapabilir, eserlere dikkat çekebiliriz; eserleri girişlere yazmak, yerlerini gösteren resimli bir kroki de çıkarmak gibi...

Müze yaptıklarımız

Dönüştürdüklerimiz, yerini değiştirdiklerimiz var, zaman içinde ihtiyaç denebilir.

Yıktıklarımız!

Bence açıklaması yok – ödüllü **İller Bankası** örneğin.

Müze yaptıklarımız var... Ne mutlu!

500 metrelik Al gözüm seyreyle turunu bankalar müzesi cennetine çevirmiştir.

En eskisi, **Merkez Bankası Para Müzesi**. Yerinde gezmeyi denedim, sordum, yerini bulamadım(!)

ama özel izinle gezilebildiğini öğrendim.

Sanal müzesi var, onu deneyebilirsiniz.

Sanal müzeye girerseniz mutlaka bankanın sanat koleksiyonuna da göz atın.

Nuri İyem'in *Askere Giderken* (1938)

tablosuyla başlayan Adnan Çoker'in *Küreye Doğru* tablosuyla (1989) biten, toplamda

müthiş koleksiyondan sadece 14 sanatçıdan eserlerinin yer aldığı harika bir animasyon hazırlanmış.

Rahatlıkla ve ücretsiz gezilebilen Ankara'nın son zamanlarda kazandığı iki müze;

İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi ve **Ziraat Bankası Müzesi** var.

İki müze de Mongeri'nin imzasını taşıyan yapılarda. Dışardan baktığınızda size 1. Ulusal Mimarlık Akımı'nın pek çok özelliğini sunan yapıların içi de keyifli bir gezi yaptırmaya aday.

Bir de Türk bankacılık tarihine damgasını vurmuş iki bankanın tarihine ait objeler... Gezilmeliler!

Pul Müzesi

Tek!

Türkiye'de başka pul müzesi yok! Pula meraklı değilseniz bile ilginizi çekecek.

Gitmişken, kafeteryasında bir şeyler atıştırabilir, içebilirsiniz. Kafeteryaya bitişik dükkânından hatıra bir pul almayı da ihmal etmeyin. Bugünü pulla anarsınız!

Kurtuluş Savaşı Müzesi

Müzeler bitmedi! Mimarı Hasip Ağa'yı Kurtuluş Savaşı'nda şehit verdiğimiz

Kurtuluş Savaşı Müzesi var.

Milli bayramların mekânı diyorum müzeye! 19 Mayıs (Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı) en ünlü vapur seyahatinin başlangıcı. Karada tarihe kazınan zorlu yolculukla 27 Aralık'ta Ankara'da bu binanın önünden geçilmesinin ardından sona eriyor. 23 Nisan (Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı) tarihinde Meclis, burada açılıyor. 30 Ağustos'a (Zafer Bayramı) giden yol, bu mekânda Mustafa Kemal Paşa'ya dördüncü kez Başkumandanlık yetkisi verilerek kat ediliyor.

Ve cumhuriyet!

Cumhuriyet, Ekim'in 29'unda (Cumhuriyet Bayramı), bu mekânda ilan ediliyor...

Cumhuriyet Müzesi

Toplamda 3 meclis yapımız var, ikincisi de burada, **Cumhuriyet Müzesi**.

Bu müzeyi de kaçırmayın.

Önceden kürsüler, sıralar Atatürk dâhil milletvekilleri, bakanların heykelleriyle doluydu.

Girdiniz mi tüyleriniz diken diken olurdu. Sonra hepsi "eskidi" denilerek kaldırıldı.

Açıkçası, genel kurul salonuna girdiğimde içim hüznü doluyordu. Son günlerde müthiş bir teselli var.

Balkonda!

Girince yan duvar üzerindeki Cumhurbaşkanlığı locasına bakın! Atatürk yukarıda!

Mutlaka yapın köşesi!

Yürümelisi, yapmalı, bir de dokunmalı köşe!

Yürüyün!

40 adımda 40 yılı adımlayacaksınız! İlk iki meclis yapısının toplam hizmet süresi 40 yıl.

İkisinin arasındaki adım sayısı 40! Kabul, az daha fazla olabilir ama 40'a 40'ı kullanmak istedim!

Yapın!

Vefakâr Türk kadını canlandıran, ayağında çarığıyla, sırtında koca obüs mermisi taşıyan heykel...

Veya anıtın ön tarafındaki Kahraman Mehmetçiği temsil eden başında miğfer bir ellerinde mavzerli heykeller...

Veya atının üzerinde ve üzerinde mareşal üniformasıyla Atatürk'le bir özçekim yapın.

Birini veya üçünü de yapın!

Dokunun!

Anafartalar Çarşısı'nda!

Füreyya, ilk kadın seramikçimiz.

Sığırcık kuşları yapmış bir panosunda, turkuaz sonsuzlukta.

Bulun!

Sığırcıklardan birine dokunun!

KAYNAKLAR

<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=430&ReclD=5126>

<http://www.mimarlarodasiankara.org/index.php?Did=1478>

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/653665>

<https://www.sanattanyansimlar.com/yazarlar/savas-sonmez/anafartalar-carsisi-muzesi/1474/>

<https://www.arkitera.com/gorus/ulus-anafartalar-carsisi-bize-sesleniyor-bana-belleginize-ve-kente-birlikte-sahip-cikalim/>

<https://mgh.tfsf.org.tr/tr/hikaye/muze-carsi>

“Hocam, bunlar otobüsün suçu değil”: Ankara’da Toplu Taşımada Kadınlar

Pınar Kaygan, Asuman Özgür Keysan ve Harun Kaygan

Toplu taşıma ve kadınların güvenliği

Kentsel hareketlilik kent hak alanları arasında yer alır; kentte yaşayanların günün her saatinde şehir içinde ve şehirler arası hareketlilik serbestliğine sahip olması ve bunun için herkesin erişimine açık, karşılanabilir ve “engelsiz” toplu ulaşım olanaklarının var olması anlamına gelir. İstatistiksel olarak kadınların toplu taşımayı erkeklerden daha fazla kullandığı göz önüne alındığında, toplu taşıma konusunu toplumsal cinsiyet merceğinden ele almak son derece önemli. Toplumsal cinsiyet ve ulaşım arasındaki ilişki üzerine yapılan araştırmalar, kadınların seyahat kalıplarının, ihtiyaç ve beklentilerinin erkeklerinkinden farklı olabildiğini gösteriyor. Yaygın toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği görev ve sorumluluklar doğrultusunda kadınların seyahat amaçları, zamanları, rota ve mesafeleri erkeklerinkinden farklılaşabiliyor. Ancak kadınların toplu taşıma alışkanlıklarını ve deneyimlerini erkeklerinkinden farklılaştıran en temel etmen, yolculukları sırasında taşıdıkları güvenlik endişeleri.

“Şu an gerçekten tacize mi uğruyorum, yoksa bana yanlışlıkla mı dokunuyor?” Bu kararsızlık nedeniyle kadınlar çoğu zaman tepki vermekten çekiniyorlar; onun yerine sessiz kalarak yerlerini değiştiriyorlar.

Latin Amerika, Batı Avrupa, Güney Asya, Kuzey Amerika ve Orta Doğu ülkelerini inceleyen pek çok çalışma gösteriyor ki, kadınlar hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde toplu taşıma araçlarını kullanırken cinsel tacize uğruyor.¹ Bu çalışmalara göre, kadınlar, toplu taşımanın hem aşırı kalabalık hem de boş olduğu zamanlarda sürücüler ve diğer yolcular tarafından taciz edilme endişesi yaşıyor. Bu endişeler, seyahat rotası, zamanı ve seyahat süresi ile ilgili günlük kararlardan iş yeri seçimine kadar, kadınların hareketlilik ile ilgili seçimlerini etkileyerek kadınların hareket özgürlüğünü sınırlandırıyor.

Bu sınırlamalara karşın dünyanın dört bir yanındaki kadınlar kendilerini koruma amaçlı, birbirine oldukça benzer stratejiler geliştiriyorlar: Tanıdık kişilerle birlikte seyahat etmek, tercih şansı var ise koltuk, ulaşım aracı ya da ulaşım rotasını taciz riski düşük olacak şekilde seçmek, yolculuk esnasında kızgın ya da ciddi bir yüz ifadesi takınmak vs.

Meseleye Türkiye özelinde baktığımızda kadın yolcuların toplu taşımada zorlu ve hatta hayatlarını tehdit edici tecrübeler yaşadığını görüyoruz. Türkiye’de her yıl yüzlerce kadın toplu taşımada cinsel taciz uğradığını raporluyor ve çok daha fazlası da raporlanmadan kalıyor.² 2015 yılında dolmuş şoförünün tecavüzüne direnirken öldürülen üniversite öğrencisi Özgecan Aslan, aşağıda da bahsedeceğimiz gibi hepimizin, en çok da genç kadınların hafızasına kazınmış korkunç bir vaka. Tek başına bu vaka bile kadınların toplu taşıma deneyimlerini dikkate almanın ve kadınların hareketlilik haklarını sağlamak amacıyla karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmek için stratejiler geliştirmenin önemini ve aciliyetini açık bir şekilde ortaya serdi.

Araştırma: Ankara’da ev ve iş arası yolculuğun toplumsal cinsiyeti

İki sene önce Carleton Üniversitesi tarafından açılan ve Kanada Uluslararası Kalkınma Araştırmaları Merkezi tarafından fonlanacak olan proje çağrısına tam da bu aciliyet hissiyle başvurduk. Çağrı, tasarım alanına toplumsal cinsiyet perspektifi getirecek projeler arıyordu. 2020 yılında “Ankara’da Ev ve İş Arası Yolculuğun Toplumsal Cinsiyeti: Kadınların Toplu Taşımanın Tasarımına Yönelik Deneyimleri, Stratejileri ve Çıkarımları” (Gendered Commutes in Ankara: Women’s Experiences, Strategies and Implications for the Design of Public Transport) başlıklı projeye başladık. Projede, aracın iç tasarımına odaklanarak sokakları kadınlar için daha güvenli bir yere dönüştürme mücadelesinde tasarımcılar da yer alarak, sosyal bilimcilerin, politika yapımcıların ve feminist aktivistlerin çabalarına ne kadar katkıda bulunabilir, sorusuna cevap aradık.

İlk aşamada amacımız, Ankara’da toplu taşımayı kullanan kadınların yaşadığı problemleri tanımlamak ve aracın iç

tasarımının bu problemlerle olan ilişkisini sorgulamaktı. Bu aşamada Ankara’da toplu taşımayı düzenli kullanan kadınlarla görüşmeler yaptık. Üç kategori belirledik. Birincisi, şehrin farklı semtleri arasında uzun süreli ve çeşitli araçlarla aktarma yaparak sabah ve akşam toplu taşımayı kullanan, ev hizmetinde çalışan kadınlar. İkincisi, kampüs, ev ve şehir merkezi arasında seyahat eden, akşam ve gece şehir merkezinden evine veya yurduna dönen üniversite öğrencisi kadınlar. Üçüncüsü, 65 yaş üstü, toplu taşımayı şehrin yoğun saatlerinde kullanmayan kadınlar. Bu üç kategoriden 32 kadını derinlemesine görüşmeler yapıp kadınların araç, diğer yolcular ve şoför ile olan etkileşimlerini araştırdık.

Aracın içinde istenmeyen fiziksel temas ve bakışlar

Cinsel tacizin, görüşmelerde öne çıkacak bir konu olduğunu tahmin etsek de sorularımızda taciz, saldırı ve güvenlik gibi ifadeler içermedik. Onun yerine, araştırmamıza katılan kadınlara toplu taşıma deneyimlerini öğrenmek istediğimizi ve kadın olmanın, bu deneyimler üzerinde bir etkisi olup olmadığını sorduk. Tüm kadınların net bir şekilde ifade ettiği üzere, bakışlar veya fiziksel temas yoluyla cinsel tacize maruz kalmak ya da bu ihtimali fark etmek, kadınların aracın içinde kendilerini cinsiyetleri nedeniyle tehdit altında hissetmelerine neden oluyor. Dahası, pek çok kadın, özellikle geç saatlerde eve dönecek genç kadınlar, evden çıkmadan kıyafetlerini seçerken taciz riskini göz önüne aldıklarını, dikkat çekmeyecek şekilde giyinmeye özen gösterdiklerini, örneğin etek yerine pantolon seçtiklerini anlattılar. Dolayısıyla kadınlar, toplu taşımada her an karşılaşılabilecekleri bir tehdit ile mücadele etmeye hazır olarak bulunuyorlar. Kadınların anlatılarına göre araçların iç tasarımı, cinsel tacize dönüşebilecek, istenmeyen etkileşimleri kolaylaştırabiliyor. Bu etkileşimleri fiziksel temas ve görüş alanı olacak şekilde iki başlık altında ele alarak tartışabiliriz. Fiziksel temas, ‘yanlışlıkla’ dokunma ile okşama arasında çeşitli biçimlerde deneyimleniyor. Toplu taşıma aracının oturma planı ve koltuk tasarımları bu riskleri arttırabiliyor. Örneğin, yan yana koltuklarda erkeğin bacaklarını iki yana açarak veya kadına doğru kayarak kadının kişisel alanını ihlal etmesi, hatta elle veya bacakla temas etmesi mümkün oluyor.

ANKARA

Aracın fazla görünmeyen oturma alanlarında, buna güvenerek erkeğin kadına uygun olmayan şekilde temas etmesi veya onunla ısrarlı bir biçimde flört etmesi, kadınların oturma yeri seçerken tek kişilik koltuklara yönelmesine ve araç içerisinde görünür olan alanları belirleyip orada kalmalarına neden oluyor. Benzer şekilde, ayakta duran erkeklerin oturan kadınlara yaklaşarak onların kişisel alanlarını ihlal ettiklerini, kimi zaman vücutlarıyla kimi zaman koltuğa tutundukları elleriyle onlara dokunduklarını hatta onları okşadıklarını ifade ettiler.

Ayakta seyahat ederken, aracın içinde ayakta durulan alanın tanımsızlığı, araç içindeki hareketlilik ve aracın sıklıkla ani fren yapması, kadınların kişisel alanlarını belirlemelerini, tacizin farkına varıp teşhis etmeyi ve nihayet tacize müdahaleyi zorlaştırıyor. Özellikle nasıl kullanılacağı sınırlandırılmamış ortak tutunma aparatlarının çevresinde kadınların kişisel alanlarını kontrol edememeleri, erkeğin vücuduyla kadına yaklaşması ve tutunma esnasında kadına dokunması söz konusu. Yolcuların sürekli hareket halinde olduğu koridorlarda erkeklerin kadınlara dokunması, sürtünmesi ve elle tacizde bulunması, toplu taşımada ayakta seyahat etmeyi kadınlar için büyük bir problem haline getiriyor. Buradaki en büyük sıkıntı, kadının yaşadığı kararsızlık ve kendi algısından şüphe etmesi: “Şu an gerçekten tacize mi uğruyorum, yoksa bana yanlışlıkla mı dokunuyor?” Bu kararsızlık nedeniyle kadınlar çoğu zaman tepki vermekten çekiniyorlar; onun yerine sessiz kalarak yerlerini değiştiriyorlar. Fiziksel temas kadar sorunlu bir diğer konu da bakışlar. Bakışların araç içinde nereye yönlendirildiği, yeterince görünür olmayan izole alanlar ya da tam tersine ayna ve kameralar, görüş alanından kaynaklanan istenmeyen etkileşimleri mümkün kılabilir. Karşılıklı koltuklarda otururken kadınlar göz göze gelmekten kaçmamaktan rahatsızlık duyduklarını anlattılar. Çünkü göz göze geldiği erkek, kadının kendisine bakıyor olduğunu düşünerek bu durumu flörte çevirebilir, hatta toplu taşımadan indiği yerde onu takip edebilir. Metroda karşılıklı oturma planında koridorda yukarıdan tutunarak ayakta bekleyen yolcuların, kendilerini fazla görünür ve ‘seyredilmeye açık’ hissetmesi ve metroda pencereden dışarıyı seyredememenin istenmeyen göz temaslarına yol açması da sıkça dile getirilen kaygılardı.

Kadınların yaşadığı bir başka kararsızlık da, başka erkeklerin tacizine karşı, şoföre güvenip güvenmemek. Özellikle akşam seyahatlerinde bu kararsızlık önem kazanıyor. Kadınların bir kısmı, belediye otobüslerinin şoförlerine daha çok güvendiklerini, ancak Özgecan Aslan’ın yaşadıklarından sonra dolmuş şoförlerinden korktuklarını söylediler. Kadınlar diğer yolculardan endişe duyduklarında şoför tarafından görünür bir yerde olmayı seçseler de, ayna aracılığıyla şoförün ısrarlı bakış ve ilgisinden çekinebiliyorlar.

Kadınların tacize karşı geliştirdiği baş etme ve kaçış yöntemleri

Burada detaylı olarak anlattıklarımız, on yıllardır yaşanan ve çözülmesi için henüz güçlü ve bütünsel bir strateji üretilmemiş problemler. Kadınların, yaşadıklarını anlatırken özellikle altını çizdikleri bir kaygı vardı: Bu problemler pembe otobüs gibi kadın ve erkekleri ayırtırmaya dayalı yöntemlerle çözülmez! Elbette kadınlar sosyal hayatın içinde erkeklerle birlikte ve güvenlik kaygısı yaşamadan bulunmak istiyorlar. Yapısal çözümlerin üretilmesini beklerken de bu istenmeyen etkileşimlere maruz kalmamak için kendi stratejilerini geliştiriyorlar. Bu stratejilerden ilki, erkekler tarafından ihlal edilen kişisel alanlarını, aracın içindeki avantajlı yerleri tespit ederek kazanmaya çalışmak. Kadınlar, oturmaya için sosyal etkileşimlerden uzak olabilecekleri koltukları seçiyorlar. Tek kişilik koltuk, tekerlek üstüne yerleştirilen yüksek koltuk ve çift kişilik oturma düzeninde cam kenarındaki koltuk kadınların özellikle oturmaya için çaba harcadıkları koltuklar.

Kadınların toplu taşıma alışkanlıklarını ve deneyimlerini erkeklerinkinden farklılaştıran en temel etmen, yolculukları sırasında taşıdıkları güvenlik endişeleri

Cam kenarındaki koltuklar, hem dışarıyı izleyerek diğer yolcularla göz temasından kaçınmayı hem de ayakta duran yolculardan uzak durmayı sağlıyor. Tekerlek üzerine yerleştirilen yüksek koltuklarda oturanı ayaktaki yolcunun bel hizasından daha yukarıda tuttuğu için tercih ediliyor.

Projemizde yer alan bir tasarımcının söylediği gibi: “Hocam, bunlar otobüsün suçu değil.” Suç tacizcilerde, sokakları kadınlar için güvenli hale getirmek için çaba harcaması gerekirken harcamayanlarda, kadına yönelik şiddeti cezasız bırakanlarda, hatta kabahati toplu taşımayla tek başına geç saatte evine dönen kadında arayanlarda.

Kadınlar, ayakta yolculuk ederken hem fiziksel temasa hem de bakışlara karşı nasıl stratejiler geliştirdiklerini detaylı bir biçimde paylaştılar. Aracın ortasında durmak yerine, sırtını yaslayabileceği bir köşe ya da pencere bulmak, konuştuğumuz kadınların tabiriyle “arkalarını sağlama almayı” sağladığı için önemli. Köşeler, iki yandan yaklaşılmamasını engelleyen, pencere önü ise yaslandığı yerden dışarıya bakarak göz temasından kaçmayı sağlayan, araç içerisindeki kritik noktalar. Üniversite öğrencileri, sırt çantasıyla arkasını kalabalığa dönmenin da kişisel alanın kontrolünde çok işe yaradığını söylediler. Kadınlar, kişisel alan yaratmaya ve istenmeyen etkileşimleri kontrol etmeye yönelik stratejilerin yanı sıra, araç içindeki tehditlere karşı uyanık olma ve tehdit durumunda araçtan kaçmaya yönelik stratejiler de geliştiriyorlar. Örneğin kapıya yakın oturmak, araçtan çıkışı hızlandırırken diğer insanlarla fiziksel temas olasılığını da azaltıyor. Görüştüğümüz tüm kadınlar tarafından bahsedilen kişisel mobil teknolojiler, toplu taşıma aracının bir parçası olmasa da kadınların stratejilerine iki şekilde sıkı sıkıya bağlanmış durumda. Birincisi, cep telefonuna bakmak ya da birisiyle telefonda konuşuyor olmak, kadınların araç içinde ne kadar erişilebilir olduklarını ve ne kadar erişilebilir hissettiklerini kontrol etmelerini sağlıyor. İkincisi, özellikle akşam seyahatlerinde araçtan inene kadar güvendiği bir kişiyle iletişim halinde olmak, canlı konum paylaşımı yapmak, bindiği aracın plakasını mesajla paylaşmak, kadınların bir güvenlik riski hissettiklerinde kaçış stratejilerinde önemli bir araç oluyor.

ANKARA

“Özgecan da aynı şeyi yaşadı”

Aşağıdaki alıntılar, iki üniversite öğrencisinin geç saatte otobüsle evlerine giderken hissettikleri korkuyu ve kaçış stratejilerini anlatıyor.

1. öğrenci:

“... Yanlış otobüse binmişim, bazıları çünkü Kızılay’a da gidiyor ama bazıları Söğütözü’ne kadar gidiyor. Bu otobüs Söğütözü’ne kadar gidecekmiş, beni görmemiş, yoluna böyle gitmesi gerektiğinden böyle devam etmiş ve ben, işte, içeride bir noktada müzik dinleyip toplantıda ne konuşacağımızı falan düşünüp onların notunu alıyordum. Sonra bir baktım, otobüste kimse yok, sadece ben varım ve haritadan baktığıma göre rotada değiliz. Doğrudan aklıma şey geliyor: Özgecan da aynı şeyi yaşadı tam olarak ve işte böyle bir şey mi oluyor şu an? Şoförle konuşmalı mıyım? Önce arkadaşlarıma haber verdim, konumumu attım, falan, sonra konuştuğumda şoför beni görmediğini söyledi, müsait bir yerde bıraktı, şu otobüse bin oradan git dedi.”

2. öğrenci

– Mesela ne yapıyorsun endişelendiğinde?

– Ya işte eğer çantam vesaire varsa çantamı önüme alırım. İşte kulaklığım olur, telefonumda müzik açılmış olur, o şekilde seyahat ederim normalde, ama öyle bir durum olduğunda mutlaka işte kulaklığımı çıkarıyorum mesela, telefonumu çantamın içine yerleştiriyorum ki hani ellerim boş olsun, bir şey olursa yani en azından onu düşünenecek durumda olmayayım. Kulaklığımı da şey için çıkarıyorum, hani, bir şey duyarsam, en azından bileyim ne duyduğumu. Kafamda şeyler falan kuruyorum, işte, ön taraftan gelse ben öndeki acaba kapıyı açabilir miyim ya da arkadaki kapı nasıl açılır acaba, falan, hani, öyle şeyler düşünüyorsun ister istemez.

– Anladım, yani kaçmaya yönelik bir plan?

– Evet, ne olur ne olmaz diye, aynen öyle.”

Kimin suçu?

Bu araştırmaya başladığımızda amacımız kadınların toplu taşımada yolcu olarak ortak problemlerini ortaya dökmektir; dolayısıyla endişe, kaygı ve korkulardan bahsedileceğini biliyorduk. Ancak sonuçta elimizdeki anlatılara baktığımızda durumun vehameti iyice görünüyor oluyor: Ülkenin başkentinde, her akşam kadınlar akıllarının bir köşesinde Özgecan'ın yaşadıkları ile ve benzer bir kaderi paylaşma korkusu içinde otobüse, dolmuşa biniyorlar. Biz her ne kadar bu projede aracın bundaki rolünü anlamaya çalıştıysak da bu problemin çözümünün araç tasarımını değiştirmekte olmadığını biliyoruz. Projemizde yer alan bir tasarımcının söylediği gibi: “Hocam, bunlar otobüsün suçu değil.” Suç tacizcilerde, sokakları kadınlar için güvenli hale getirmek için çaba harcaması gerekirken harcamayanlarda, kadına yönelik şiddeti cezasız bırakanlarda, hatta kabahati toplu taşımayla tek başına geç saatte evine dönen kadında arayanlarda.

Yararlanılan Kaynaklar

- ¹ Bu araştırmaların sonuçlarına şu kaynaklardan ulaşılabilir: Allen, H. 2018. Approaches for gender responsive urban mobility. Sustainable Transport: A sourcebook for policy-makers in developing cities module, Eschborn: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit GmbH, sf 15. Arjmand, R. 2017. *Public urban space, gender and segregation: Women-only urban parks in Iran*. Londra: Taylor & Francis. Loukaitou-Sideris, A. 2016. A gendered view of mobility and transport: next steps and future directions. *Town Planning Review*, 87 (5), 547–565.
- ² Türkiye bağlamına yönelik bulgular için şu iki çalışmaya bakılabilir: Durmuş, E. 2013. Sexual harassment university students' perceptions and reactions, *Inonu University Journal of The Faculty of Education*, 14(1), sf. 15-30. Hanözü, S., Mollahasanoğlu, S., Esen, E., Şimşek, E., Boztaş, D., Doğan, A. & Başkal, H. 2015. İstanbul'da kamu ulaşım araçlarında gerçekleşen kadına yönelik cinsel şiddetin varlığı, yoğunluğu ve psikolojik etkileri, Marmara Üniversitesi

HERGELE MEYDANI'NDA BİR OTEL ODASI

Dario Moreno ve Orhan Veli**Ümit Bayazoğlu**

Dario Moreno 1957'de Monte Carlo radyosunun yarışmasında “Adieu Lisbon” şarkısıyla birinci olduktan sonra 1958'de İstanbul'a geldi ve Hilton'da, Atlas Sineması'nda, Goldfinger'da konserler verdi. Vaktiyle ona dudak kıvrımlara bol bol nispet yaptı. Dario, ense-gerdan yerli yerinde, cam gibi mavi gözlü ve her zaman kilolu sempatik bir adamdı.

Dario, bu aşamaya gelene kadar irili ufaklı sahnelerde çok zorlu bir mücadele vermişti. İstanbul'da düzenlediği bir basın toplantısında Ankara'da geçen günlerini şöyle anlatmıştı: “Gar Gazinosu'nda aralıksız iki yıl çalıştım. Burada Fransız şansonları, Arjantin tangoları söylüyordum. Yevmiyem 2,5 liraydı galiba. Haliyle lüks yerlerde kalamıyordum.

Dario Moreno

Orhan Veli Kanık

Gün geldi otel parasını ödeyemez duruma düştüm. Ulus'ta Hergele Meydanı'nın ara sokaklarında daha da ucuz bir otel aramaya başladım. Nihayet bir otelde iki yataklı bir oda bulabildim. Otel kâtibi, ‘Oda arkadaşın her gece çok geç ve çok sarhoş gelir, ona göre! Şair miymiş neymiş, garip’ dedi.

Bayağı merak etmiştim. Aylarca odamı paylaşacağım adam ya çekilmez biriyse. Ama karşılaşmak ne mümkün, ya ben geç geliyorum ya o. Sabah olunca da birimizden biri erken kalkıp gidiyordu. Sonunda bir sabah gözlerimi açtım, o da açtı. Yattığımız yerden göz göze gelip bakiştık. İkimiz de akşamdan kalma. Gözler pörtlemiş, kan çanağı. Yatakta doğrulup kendimi tanıttım; Bendeniz Gar Gazinosu şantörlerinden falanca. O da kendini takdim etti; Tercüme Kalemi'nden Orhan Veli. Kısa zamanda kaynaştık. Kimi gece ona yeni bir şarkımı söyledim, o da bana yeni bir şiirini okurdu. Hiç unutmam, bir şiirini çok sevmiştim; ‘Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel, kelimelerinse kifayetsiz olduğunu, bu derde düşmeden önce.’ Bunu benim için yazmış olmalı diye kendime pay çıkarmıştım.

ANKARA

Heyhat! Çok sonra öğrendim ki, bu şiiri benim için değil, meğerse o sarışın, o pembe-beyaz, o kiraz dudaklı felsefe öğretmeni Nahit Hanım için yazmış.”

Ah Dario ah! Rengârenk kokteyllerin, çeşit çeşit kanepelerin gırla gittiği bu koltuklu basın toplantısından 10-15 saat sonra öleceğini nereden bilsin. O gece birkaç dostuyla buluşup Taksim Gazinosu'na gitmeyi kuruyordu. Ama aksilik bu ya, Zeki Müren de oradaydı.

Adını dünyaya (Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz, İsrail, Malta, Kıbrıs, Fas, Mısır, Tunus, Cezayir, Lübnan) kabul ettirmişti ama Türkiye'de, yani memleketinde namı Zeki Müren'den sonra geliyordu. Gerçi aralarında o güne kadar herhangi bir sürtüşme yaşanmamıştı, farklı insanlara farklı şarkılar söylüyorlardı ama yine de hazzetmiyordu işte ondan. O da ondan. Artık Zeki Müren ile yıldızının barışmadığından mı, yoksa başka bir sebepten mi bilinmez, ani bir kararla Taksim'den kalkıp Goldfinger'a gidildi, Hasan Kazankaya'nın yerine. Oradan da cümbür cemaat Kulüp X'e geçildi.

Şimdi bırakalım Dario burada biraz demlensin... Biz onun doğum yeri İzmir'e gidelim. Hani bir gece Efes Otelinin terasında, ılık imbata karşı ilanı aşk ettiği, "Canım dilber şehir, eşsiz sevgili İzmir" dediği kente. Dario o gece çok sarhoşturmuş, ağlıyordu, şarkısını bitiremeden sahneden kaçmıştı, Vasfi Uçaroglu şahit.

Dario Moreno 3 Nisan 1921'de bu mahallede, yakın arkadaşlarından Angela Toronto'ya göre ise, Aydın-Germencik'te doğmuştu. Baba tarafından 'Sabetayci', annesi Rosa tarafından ise Meksika Yahudisi'ydı. İki kardeştiler. Büyükanne ve büyükbaba da onlarla yaşıyordu. Dario'nun asıl adı David'ti. Sonradan İsrail'e göçen kardeşi Avram, 1993 itibarıyla hayattaydı.

Babası Moreno Arugete, şimendifer işçisiydi. Aydın tren istasyonunda, vagonlarda meydana gelen bir patlama sonucu 23 yaşında hayatını kaybetmişti. Aydın'da onları bir felaket daha bekliyordu. Kenti kül eden büyük yangınla evsiz kaldılar. Bu yüzden İzmir'e göçüldü. Genç yaşta dul kalan annesi terzilere ilik açıyor, teyel söküyor, düğme dikeydi, ütüyü yapıyordu.

Derken terzi Moiz'e gönül verdi. İkinci defa evlendi ve dört çocuk daha yaptı; (şimdi biri Fransa'da, biri Amerika'da, biri Kanada'da, biri İsrail'de). Etti mi dokuz nüfus! Haliyle haylaz, hiçbir iş tutmaz Dario'ya yol göründü, yetimhaneyi boyladı. Ancak bir süre sonra buradan da kapı dışarı edildi. Çünkü yetimhanede ancak anasız-babasız çocuklar kalabiliyordu. Sokaklara düştü, bardağı bir kuruştan su sattı, Eşrefpaşa pazarında terlikçiye çirak girdi. Lale Sineması'nın tam karşısındaki 'Buharalı Yahudi'nin leblebici dükkânında, Agora'daki köfteci Emin'de çalıştı. 1928'de mahallede darbukayı ondan iyi konuşturan yoktu.

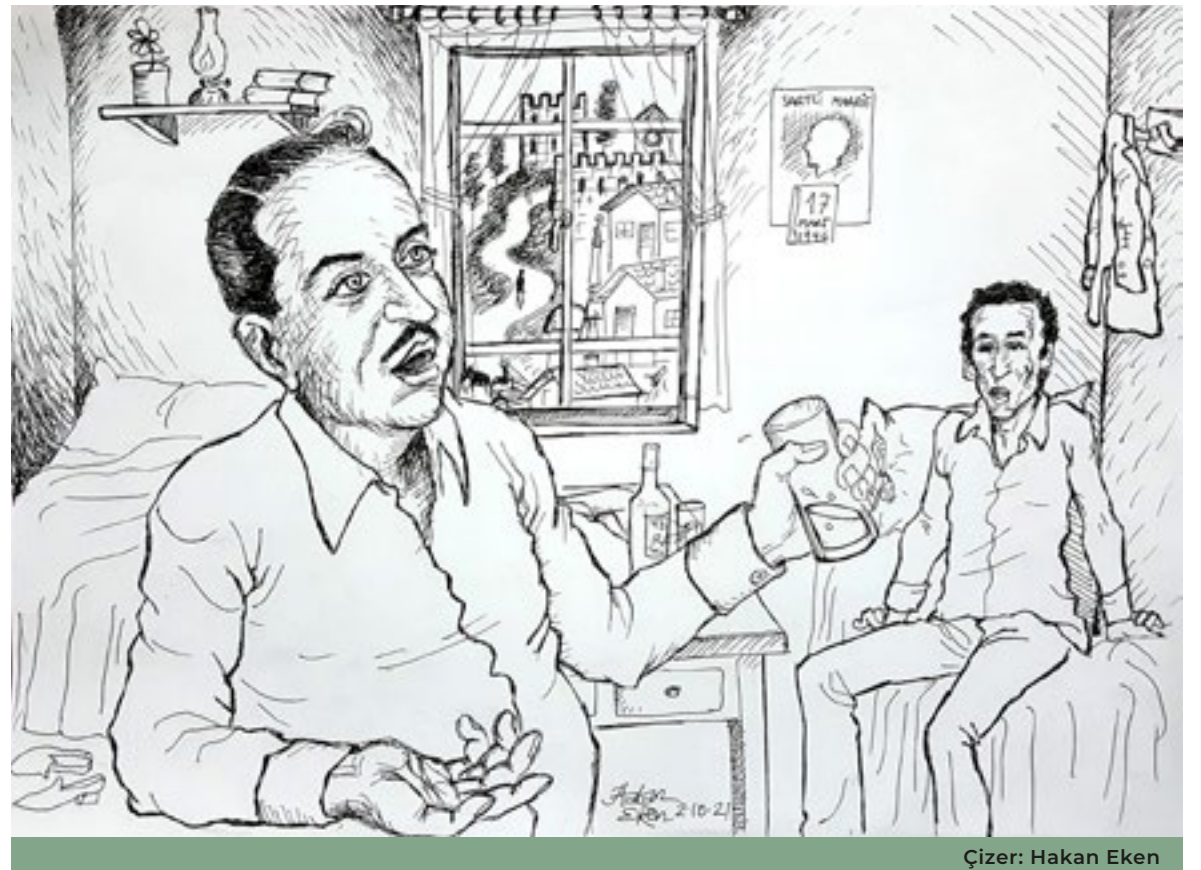
İzmir Musevi ilkokulu'nu bitirdi. 15 yaşında elinde gitarla sokak müzisyenliğine başladı. Yahudi çocukların Bar-Mitzva (ergenlik) törenlerinde, Hamursuz, Roşa Aşana (yılbaşı), Yom Kipur (oruç), Sukot (çardak) bayramlarında, okul çaylarında, arkadaş partilerinde Yahudi İspanyolcası ile şarkılar söylüyordu. Avukat Nuri Fettah'ın Halim Ağa çarşısındaki yazıhanesine kâtip girmiş, bu sırada Milli Kütüphane'ye de devam ederek kendi kendine Fransızca öğrenmişti.

Askerliğini 1940'ta Manisa-Akhisar Orduevi Caz Orkestrası'nda şantör olarak yaptı. Askeri mahfiller ona konservatuar gibi yaradı.

Dario, ense-gerdan yerli yerinde, cam gibi mavi gözlü ve her zaman kilolu sempatik bir adamdı.

Alay komutanı hayranı bir albay vardı. Kafayı çekip çekip ona "Amigo Mio"yu söyletirdi. Karısı tabancayla intihar etmiş, meğer kadın bu şarkıyı dilinden hiç düşürmezmiş. Yıllar ve yıllar sonra bir gün İstanbul'da Atlas Sineması'nda konser verirken sahneye bir sepet çiçek gelmiş. Çiçeklere ilâştirilmiş bir de 'kar dövizit': 'Tekaüt Albay' (tekaüt olabilmiş!) imzalı kartta "Yine Amigo Mio'yu okur musun?" yazıyormuş. O an hatırlayamamış, modası çoktan geçmiş bu şarkıyı acaba kim ister diye merak edip bakmış: Saçlarına ak düşmüş alay komutanı koltuğunda iyice ufalmış, saklı saklı ağlıyormuş.

Dario zamanla o kadar ünlendi ki, bütün Akdeniz ülkelerinde Türkiye'den daha çok tanınıyordu. Türkiye'ye artık daha sık, hatta zırt-pırt geliyordu. Bu ziyaretlerde Hilton, Efes gibi büyük otellerin devreye girmesi de etkendi. İstanbul'a geldi mi;

Çizer: Hakan Eken

ANKARA

arkasında ön saflarda Erkan Özerman, Gönül Yazar, Zozo Toledo (öncü paparazzi) ve en meşhur şarkılarının söz yazarı Fecri Ebcioğlu gibi isimlerin bulunduğu bir ordu ile Boğaz'ın bütün meyhanelerini dolaşırdı.

Sonra ver elini İzmir. Orada farklı "dağıtıyordu". Çocukluğunu aradığı Yahudi mahallesinde kapı kapı eski dostları dolaşırdı. Abdi'nin fırınından sıcak sıcak boyoz (boş poğaça) alır, Hatuniye Camii'nin karşısındaki kahvede söğüş yumurta ve kaşar yer, üstüne bir de kahve çekerdi. Mahalleye girdiği zaman kadınlar pencerelerden pencerelere çığlıklar atarak "Bizim Dario geldi" diye müjdelere verirlerdi. O da peşine takılan çocuklara cebindeki ufaklıkları saçarak prens gibi çalım satardı. Öğlen oldu mu, doğru Şükran Lokantası'na. Çipura, roka, buzlu badem, rakı sofrası kurulur, tanıdık tanımadık hemşehrileriyle futbol muhabbeti yapardı. Altay, Altınordu, İzmirspor, Göztepe, Kaf Sin Kaf. O hepsini birden tutardı. Açıkçası Dario'ya zenginlik çok yakışmıştı. Parayı rezil rüsva edercesine harcayarak yetimhane çocukluğunun hincini alıyordu.

Hayatta en büyük isteklerinden biri de tiyatro yapmaktı. Bu fikri ilk kez aklına Orhan Veli sokmuştu. Otel odasında ona teatral pozlarla şiir okurken, "Sen tiyatrocun olmalıydın" dediğini hatırlıyordu. Sonunda muradına erdi. Hem de ne ermek! Belçika Kraliyet Tiyatrosu'nun Brüksel'de sahneye koyduğu Don Kişot'u Jacques Brel'in canlandırdığı müzikalde, Sanço Panço rolünü üstlendi.

Dario zamanla o kadar ünlendi ki, bütün Akdeniz ülkelerinde Türkiye'den daha çok tanınıyordu.

Tombuldu ama daha da tombullaşması istenince, oh canına minnet, bir ayda tam 17 kilo aldı. Oysa kısa bir süre önce diyabet teşhisi konmuştu, ayrıca böbrekleri de rahatsızdı. Tersine, kilo vermesi gerekiyordu.

Don Kişot müzikali bir hafta istirahat molası verince, soluğu İstanbul'da almıştı. İşte Dario yine gelmişti, Ses, Hayat, Yelpaze, Peri, Akşam, Pazar şingir mıngır manşetlerle Dario'ya hoş geldin diyordu. Dario, ertesi gün Hilton'da yukarıda sözünü ettiğimiz 'kayıtlı' bir basın toplantısı düzenledi. Gazetecilere yol verdikten sonra saunaya indi. İstanbul'daki son gecesini arkadaşlarıyla ilk göz ağrısı Taksim Gazinosu'nda geçirmek istiyordu. Gelgelelim Taksim'den, Zeki Müren orada diye tornistan yapan Dario ve arkadaşları, birkaç yere daha girip çıktuktan sonra postu Kulüp X'e sermişti. Dario keyifsizdi. Orkestra peş peşe twist çalıyor, pistte insanlar ayağının altında sanki bir sigara izmaritini çığner gibi çilginca kıvranıyordu. Aslında bu dans, bu müzik çıktı çikalı belli bir düşünüş yaşayan Dario artık demode olmuştu.

Sabah 9'da uçağı kalkıyordu. Havaalanına indiğinde başı kazan gibiydi, dizlerinden aşağı topuklarına kadar bacakları kıyım kıyım kıyılıyordu ve elleri tir-tir yaprak gibiydi. Gümrüğün merdivenlerine güçlükle çıkabildi ve oracığa devrildi. Çevreden koşanlar "bir ilk yardım skandalı" sonucu Dario'yu kucaklarken düşürdüler. Koskoca gövdesi merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Başı defalarca tırabzanlara çarptı. Kalp kriziyle hastaneye yetiştirilen Dario, iki gün azraille cebelleştikten sonra, 30 Kasım 1968'de 47 yaşında "beyin kanamasından" öldü. Nereye gömüleceği olay olmuştu. Kimi akrabaları ve İzmirililer İzmir'e, annesi ise Tel Aviv'e diye diretiyordu. Bu çekişme yüzünden zavallı Dario on gün morgda yattı. Sonunda iki çuval İzmir toprağı ile Tel Aviv'e gömüldü.

Tülay, Dario ölmüş.

Paris: Telefon çaldı, karşımda Türkçe konuşan biri: "Erdem Paşa'nın evi mi?" Kimsiniz dedim. "Tülay Hanım'la mı konuşuyorum" dedi karşımdaki adam. "Evet" deyince, "Ayol Tülay ben Dario, Dario Moreno." Telefonu Erdem aldı, "Nereden buldun bizi?" dedi. Dario gevrek gevrek güldü: "Erdem Paşa, Paris'te her olan bitenden benim haberim olur." Öğleden sonra Champs Elysees'deki Fouquet's Kahvesi'nde buluştuk.

Dario: "Ah İstanbul ah!" deyip bana baktı. "Sen rakı sever misin?" Babam Niğdeli. Sen Fertek rakısına yetiştin mi dedim. "Dur öyleyse, sizi Chirag Efendi'ye götüreceğim," dedi, "beyaz peynir, sucuk, pastırma, rakı. Ne isterseniz var." Yahu Fransa'dasınız. Çıldırınız mı siz dedi Erdem. Dario, Erdem'in sözünü kesti. "Sus Allah aşkına, keyfimizi kaçırma. Sana bir pilav yaparım, bir de domates salatası. Onları yersin."

Erdem, Dario'nun üstü açık pembe Cadillac'ını görünce, artık bu kadar fazla dedi. Bizim siyah Chevrolet'yi aldık. Chirag Efendi, ufak tefek Kadıköylü bir Ermeni. Kahveler, lokumlar ikram etti. Sonra Dario'nun evine gittik. Oradan da bizim eve. Sabahın üçüne kadar Dario ile "Kadifeden kesesi, kahveden gelir sesi, oturmuş kumar oynar, ciğerimin köşesi"den başlayıp, bildiğimiz ne kadar eski İstanbul ve Rumeli türküsü varsa söyledik. Artık hemen her gece Dario ile beraberiz.

Telefonun sesiyle sıçradım. Bağırarak konuştuğuna göre İstanbul'dan biri arıyor. Herhalde Dario'dur. En geç yarın Paris'te olması lazım. Jacques Brel'in Don Kişot, Dario'nun da Sanço Panço'yu oynadığı "Mançalı Adam"ın prömiyeri Brüksel'de yapıldı. Şimdi de Paris'te oynanacak. Söylenenlere göre Dario harikaymış Sanço Panço rolünde. "Ne var, ne oldu?" dedim. "Dario," dedi, "dün gece arkadaşlarıyla sabahlamış, çok fazla yemiş, sabah Yeşilköy'e geç varmış, uçağı kaçırmayayım diye koşarken düşmüş. Kalkmamış." "Ne demek kalkmamış?" "Tülay, Dario ölmüş."

Tülay German "Düşmemiş Bir Uçağın Kara Kutusu" kitabında.

La Femme et le Pantin (1958) filminin setinde Dario Moreno ve Brigitte Bardot

Ankara 1919

Taylan Esin

II. 1919, Hıristiyanların Ankarası¹

Hıristiyanların tehcir sonrası memleketlerine iade ve iskan imkanı, iç bölgelere sürülen Rumların dönüşüne verilen izinle ve iki ay sonra, Kasım 1918'de 1915 Tehcir Kanunu'nun iptaliyle ortaya çıkar. Ancak bazı kısıtlar vardır: Savaş sırasında başka ülkelere iltica eden Rumların dönüşü Pasaport Kanunu ve Bakanlar Kurulu kararı gereği yasaklanır.² Hıristiyanların yanmayan ve yıkılmayan taşınmazları el değiştirmiş, kısmen muhacirlere dağıtılmıştır. Geçen bölümde yazıldığı üzere, en azından bu nedenle iade süreci dirençle karşılaşır: Rum ve Ermeni taşınmazlarına yerleştirilmiş Müslümanlar, 1919'da Muhacirin Cemiyeti adı altında örgütlenmiştir. Ayrıca Osmanlı hükümetleri iade işini ağırdan alır: 1915 Tehcir Kanunu henüz Kasım 1918'de yürürlükten kaldırılmasına rağmen, yine 1915 tarihli emval-i metruke mevzuatı ancak Ocak 1920'de yeniden düzenlenir.³

Ankara'ya son Osmanlı Valisi Muhittin Paşa 15.3.1919'da atanır. Bu değişikliğin, Hıristiyan mezarlıklarının suistimaliyle ilgili skandalın ortaya çıkışının akabinde olması, eski Vali Azmi Bey'in konuyla ilgili ihmal veya işbirliğinin cezalandırıldığını düşündürür. Nitekim Muhittin Paşa'nın önceliklerinden biri, Ankara'daki tehcirdir: Paşa Nisan ayında Dahiliye Nezareti'ne gönderdiği şifrelerde, "tehcir ve taktik meselesi"nin en çok Ankara Vilayeti'nde meydana geldiğini yazar, soruşturma ve yargılamalar için acilen bir askerî mahkeme kurulmasını ister.⁴

Ayrıntısı gelecek bölümde yazılacağı üzere, Ankara'ya tayininin ilk haftası içinde, Muhittin Paşa'ya aralarında Azmi Bey ile İttihat ve Terakki ile bağlantılı isimlerin de olduğu bir grup tarafından darbe yapılmak istenir. Darbenin (veya iddiasının) neden düzenlendiği açık değildir. Bir olasılık, Paşa'nın soruşturma ve yargılama konusundaki ısrarıdır. Vali, Ermeni tehcir ve taktik suçlamasını makamına kast edenlere karşı kullanmak istemiş de olabilir.

Her durumda, Ankara'daki İttihatçılarla yeni Osmanlı Hükümeti'nin temsilcisi konumundaki Muhittin Paşa arasındaki siyasî gerilim, tehcir soruşturması ve yargılamaları ile bağlantılıdır.

5.4.1919'da aralarında darbeyle suçlananların da bulunduğu bir kısım Ankara eşrafı, Ermeni tehcir, taktik ve yağmasını düzenlemek, diğerleri de "İttihatçılara yardımlık" suçlamasıyla mahkeme edilmek üzere İstanbul'a gönderilir; 12.4.1919'da bir kısmı serbest bırakılır. Ankara'ya dönüşlerinde büyük bir coşku ile karşılanırlar. Muhittin Paşa'nın uyarısı üzerine yapılacak nümayiş engellenir. Vali'nin iddiasına göre bu grup ve taraftarları askerî mahkemede yargılanmadığı sürece yerel hükümet aleyhine "her fırsattan istifade... her türlü tertibat ve tahrikattan" geri durmayacaktır.⁵ Kırım ve yağmaya karışmakla suçlanan simaların yargılanmaması, şehre muhtemelen elleri güçlenmiş olarak dönmelerini sağlar; muhaliflerle zanlılar arasındaki bağı güçlendirir; merkezî ve yerel hükümetin otoritesini zayıflatır.

Soruşturma talepleri, Hıristiyanlar üzerindeki baskıyı da artırmış olmalıdır: Haymana Rum Ortodoks Papazı Yorgi'nin (başka belgelerde "Metropol Vekili Haymana Murahhasası") ısrarlı şikayetleri, Savaş sırasındaki cinayet, gasp ve suistimalleri araştırmak üzere görevlendirilen teftiş heyetlerini Ankara'daki olaylar için harekete geçirir. Mülkiye Müfettişi Fuat Bey, Ankara Vilayeti'ndeki Hıristiyan tehcir ve taktikini araştırmakla görevlendirilir.⁶

Belki de bu nedenle Yorgi Efendi, istenmeyen adam ilan edilir ve Haymana Kaymakamı Ali Kemal Bey tarafından resmî merasimlere çağrılmaz. Ankara Valisi Azmi Bey'den Dahiliye Nezareti'ne 11.3.1919'da gönderilen yazıda, Haymana Kaymakamı'nın yerli Hıristiyanlara kötü muamele ettiği ve Yorgi'yi hapsettiği iddiası çürütülür.

Vali'ye göre, Kaymakam, kendisini ziyaret eden Papaz'ı memuriyet makamına tecavüzdü şikayetle onbeş gün hapse mahkum ettirmiş; ancak hüküm henüz infaz edilmemiştir. Hıristiyanlara kötü muamele iddiası, Papaz'ın "yaygarasını tenvir [=göstermek] maksadıyla" şikâyetnameye eklenmiştir. Aslında Yorgi, Haymana'da "her işe karışmış" ve "erbab-ı tezevvüre [=aldatıcılara] alet" olmuş, sanki vekaleti varmış gibi Ermeni işlerine de "karışmakta olmasıyla pek mütecevaz ve cüretkar" biridir. Anlaşılan, Yorgi Ermeni Tehciri'ni irdelemiş ve teftiş vesile olmuştur. Tehcir, taktik ve yağmanın incelenmesi talebi tepki çeker. Ali Kemal Bey, hakkındaki şikayetlerin devam etmesi üzerine Kalecik'e atanmak istenir.⁷

Ankara'ya dönebilen Hıristiyanların hayatını etkileyen etkenlerden bir başkası, askere alma meselesidir: 1909'da zorunlu askerlik tüm Osmanlı vatandaşlarına teşmil edilir; uygulamada yine de süren muafiyetler ise 1914'te kısıtlanmak istenir.⁸ Dünya Savaşı'nın bitiminde Osmanlı Hükümeti celbe devam etmiş olmalı ki, Rum Patriği ve diğer temsilciler, İtilaf komiserlerine başvurarak Osmanlı Hükümeti'nin gayrimüslimleri askerlikten muaf tutmasını talep eder. Yüksek komiserler 23.1.1919'da Osmanlı Hükümeti'ne, Mütareke'nin, iç ve sınır güvenliğini sağlayan birlikler haricindeki tüm Ordu'nun derhal terhis edilmesini şart koşan 5. maddesi'ni hatırlatan ortak bir muhtıra verir.⁹

Buna karşın işleyiş değişmez: Papaz Yorgi, Fener'deki Ankara Rum Metropoliti Pirasvos (?) Efendi'ye 20.7.1919'de gönderdiği telgrafta, gayrimüslimlerin Askere Alma Şubesi'nce celb ve sevkine kalkışılmasını "hayret"le karşıladığını bildirir. Vali Muhittin Paşa ise iddiayı yalanlar.¹⁰ Baskı Ankara Hükümeti döneminde de sürer: 1920'de Meclis'te müslim ve gayri müslimlerden bedel-i nakdî alınıp alınmaması tartışılır;¹¹ 1921'de kapsam daralır: Hıristiyanlardan gelirlerine göre senelik 250-750 lira bedel alınması, malî durumu uygun olmayanların yol inşaatında

¹ 1914 sayımına göre, Ankara merkez kazasında yaklaşık 15 bin (Müslüman nüfusun %21'i), vilayette ise 75 bin (Müslüman nüfusun %9'u) Hıristiyan yaşıyordu. Savaş sonrası rakamları bilinmiyor.

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi Dahiliye Nezareti Şifre Kalemî belgeleri, Mayıs 1919.

³ Taner Akçam, Ümit Kurt, *Kanunların Ruhunu* (İstanbul: İletişim, 2012), 55-57.

⁴ Şifre Kalemî ve Emniyet-i Umumiye Asayiş belgeleri, Nisan 1919.

⁵ Taktik ve tehcirden eylem düzeyinde ilgisi nedeniyle tutuklanarak İstanbul'a gönderilen çoğu esnaf ve bekçi olan zanlılar da Emniyet Müdürlüğü'nün itirazına rağmen, savcılık tarafından salıverilir (Şifre Kalemî belgeleri, Nisan 1919).

⁶ *Sabah*, 3.12.1919.

⁷ Şifre Kalemî ve Kalem-i Mahsus belgeleri, Mart 1919.

⁸ Erik Jan Zürcher, "Teori ve Pratikte Osmanlı Zorunlu Askerlik Sistemi (1844-1918)", *Devletin Silahlanması*, Zürcher (der.) içinde 87-104. İstanbul: Bilgi Üni., 2003. Mehmet Beşikçi, *The Ottoman Mobilization of Manpower in the First World War* (Leiden: Brill, 2012), Bölüm 2.

⁹ Abdurrahman Bozkurt, "İtilaf Devletlerinin İstanbul'da İşgal Yönetimi" (doktora tezi, İstanbul Üni., 2009), 203.

¹⁰ Kalem-i Mahsus belgeleri, Temmuz 1919.

¹¹ 1920'de Alaşehir Heyet-i Temsiliyesi askerlik karşılığı bedel-i nakdî salar (İlhan Tekeli, Selim İlkin, *Ege'deki Direnişten Kurtuluş Savaşı'na* (Ankara: TTK, 1989), 264).

ANKARA

istihdamı teklif edilir.¹² 11.7.1921 tarihli bir yazıya göre, bazı mebuslar Ankara'da sakin gayrimüslimlerden askerlikle mükellef bulunanların, "erbab-ı sanayi" sıfatıyla yerlerinde kaldığını ve muafiyet bedeli vermediğini ihbar eder. Askere Alma şubelerine gayrimüslimlerin askere alınması ve silahlandırılmadan çevredeki amele taburlarına sevki emredilir.¹³

Diğer bir ihtilaf kaynağı, silahlanma ve güvenlidir. İtilaf Kumandanlığı İstanbul halkını Nisan 1919'da yayınlanan talimatla silahsızlandırmaya çalışırken,¹⁴ taşrada işler farklıdır.¹⁵ 1919 Nisanında taşrada Müslümanların Rumlara karşı silahlandığı haberleri yayılır. Amasya Genelgesi, "silah ve mühimmatın katiyen elden çıkarılmamasını" emreder. Vilayetlerde farklı uygulamalar olduğu anlaşılıyor: Dahiliye'nin bilgi talebine cevap veren İzmir'de, hayvan hırsızlığı, ekine hayvan salınması ve kaçakçılık gibi adı vakaların önünü almak için jandarma tarafından köy ihtiyar heyetlerinin "sorumluluğu altında" halka silah dağıtılır. Aydın Valisi'ne göre bu, Müslümanların Rumlar aleyhinde silahlanması anlamına gelmediği gibi, aksine Rumların kendi tecavüz ve art niyetlerini saklamak amacı taşır. Buna karşın Vali, Rumların şikayetlerinin tümüyle dayanaksız olmadığını da belirtir ama ayrıntı vermez. Ankara Valisi ise duyulanlardan hiç birinin Ankara Vilayeti için geçerli olmadığını, sadece Yozgat'taki köy bekçilerine senet karşılığı silah dağıtıldığını bildirir. Buna rağmen Vilayet veya Kolordu silah talep etmiş olmalı ki, Dahiliye Haziran'da Ankara'nın ilave silah sevki talebini reddeder.¹⁶

Ankara kırsalı öteden beri güvensizdir: Dünya Savaşı'nın öncesinde, 181 köyün bağlı olduğu Haymana'da karakol inşa edilememiştir; kazadaki jandarma sayısı da yetersizdir. Yasalar güvenlik sorununu katmerler: 1918'de tiftik vs. almak üzere köyleri dolaşan Haymanalı iki Hıristiyan, Müslüman asker kaçakları tarafından öldürülür. Zanlılar, Dünya Savaşı sırasında askerden firar, "eşkiyalığa süluk" [=girmek] ve "şekavet" gibi suçların affı hakkındaki kararnemeye göre, aftan yararlanarak Nisan 1919'da tahliye edilirler. Maktul varislerinin itiraz hakkı saklıdır.¹⁷

1919'da ise ortaya başka örgütler çıkar: Dünya Savaşı'nda yaralanan Mustafa Çavuş, Dahiliye'ye gönderdiği şikâyet dilekçesinde "İttihat çetelerinin" Haymana'ya

bağlı köylerde eşkiyalık yaptığını, köyleri sarıp bombaladığını, kaplıcalara giderken kendisinin de bu çeteler tarafından soyulduğunu bildirir. Vali Azmi ve Kaymakam Ali Kemal Bey bunlara göz yumar. Haymana Papazı Yorgi kazadaki güvenlik sorununu gayrimüslimler açısından yorumlar: Jandarma teşkilatının yetersiz ve ihmalkâr olması, soygun ve gasbın sıklığı, gayrimüslimleri korkutur, faaliyetlerini engeller. Muhittin Paşa'nın cevabı bu iddiaları yalanlar.¹⁸ İttihat Terakki ile çeteler arasındaki bağlantıya gelecek bölümde değineceğim.

Ankaralı Hıristiyan ve Müslüman esnaf, 1873*

Gayrimüslimlerin güvenlik sorunu Haymana kazası ile sınırlı değil, Ankara Vilayeti'ne geneldir: Patrikhane'nin şikâyetinde, Akdağ Maden'de kimlikleri belli memurların çete kurdukları, Hıristiyanların mallarını yağma ettikleri, beş Hıristiyan askerin idamına neden oldukları, mektep ve kiliseleri tahrip ettikleri iddia edilir. Rahip Papa Panayot'un Ankara Divan-ı Harp hapisanesindeki ölümü de kasıt sonucudur. Boğazlıyan'da Yozgat Jandarma Kumandanı'nın emriyle çeteler kurulmuş; bir rahibin mal ve eşyası gasp edilmiştir. Yozgat Mutasarrıfı'nın memur ve (Müslüman) halkı silahlandırdığı yönünde, resmî makamlarca yalanlanan dedikodular çıkar. Boğazlıyan Rumdiken köyünden Muhtedi Murat dört seneden beri hakarete uğradıklarını, can, ırz ve

namuslarının güvencede olmadığını bildirir. Vilayet'teki Rum yerleşimleri endişelidir: Sungurlu Çarşidere ve Bunalan karye muhtarları ve Yozgat Metropolit Vekili, Patrikhane'ye Nisan 1919'da içeriği bilinmeyen ancak muhtemelen asayişten şikayet eden telgraflar çeker.¹⁹

Yozgat Kilise Heyeti, 23.6.1919'da Ermeni Patrikhanesi'ne gönderdiği yazıda, Yozgat Müftüsü'nün binlerce kişiye hitaben verdiği vaazda verdiği nasihat ile Hıristiyanlara karşı "adeta hasmane bir vaziyet ve tavır takındığı"ndan şikayet eder. Ankara Valisi iddiayı yalanlar. Benzer iddia ve yalanlamalar Sungurlu ve Akdağ Maden için de gelir. Sungurlu Rum ruhanî heyeti ve Çarşidere köyü muhtarı tarafından çekilen telgrafa göre, Rumların "muhafaza-ı ırz ve can" kaygısı taşıdığı bildirilir.²⁰

Osmanlı istihbaratına göre, asayiş şikayetlerinin gizli bir emeli vardır: Ortodoks din adamları asayiş gerekçesiyle "islamı ve hükümet aleyhine şikayet ve müfteriyatta bulunarak" sorunların yaşandığı yerlere Yunan Ordusu'nu adeta davet eder. Trabzon yakın zamanda Yunan askeri tarafından işgal edilecek; Ankara ve Keskin civarı da Trabzon'a ilhak olunacaktır.²¹ Bu türden kaygı ve haberler, Osmanlı Hükümeti ve Redd-i İlhak, Müdafaa-yı Hukuk, vs. muhalefet/direnış cemiyetlerini özellikle Ortodokslara karşı harekete geçirmiş olmalıdır.

Güvenlikle bağlantılı bir mesele baskı ve yıldırma. Yıldırma birkaç yöntemle yapılır: Ermeni Patrikhanesi'nin raporlarına göre, Mütareke'den sonra, Ankara'daki Hıristiyanlardan türlü vesileyle para toplanıyordu. Eylül 1919 tarihli Patrikhane raporunda, Ankara'daki Ermeni ve Rum ailelerden istenen bir "Millî Müdafaa" vergisinden söz edilir.²² Bu türden "iane" talepleri, Muhittin Paşa'nın Ankara'dan uzaklaştırılmasından sonra ağırlaşarak sürer. Fiilî vali (yazışmalarda "vali vekili") Yahya Galip Hıristiyanlardan haraç alındığını dolaylı olarak doğrular: "Teşkilat-ı Milliye'ye yardımcı olmak isteyen" Ermenilerin talepleri Vilayet'çe kesinlikle reddedildiği gibi ödedikleri miktar da iade edilmiştir. Hıristiyanlara karşı boykot ilanı iddiası da asılsızdır.²³ Buna karşın Millet Meclisi tutanaklarına göre, Dünya ve Kurtuluş Savaşı sırasında "tekalif-i harbiye" ve "tekalif-i milliye" adı altında Ankara gayrimüslimlerinin 400-500 bin liralık malına el konulur.²⁴

¹² BMM Zabıt Tutanakları, 4.7.1920, 76-83; 22.1.1921, 320-45.

¹³ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) 30-10-0-0/56-378-4, 11.7.1921.

¹⁴ Bozkurt, "İtilaf", 131-4.

¹⁵ 1919 Nisanında Erzurum'daki irtibat subayı Rawlinson silahsızlanmada ilerleme sağlanamadığını bildirir (Michael Llewellyn Smith, *Yunanistan'ın Anadolu Hayali 1919-22* (İstanbul: Tarihçi, 2017), 132-3).

¹⁶ Şifre Kalem-i Mahsus belgeleri, Nisan-Haziran 1919.

¹⁷ Emniyet-i Umumiye 6. Şube ve Umûr-ı Mahalliye-i Vilâyât Müdüriyeti belgeleri, Nisan-Mayıs 1919.

¹⁸ Asayiş ve Kalem-i Mahsus belgeleri, Temmuz 1919.

¹⁹ Şifre Kalem-i Mahsus belgeleri, Ocak-Mayıs 1919.

²⁰ Şifre Kalem-i Mahsus belgeleri, Mart-Temmuz 1919.

²¹ Şifre Kalem-i Mahsus belgeleri, Temmuz 1919.

²² Raymond Kevorkian, *Sessizliğin Sesi III: Ankaralı Ermeniler Konuşuyor*, Ferda Balancar (ed.) (İstanbul: Hrnt Dink Vakfı, 2014), 16.

²³ Şifre Kalem-i Mahsus belgeleri, Kasım 1919.

²⁴ Akçam, Kurt, *Kanunların*, 103.

ANKARA

Fikir vermesi açısından, bu miktar, 1918 Osmanlı bütçesinin % 1'ine yakındır. Savaşların malî yükünü Hıristiyanlar taşır.

Keskin, maden yatakları nedeniyle, Ankara çevresinde Hıristiyan nüfusun yoğun olduğu yerleşimlerden biridir. Buradaki benzer faaliyetlerden belge ve kaynaklar sayesinde haberdarız: Dahiliye'den Ankara'ya Kasım 1919'da çekilen şifrede, Keskin'de "İttihatçıların faaliyette bulunduğu", "Milli Teşkilât"ın hanelerden yüksek miktarda para istediği, tehcirden dönen Ermenilerin bu parayı vermeyince boykota maruz kaldığı ve korkudan dükkanlarını kapayarak sonunda kasabayı terk etmek zorunda kaldıkları haber verilir. Dahiliye Nezareti, Ankara'daki durumun "vehamet" kazandığı şüphesiyle tahkikat ister.²⁵

1919'un ilk aylarında Keskin'de Vali Muhittin'in iddiasına göre öldürme ve yaralama suçuyla çok sayıda Rum tutukludur. Şahit ifadeleri bir süredir alınmadığı için tutukluluk sürelerinin uzaması, muhtemelen İstanbul'daki İtilaf Komiserlerine şikâyet edilir.²⁶ Bu sırada Keskin'den bir göç başlamış olmalı ki, Ankara Vilayeti'ne son iki ay zarfında Keskin Rumlarından kaçının, hangi vesikayla ve neden İzmir'e gittiği sorulur.²⁷ Gasp operasyonları anlaşılan Meclis kurulduktan sonra da sürer: 1920 Aralık-1921 Ocak'da Ankara'da bulunan Ukraynalı stratejist Frunze'ye göre, Keskin'de "öldürülerek, zorla, el konularak, istimlak edilerek" ticaret Rumların elinden alınır.²⁸

Yıldırma faaliyetini birçok bölgede İttihat ve Terakki kadroları yönetir: Konya İttihat ve Terakki Merkezi İdare Heyeti'nden, sonradan mebus da olan Kara Hafizzade Mustafa, Saatçı Rifat ve Tenekeçizade Mehmed Efendilerin, "Rum ahaliyi heyecana düşürmek için beyanname" yayınladıkları için İstanbul Divan-ı Harp Savcılığı'na gönderilmeleri istenir.²⁹ Yıldırma yönteminin iki saiki olabilir. İlki emval-i metrukedir: Terk edilmiş malların iadesiyle ilgili mevzuatın 1919'da çıkartılamaması, malları sahipleneni yıldırma faaliyetine katılmaya teşvik etmiş olsa gerek. İkincisi aşağıda değinilecek "nüfus çoğunluğu" kavramının kazandığı siyasî önemdir. El konan malların iade tehlikesi "sivil toplum"u, egemenlik iddiaları ise hükümetleri harekete geçirir.

Yıldırma haberlerinin basına yansımaları engellenir: Dahiliye'den vilayetlere gönderilen uyarıda, Osmanlı memurlarının Hıristiyan ruhanî reislerinden baskı ve tehditle yaşam şartlarından memnun olduklarını belirten mazbatalar almaya çalıştıkları bildirilir. İngiltere Fevkalade Komiserliği, eskiden beri izlenen bu hareket tarzıyla elde edilecek belgelerin Avrupa nezdinde "pek cüzi" bir değeri olacağı gibi, aksine şüpheyi artıracığı yönünde bir takrir verir. Yahya Galip zor kullanma iddiasını yalanlar.³⁰ Ankara, Muhittin Paşa'dan sonra Hıristiyanlar için daha güvensizdir.

Ankaralı Hıristiyan ve Müslüman esnaf eşleri, 1873*

Bu türden "memnuniyet mazbataları", 1920-21'de Ankara Hükümeti'ne sadakat bildiren taahhünamelere dönüşür.³¹

Ankara'daki baskı sadece ruhanî reislere yönelik değildir: Yahya Galip'e göre "laterna gürültüsü Ankara'nın haysiyeti ile bağdaşmamaktadır", Haymana Kaymakamı iken Ankara Polis Müdürü olan Ali Cemal³² (Bardakçı)'dan "şehri bu laterna gürültüsünden kurtar[masını]" ister. Hıristiyanların "Mütareke'den bu yana devam eden taşkınlıkları"ni önlemek için Bardakçı, dört Haymanalı ile birlikte Ankara sokaklarına "dalar". Bir hafta sonra, "ortalıkta

ne laternalar ne silah sesleri ne de sokaklarda İngiliz ve Fransız komiserlerine güvenerek serkeşlik edenler kalmıştı".³³ "Dalma" hareketi muhtemelen İtilaf güçlerinin Ankara'dan ayrılışından sonra yapılır.

"Laterna gürültüsü ve haysiyet" konusunda iki görüş vardır: Bazılarına göre, İstanbul'a 23.11.1918'de İtilaf askerlerinin girmeleri sırasında örneğin Rumların yaptığı sevinç gösterileri Müslümanlarda "huzursuzluk" yaratır. Buna karşın, Yüksek Komiser Calthrope'un gözlemine göre, "Türkler, Rum toplumuna karşı bir kalkışma durumunda mazeret olmak üzere, bu türden yakınmalar dizisi icat etmek hevesindedirler."³⁴

Keskin Ermenileri gibi, Rumlar da Ankara'yı terk etmeye başlar: 1919 sonunda vilayetlere gönderilen yazıya göre, engellenmeleri yönünde Hükümet kararı olmasına rağmen, Rumların Niğde, Kayseri, Akşehir, Burdur ve Antalya yoluyla İzmir'e kaçmakta oldukları haber alınır. Hükümet sahillerde Rum nüfusun artmasından tedirgindir. Göçün durdurulması istenir.³⁵

Göçün görünür iki nedeni vardır: İlki Savaş sırasında yurtlarından çıkarılan, kilise ve evleri yanan, işgal edilen Hıristiyanların dönüşte karşılaştığı zorluklardır: İskanları için çaba gösterilse de,³⁶ kaybettikleri mallar için hak iddiaları, tehcir ve yağmanın incelenmesine dönük talepleri, üzerlerindeki baskıyı artırır. Yukarıda örneklenen Ankara ve çevre kazalarla ilgili örnekler, gasp, tehdit, cana kast, boykot vs. nin Hıristiyanlara yurtlarında yaşama ihtimalini düşürdüğünü gösterir. İkinci neden, Yunanistan'ın İstanbul, Trabzon ve Batı Anadolu'da nüfus çoğunluğunu sağlamak üzere Rum nüfusa çıkardığı davettir. Berlin Antlaşması'ndan (Madde 4) Sevres'e (Madde 148, 165) uzanan, karma nüfuslu yerleşimlerdeki idarî örgütlenmede "nüfus" ölçütünün kullanılması, böylece nüfus çoğunluğunun toprak ve egemenlik iddiasına zemin oluşturması ve yanı sıra, Rum gençlerin Yunan Ordusu'na katılması, Osmanlı Hükümeti'ni korkutan ihtimallerdir. Topraklarından ayrılmalarını engelleyemese de, özellikle askerlik yaşındaki Rumların bu üç bölgeye göçünü durdurmaya çalışır.³⁷ Ankara Hıristiyanlarının 1915'te başlayan göçü, Mütareke sonrası dönebilenler için, 1919'da yeniden başlar.

²⁵ Şifre Kalemi belgeleri, Kasım 1919.

²⁶ Şifre Kalemi belgeleri, Kasım 1919.

²⁷ Şifre Kalemi belgeleri, Mart 1919.

²⁸ M. V. Frunze, *Türkiye Anıları* (İstanbul: Düşün, 1996), 65. Mübadele sonrası yağmalanan Rum emval-i metrukesi için bkz. Bayram Sakallı, *Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Keskin Gazetesi* (Kırıkkale: Kırıkkale Valiliği, 1999).

²⁹ Şifre Kalemi belgeleri, Nisan 1919.

³⁰ Şifre Kalemi belgeleri, Aralık 1919.

³¹ Foti Benlisoy, "Papa Eftim and the Foundation of the Turkish Orthodox Church" (yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üni, 2002), 25-6.

³² İsimlerde bir karışıklık olmalıdır. 1919 Martında Haymana Kaymakamı Ali Cemal değil Ali Kemal Bey'dir (Emniyet-i Umumiye Asayiş 3/56).

³³ İlhan Bardakçı, *Taşhan'dan Kadifekale'ye* (İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı, 1975), 60-2.

³⁴ Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri C1* (Ankara: Cumhuriyet, 2001), 86.

³⁵ Şifre Kalemi ve Meclis-i Vükela belgeleri, Nisan-Aralık 1919.

³⁶ Ermeni ve Rum muhacirlerin iskan sırasındaki ihtiyaçlarını belirlemek üzere Osmanlı ve İngiliz memurlarından kurulan heyetlerden biri Şubat 1919'da Ankara'da görevlendirilir (BCA 272-0-0-12/38-24-13, 16.2.1919).

³⁷ Şifre Kalemi belgeleri, Ağustos 1919.

Can Çekişen Aşkları da Vuran Şair Akif Kurtuluş ve Ankara

Sencer Başat

Ekim ayında Ankaralı şair, yazar ve avukat Akif Kurtuluş yeni yaşını kutluyor. Çocukluğunun bir kısmını, babasının görevi nedeniyle 1964'e kadar Artvin/Murgul'da geçirir. İlkokulu Ankara'da, ortaokulu Antalya'da, liseyi Konya/Seydişehir'de tamamlar. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1981 yılında mezun olduktan sonra serbest avukatlık ve sendikalarda hukuk danışmanlığı yapar. Şiirleri, şiir eleştirileri ve denemeleri; 1981 yılından itibaren Türkiye Yazıları, Yarın, Üç Çiçek, Tan, Yazko Edebiyat, Yeni Düşün, Edebiyat Dostları, Edebiyat ve Eleştiri gibi gazete ve dergilerde yayımlanır. Yarın (1981), Edebiyat Dostları (1988) ve Edebiyat ve Eleştiri (1991) dergilerinin kurucuları arasındadır. İlk şiir kitabı 'Yalan Şiirler' 1983'te, ikinci şiir

kitabı 'Tören Provası' 'Herkes Gitmiş' adlı kitabı ile 2005 Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü Betül Tarıman ile paylaşır. 1998 yılında 'Politika ve Sanat/Ekim Devrimi (1917-1932)' isimli araştırmasını, aynı yıl içinde 'Romantik Korno' ve 2000 yılında da 'Harita Metod Defteri' adlı denemesini yayımlar. 'Kardeşim Akif' isimli kitabında (2011), Şair Ece Ayhan'ın Akif Kurtuluş'a yazdığı mektuplar yer alır. İlk romanı 'Mihman' 2012'de, ikinci romanı 'Ukde' 2014'de yayımlanır. 'Hayat, Saat Farkıyla' (2017) Can Yayınları'ndan, 2021 yılında da 'Herkes Gitmiş, Hepsi Bir Arada' adıyla Toplu Şiirleri, Kırmızı Kedi Yayınevi'nden yayımlanır. BirGün gazetesinde 2007 yılında yazılar yayımlar; hukuki makale, deneme ve incelemeleri; Çağdaş Hukuk, Türk-İş, Güncel Hukuk, Hukuk Gündemi, Ankara Barosu Dergisi'nde yer alır.

Sencer Başat: Şiirleriniz 2019 yılında yüksek lisans tezi olarak incelendi. Dizeleriniz; biçim, öz, dil yapısı ve kendine özgü imge kuruluşuyla beğeni topladı. II. Yeni şiiri etkisinde, yeni bir eleştiri ortamı yarattınız. Şiir dilinizde ve imgelerinizde, eleştirel bakış açısını ve ironiyi hiç yitirmeden, 'sorgulayıcı' ve 'aykırı' tavrınızla tanındınız. 'Acının Arka Yüzündeyim' başlıklı şiirinizde, "Anlamasanız da olur, sesim parçalamak içindir dudaklarımı / büyük yaralardan geçtim, kız çocuğunun dizlerinde kanadım / dipsiz kuyuların ağızına tuttum gövdemi" diyorsunuz. Günümüz şiiri hakkındaki düşünceniz nedir?

Akif Kurtuluş: Günümüz şiiri aslında çok geniş bir yelpaze. Yaşayan ve üreten 80'li yaşlardaki şairlerin serüvenini de düşünürseniz, aşağı yukarı altmış yıllık bir şiirden söz etmemiz gerekir. Son on yılın şiirini mi 'günümüz şiiri' parantezine almamız acaba? Ya da son bir iki yıl içinde dergilerde ilk kez yayımlanan şiirlere mi bakmalıyız?

En yakın dönemde -aslında buna rahatlıkla son yılın şiirini de katabilirim- çok konuşkan bir şiir görüyorum. Dönemin bir özelliği galiba. Özellikle sosyal medya, birçok insanı söylemeye değil konuşmaya, yazmaya değil yazdırmaya, hatta çizmeye değil çiziktirmeye kışkırtıyor. Şiir de bundan nasibini alıyor her halde. Necatigil'in

sözcük ekonomisi unutulmuş, yeni şairler atmasını bilmiyor. Şiirin değeri, yazdığınla değil, üstünü çizdiğinle, attığınla artar. Konuşkan derken kast ettiğim bu aslında. Yazdığını çok değerli bulmak, diyorum ben buna. Şu dize olmazsa şiir ne kaybeder? Bu soruyu sormuyorlar. Olmuş bitmiş, tekâmül etmiş bir şiirin sahibi olduğunu sananlar çoğunlukta. Yirmili yaşlarında "Benim şiirim" diye lafa başlayanlar var.

Şimdi çok da haksızlık etmiş olmayayım. Bu tür olumsuzluklar, her dönemde bir şekilde vardı.

Öte yandan Türkçe şiir, çok zengin, çok renkli bir yatakta akmaya devam ediyor. Eder de.

Romanlarınızda, özellikle Mihman'daki karakterleriniz, buldukları sosyal sınıflara göre ayrı ayrı dillendiriliyor. Hem şiiriniz hem de düz yazınız, okuyucuyu sürekli sorumluluk altında ve diken üzerinde tutuyor. Şiirleriniz ve düzyazınız arasında bir bağlantı var mı, yoksa farklı yerlerde mi duruyorlar?

Edebiyat benim için hayatı anlamam çabası, her şeyden önce. Okuru mutlu edecek şeylerden söz etmeyi sevmiyorum, tam tersine okuru kendi çabama ortak etmeye davet ediyorum. Okura vereceğim hazır cevaplarım yok benim. Beraber cebelleşeceğimiz sorularım,

meraklarım, kuşkularım var. Bunu ne kadar becerdiğime okur karar verir tabii ki.

Buradan bakacak olursam, şiirlerimle, şiir dışında yazdıklarım arasında güçlü bir bağlantı var. Yazı'm, bir bütün. Formları farklı sadece.

Ece Ayhan ile mektuplaşmalarınızın yakın tarihte özel bir yeri bulunuyor. Bir söyleşinizde "Ne ben çırak olacak biriydim ne de Ayhan Ağabey usta olma heveslisi biriydi" diyorsunuz. Bir mektubunda "unutmak bile unutulur" diye yazan ve uzun bir süre edebiyat çevrelerince görmezden gelinen Ece Ayhan, aynı zamanda siyasi tavırlarıyla da haksızlığa uğrar. Dostluğa dayanan bu mektuplaşmaların Ankara ve Ece Ayhan özelinde sizde bıraktığı izler nelerdir?

1981 yılı başlarıydı Ece Ayhan'la tanışmam. Yarın Dergisi'nde Ay Gömülür şiirimi okumuş, Remzi Abi'ye (İnanç) sormuş beni. Öyle tanıştık. Her şey fazlasıyla o mektuplarda var aslında. Bir imge olarak Ece Ayhan ve Ankara, aradan yıllar geçmiş, nedense hep yağmurlu, kar kış kıyamet bir imge olarak canlanır bende. Yüksel Caddesi'nde uğultuyla sallanan ağaçlar, Zafer Çarşısı'na girince kapanan şemsiyeler, Mülkiyeliler Birliği'nde uzun edebiyat sohbetleri ve yoksulluk. Yoksuldu Ece Ayhan.

KÜLTÜR SANAT

80'li yılların ikinci yarısından itibaren görüşmelerimiz kesildi. Bir nedeni yok. Selamlarımız gidip geldi. Bir şekilde hep haberim oldu ama Ece Ayhan'dan. Son anına kadar.

1980 sonrasına iz bırakacak ölçüde, öncelikle 'Yarın' olmak üzere birçok Ankara dergisinde kurucu oldunuz. Dergiciliğiniz, şairliğiniz ve yazarlığınız bağlamında; Ankara ve okurlarınızla paylaşımlarınızın süreçte nasıl bir etkileşimi oldu?

Ankara'nın sanat edebiyat dergiciliğinde hep özel bir yeri oldu. Birçok önemli dergiye ev sahipliği yaptı Ankara. Ben 1980-2000 yılları arası yirmi yıla tanıklık ederim ama çok öncesine de vakıfım. Bir kere çok canlı bir ortamdı. Remzi Abi'nin o küçücük dükkânı bile bir edebiyat mahfeliydi. Edebiyat sohbetlerinin civıltısından geçilmeyen kahveler vardı meselâ. Zafer Çarşısı'nın hemen yanındaki kahve Yarın Dergisi'nin kuruluşuna tanıklık etmiştir. Konur Caddesi'ndeki kahveler. Tunus Caddesi'nin sonunda Çağdaş Sahne'nin tam karşısındaki kahve yıllarca Enis Batur'u ve Ekrem Işın'ı ağırlamıştır.

50'li yılların sonunda ve 60'lı yıllar boyunca neşriyatın merkezi Rüzgârlı

Sokak olduğu için, aynı ev sahipliğini Ahmed Arif'e, Muzaffer Erdost'a, Mehmet Kemal'e o bölgenin meyhaneleri ve kiraathaneleri yapmıştır.

Çok daha uzun ve ayrı bir sohbeti hak ediyor bu başlık. Ayrıca bir gün yapmak isterim.

Avukat Akif Kurtuluş olarak, 2016 yılında yapılan Demokratik Sol Avukatlar Grubu Ön Seçiminde, Ankara Barosu Başkan Aday Adayı oldunuz. Yaptığınız yazılı açıklamada, "Projelerimin çerçevesini mesleğe hizmet, yargı içinde avukatın yeri ve mesleğin saygınlığının geliştirilmesi oluşturuyor" dediniz. Eksiksiz demokrasi ve özgürlük talebinin, savunma mesleğinin ayrılmaz parçası olduğunu ifade ederken, aktif ve katılımcı bir baronun, toplumun da önemli bir ihtiyacı olduğunu belirttiniz. Bugünkü siyasal ortamın hukuka bakış açısını nasıl değerlendiriyorsunuz?

1976 yılında ÖSS sınavına girerken iki hukuk fakültesini tercih etmiştim. O tercihi yaptığım bir gün, bir kâhin gelip "İyi düşün, Türkiye Cumhuriyeti hiçbir zaman hukuk devleti olmadı ama 2010'lu yıllardan itibaren kanun devleti bile olmayacak" deseydi, hukuk okumak istemezdim. Üstelik Fakülte'ye girdiğimde, meslek olarak da ne savcılık vardı aklımda, ne de hâkimlik.

Hep avukatlık yapmak istedim. Hukuk okuyunca, bugün yaşadıklarımız -son olarak Yargıtay'ın açılışında Diyanet İşleri Başkanı'nın dua okuması- daha farklı acıtıyor beni. İktidarın yargıyla kurduğu ilişki bu işte.

Solfasol'un Mayıs sayısında Zeynep Altıok ile Metin Altıok'u ve Temmuz sayısında Eren Aysan ile Behçet Aysan'ı andığımız söyleşilerimiz yer aldı. 'Kader' başlıklı şiirinizde, "bazı çocukların kaderini / yakılan babaları yazarmış / zeynep'in yarasındaki külü / eren'in alındaki mührü" diyorsunuz. Kitapla aynı başlığı taşıyan 'Romantik Korno' başlıklı denemenizde "Sivas'tan sonra neden şiir yazılıyor?" diye soruyorsunuz. Özlemlerin acılarla, örselenmelerin öfkelerle birleştiği yakın siyasi tarihimizin en acı kıyımlarından biri olan Sivas Katliamı sizde nasıl izler bıraktı?

Hiçbir zaman kapanmayacak bir yara açtı bende. O yarayla bu dünyadan geçip gideceğim. Bunu anladım artık. Hangisi daha ağır ve acı, kıyaslayamamam ve kıyaslanamaz da zaten. Bu coğrafya Cumhuriyet tarihi boyunca, (1923'ten önce olsa bile) 1915'ten 10 Ekim katliamına kadar sayısız acıya tanıklık etti. Her biri mağdurları üzerinde ağır travmalar yarattı. Birinden kurtulsan, diğerine yakalanıyorsun. Toplumsal umursamazlık da cabası.

Neyse... Sivas katliamı benim doğrudan tanıklık etmem sebebiyle belki de bende daha yakıcı, kavurucu duruyor.

Ankara dışında farklı yerlerde yaşadınız ve şu anda Bodrum'da yaşıyorsunuz. 'Aşk ve Katil' başlıklı şiirinizde, "tek mülküm kaderimdi, vedalaştım / unutulur emanette zaten, ruhum da..." diyorsunuz. Çocukluğunuzdan bugüne Ankara'da nasıl bir değişim görüyorsunuz?

Doğduktan kısa bir süre sonra Murgul'a taşınmışız. İlkokula Aydınlik Subayevleri'nde başladım. Üçpınar Sokak'taydı halamın evi. Babam yedek subaylığını yapıp döndükten sonra Nenehatun Caddesi'ne geçtik. 1971 yılında ayrıldığımız Ankara'ya 1975 yılında döndüm. Bu tarihten 2011 yılına Gaziosmanpaşa'da Halıcı Sokak'da, Aydınlikevler'de yaşadım. Tunalı Hilmi, Yukarı Ayrancı Portakal Çiçeği Pak Sokak, Mediha Eldem, Çankaya Ebuzziya Tevfik ve Halit Ziya Sokak, Şehit Ersan ve son olarak 2011'de Doğu Kent Bulvarı meskenim oldu.

Çok acı bir şey söylemem gerekiyor. Altmış yaşımı geçtim. Çocukluğumdan bu yana kamusal mekânlardan çok azı ayakta kaldı. Hele son yirmi beş yıl içinde yerle yeksan edilen o kadar çok mekân oldu ki. Ankara kentsel hafızasının önemli bir bölümünü yitirdi.

Berbat bir duygu bu, çok berbat.

İllüstrasyon: Funda Mengilli

RÖPORTAJ

Jamaika'dan Ankara'ya Uzanan Bir Müzik Yolculuğu

Goril Reggae Band

Söyleşi: Alisa Candan Karsu

“İşittiğimiz ve öğrenmeye başladığımız, ilk andan itibaren kopamadığımız ve yaşadığımız topraklarda yaygınlaşması gerektiğini düşündüğüm reggae müzik ve rasta kültürü, ona emek vermekte olan “elçileriyle” emin adımlarla büyümeyi sürdürüyor. Bu güzel, bilinci ve barışı telkin eden kültürün yayılması adına çaba sarf eden herkesle aynı yolun yolcusu olarak aile halini almış durumdayız. Goril de başkentimizde kültürümüzün sağlam bir elçisi olarak dimdik duruyor, hepimize umut veriyor. Biz bir aileyiz ve daha beraber yapacak çok işimiz var! İyi ki varlar! Big up Goril! Nuff love!”

Koray Sürücü – Bosphoroots

Orçun Sünear – Sattas Reggae Band

Ankara müzik dünyasının başarılı isimlerinden ve sayılı reggae gruplarından biri olan Goril Reggae Band'in vokali Umut Tanılkan ve bas gitaristi Ahmet Can Altunsaray'la keyifli bir röportaj gerçekleştirdik. Pandemi döneminde kısa süreliğine müzik icra etmeye ara veren grup üyeleri, günümüzde büyük bir hızla çalışmalarını sürdürmekte.

Alisa Candan Karsu: Öncelikle hoşgeldiniz. Röportaja sizleri tanımadan önce farklı bir soruyla giriş yapmak istiyorum: Reggae müziğin kökenleri hepimizin bildiği üzere Jamaika'ya dayanmakta. Peki sizlerin reggae müzikle tanışma süreci nasıl oldu?

Umut Tanılkan: Hepimizin reggae müzikle tanışma süreci elbet farklıdır; fakat kendi açımdan konuşacak olursam kuzenimle birlikte küçük yaşlarda internet üzerinden müzik dinlerken keşfettiğimiz bir tür oldu. O dönemler yeniliklere çok açıktım; aynı zamanda müzikal bağlamda bir arayış içerisindeydim. Başlarda her ne kadar seyrek dinlemiş olsam da lisede daha sık reggae dinler oldum; üniversitedeyse en sık dinlediğim müzik türü halini aldı.

Ahmet Can Altunsaray: İlk etapta etkilendiğim müzik türleri her ne kadar funk, jazz ve blues olmuş olsa da belirli bir noktadan sonra bir bas gitarist olarak reggae müziği de son derece ilgi çekici bulmaya başladım. Müthiş bir hissiyatı var. Grubun eski başçısı vesilesiyle Goril Reggae Band'e dahil oldum ve bu konuda çok mutluyum; bana kalırsa her şey çok güzel ilerliyor.

A.C.K.: Goril Reggae Band nasıl oluştu? Niçin “Goril”? Ankara'da varolan sayılı reggae gruplarından birisiniz. Ankara'daki dinleyici kitlesi kuruluşunuzu nasıl karşıladı? İlk konserinizle ilgili güzel anlarınızı bizimle paylaşmak ister misiniz?

U.T.: Grubun eski başçısı Arda Altunluoğlu ve ben, Ankaralı müzisyenler arasında bu kadar sık reggae dinleyen nadir tayfadandık. Ortak arkadaşlar sayesinde tanıştık. Kendi aramızda sohbet ederken reggae müziğe dair bir şeyler yapma kararı aldık. İlk etapta isim bulma noktasında epey zorlandık. Günün birinde evde otururken konu en sevdiğimiz hayvanlardan açıldı, ikimizin de en sevdiği hayvanın goril olduğunun farkına vardık. Zaman içerisinde çok kaliteli bir dinleyici kitlesi oluştu. Bunu görmek mutluluk verici.

A.C.A.: Ben gruba Arda'dan sonra katılan bas gitaristim; fakat ilk konserim, bana kalırsa, Goril Reggae Band'in en güzel konserlerinden bir tanesiydi. Ankara'da iyi müziğe, sevdiği müziğe her daim bir kapı açık bırakan bir dinleyici kitlesi söz konusu. Sevdiği müzisyenleri takip etmeyi asla ihmal etmiyor. Ankara'da reggae grupları on parmağı geçmediğinden ötürü insanlar bizleri büyük bir mutlulukla karşıladı.

A.C.K.: Ülkemizde sahne sanatlarına, müziğe, güzel sanatlara verilen değer ortada. Peki sizler bu noktada ne tür

“Müziğin kendisi aşktır. Goril Reggae Band'de de o aşk mevcut. Yalnız çocuklar fazlasıyla alçakgönüllü. Alçakgönüllülüğü bir kenara bırakır biraz daha inat ederlerse harika işler çıkaracaklarına eminim; çünkü o potansiyel onlarda fazlasıyla var. Goril'i seviyoruz!”

zorluklarla karşılaşmaktasınız? Pek çok müzisyen arkadaşımız sevdiği müzik türünü icra edemiyor; çok farklı yönlerde ilerlemeye mecbur bırakılıyor. Sizler de reggae dışında herhangi bir müzik icra etmekte misiniz?

A.C.A.: Ben reggae müzik dışında bir müzik tarzı daha icra ediyorum; lakin maddi bir kaygı içerisinde değilim. Grubun kuruluş amacı da tüm gelirleri müzik üzerinden karşılamak değildi; iyi müzik yapmak, keyif almak, keyif vermek, beraber eğlenmek ön plandaydı. Bunun dışında sahne sanatlarına ülkede verilen değer belli; fakat bizler buna çok odaklanmadan müziğimizi icra etmekteyiz. İyi müziğin her zaman yolunu bulacağına inananlardanız.

A.C.K.: Reggae sizler için ne anlam ifade ediyor? Bana kalırsa üç kelimeyle başkaldırı, özgürlük, mutluluk. Özgürce dans edebildiğim tek müzik türü. Sizlerden de birkaç kelime rica etsem?

U.T.: Bende de hemen hemen aynı şeyleri hissettiriyor. Kesinlikle özgürlük, kesinlikle dünya barışı.

A.C.A.: Temelini kalp atışından aldığından ötürü öncelikle yaşam, felsefesinden dolayı pozitivite ve insanlara bir şey aktarmak.

A.C.K.: Kendi besteleriyle de ismini duyurmuş olan Sattas, Bosphoroots, Komik Günler gibi reggae bandler ülkemizde mevcut. Sizler de daha fazla beste çıkarmayı; bunun üzerine yoğunlaşmayı düşünüyor musunuz?

U.T.: Elbette düşünüyoruz. Pandemiden ötürü her ne kadar bir yavaşlama dönemine girmiş olsak da en kısa zamanda tekrardan çok daha hızlı bir biçimde üretim sürecine

KÜLTÜR SANAT

geçmeyi planlamaktayız. Yaklaşık bir ay içerisinde yeni bir teklimiz çıkmış olacak. “Koş”u da yeniden kaydediyoruz; çalışmalarımız devam ediyor.

A.C.K.: Sözleri açısından ve müzikal açıdan gerçekten severek dinlediğim bir besteniz mevcut: “Koş”. “Koş”un ortaya çıkış sürecini; sizler için anlamını bizlerle kısaca paylaşabilir misiniz?

U.T.: “Koş”, Arda’yla birlikte çaldığımız dönem ortaya koyduğumuz bir parçaydı. Ben sözleri yazdıktan sonra stüdyoya girme kararı aldık. İlk parçamız olduğundan dolayı “Koş”a karşı ayrı bir sevgi besliyorum; ne var ki parçayı yeniden kaydetme durumu oluştu. Birkaç eksikliği mevcut; yeni kayıtla birlikte bu eksikliklerin giderilmiş olacağı kanısındayım.

A.C.A.: Umut’un sözlerine şunu da eklemek isterim; icra etmekte olduğumuz müzik

tamamıyla protest değil. Yine de müziğin içerisine protest bir şeyler katmak, bunları müziğin içerisinde dile getirip insanlara bir şeyler aktarabilmek çok değerli. Her zaman her şeyi her mecrada dile getiremesek de müzik bizler için bir yol; umarım buna benzer çalışmaları sürdürürüz.

A.C.K.: Konserlerinizden gözlemlediğim kadarıyla coverlar açısından geniş bir repertuar söz konusu. Geneli reggae parçalarından oluşmakta; fakat aralarında bir de Barış Manço’dan “Dönence” var. Bunca şarkı arasından Barış Manço’yu seçmiş olmanızın altında özel bir sebep yatıyor mu? Coğrafyamızda Barış Manço kadar ses getirmiş başka isimlerin eserlerini de yorumlamayı düşünüyor musunuz?

U.T.: Grubun ortak olarak çok sevdiği bir karakter olduğu için seçimimiz

Barış Manço’dan yana oldu. Saygı, sevgi ve selam çerçevesinde “Dönence”yi yorumlamakta karar kıldık. Başka isimlerin eserlerini de belki önümüzdeki süreçte yorumlayabiliriz; fakat şu an için bu yönde bir plan mevcut değil. Şu aralar besteler üzerinde yoğunlaşmayı amaçlamaktayız; yine de zaman içerisinde bir müzisyenden ziyade bir şairin sözleri eşliğinde bir şeyler üretebiliriz.

A.C.K.: Savaşlar, pandemi, kapitalist düzen, doğa katliamları... Dünyanın savrulmakta olduğu nokta ortada. Bana kalırsa sanat dünyayı değiştirebilecek bir güce sahip. Sizce bu noktada müzisyenler açısından nerede durmaktasınız?

U.T.: Henüz Türkiye ve Ankara çapında çokça bilinen bir grup değiliz; fakat grubu bir bakıma kendi fikirlerimizi insanlara aktarma amaçlı kurmuştuk. Dinleyici sayımız arttıkça bu noktada etkimizin artacağına inanıyorum. Diğer müzisyenler de bu açıdan çok değerli bir yere, büyük öneme sahip.

A.C.A.: Esas gelir kaynağı müzik olsun veya olmasın, her müzisyenin durduğu bir nokta ve söyleyeceği bir söz vardır. Sesini duyurmakta ısrarcıdır; bizler de bu konuda ısrarcı olmayı sürdüreceğiz.

A.C.K.: Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mıdır?

U.T.: Umarım daha fazla dans edeceğimiz, daha sık bir araya geleceğimiz ve daha kalabalık eğleneceğimiz günler yakındır. Herkese bu kaotik ortam içerisinde barış dolu, sevgi dolu günler diliyoruz.

A.C.A.: Hep beraber ayakta kalmaya devam edeceğiz.

ALBÜM TANITIMI

A Mystical Journey

“A Mystical Journey”, özellikle Ankara caz dinleyicilerinin aşına olduğu üç müzisyenin ortaklığı sonucu ortaya çıkmış güncel ve deneysel bir çalışma. Post-bop tınıları taşıyan modern, progresif bir caz albümü olarak değerlendirilebilecek çalışmada sunulan üç parçanın tamamı orijinal bestelerden oluşuyor. Çalışmanın deneysel niteliklerinden birisi caz ve doğaçlama müzikte nadir olarak karşımıza çıkan fagotun, trio sounduna özellikle entegre edilmiş olması. Her parça davul ve bas gitar eşliğinde fagot ve bir diğer nefeslinin tınılarının birleştirilmesi şeklinde sunuluyor.

Kompozisyonların yanı sıra doğaçlamalar da iki nefeslinin bazen soru-cevap şeklinde, bazen de iç içe geçen etkileşimleri sonucu ortaya çıkan ilginç tınıları barındırıyor. Her parçada alto saksofon, flüt ve soprano saksofon gibi farklı enstrümanların fagotla birlikteliği, albümdeki renk zenginliğinin oluşmasına katkıda bulunuyor. Parçalar, müzisyenlerin kendi tarzlarını da rahatça ortaya koyabildikleri sololarla zenginleştirilmiş. “A Mystical Journey”, modern cazda yeni ve değişik sesler arayanların dikkatinden kaçmaması gereken bir çalışma.

Burak Yücesoy: Flüt, soprano ve alto saksofon
Koray Ergünay: Bas gitar
Serkan Alagök: Fagot, davul

Çevre, Biyopolitik, Ekonomi ve Eğitim (1)

Mehmet Tunçer*

“Gökyüzü nasıl alınır ya da satılır? Biz havanın temizliğinin ve suyun pırlıltısının sahibi değiliz.

Bunları bizden nasıl satın alacaksınız? Anılarımız ve tecrübelerimizle dünyanın her köşesi halkım için kutsal ve yücedir.

Beyaz adamın bizim adetlerimizi anlamadığını biliyoruz. O, gece gelip, topraktan ihtiyacı olan şeyleri alan bir yabancısıdır. Dünya onun dostu değil, düşmanıdır ve dünyayı ele geçirdikçe ilerler. Dünyayı çocuklarından çalar. İştahı, dünyayı hırsla yutar ve geriye bir çöl bırakır. Bütün hayvanlar yok olduğunda, ruhumuzun büyük yalnızlığı nedeniyle öleceğiz, hayvanlara ne olursa bizim başımıza da o gelecektir. Her şey birbirine bağlıdır.

Dünyanın başına ne gelirse, aynısı dünyanın çocuklarının başına da o gelir.”¹

EKONOMİ POLİTİK VE BİYOPOLİTİK

Ekonomi politik, toplum bilimleri arasında yer almaktadır. Toplumsal yaşam, karmaşık ve çok yönlüdür. Politikayı, ekonomiyi, kültürü, sanatı ve ideolojiyi kapsar. Toplumsal yaşamın çeşitli yönleri, çeşitli bilimler tarafından irdelenir. Ekonomi politik, toplumun ekonomik yaşamını, maddi üretim alanını inceler.

Üretimin, teknik ve toplumsal olmak üzere iki yönü vardır. Teknik açıdan, üretim, teknik ve doğal bilimler tarafından irdelenir.

Bu bilimlerden farklı olarak, ekonomi politik, üretimin toplumsal yapısı üzerine eğilir. “Ekonomi Politik” terimi, Yunanca “**oykonomia**”, yönetim bilimi ve “**politikos**” devlet yönetimi terimlerinden gelir.²

Biyopolitik, ekonomi politiğin aksine toplum yaşamını, üretimi değil, teknolojik devrim ve sosyal gelişme sonucunda doğa ve yaşamın kendisinde oluşan değişiklikleri, bozulmaları

ve kirlenmeleri inceleyerek, her bir bilim dalında oluşan yeni gelişmeleri inceler.

Bilim ve teknoloji, diplomasi, uluslararası işbirliği, sağlık, spor, enerji, ekonomi, iletişim araçları, teoloji, felsefe, hukuk, edebiyat, tarih, mitoloji, sanatlar, şehir planlaması ve mimarlık gibi insan ürünü bilim ve sanat dallarının herbirine “**çevre**” boyutunun dahil edilmesi, çevre, doğa ve insan etkileşiminin incelenmesi ve bu ilişkilerin sağlıklı ve akılcı bir boyutta yeniden düzenlenmesini amaçlar. (Bkz. <https://biopolitics.gr/>)³

BIO POLITICS

“Biopolitics” kelimesi, biyoloji sevgisi ve “bios” (yaşam)’ın bütün insanlığı birbirine bağlayan bir bağlantı olduğu inancından yaratılmıştır.

Savaşlar, silahlanma, açlık, küresel ısınma, çevre kirlilikleri ve sonunda ortaya çıkan ve insanoğlunun geleceğini tehdit eden koronavirüs nedeni ile dünya yeni arayışlar içinde. Özellikle çevre-insan ilişkilerinin artık kesinlikle yeniden ele alınması gerekli.

2019 yılı sonlarında yayınlanan “**Doğal Çevre Yok Olurken**” kitabımda yer alan bir yazı dizisini paylaşıyorum.

Hızlanan ekonomik gelişme ve teknolojik yenilikler, doğal kaynakların daha hızlı tükenmesi ve çevrenin hızla kirlenmesine yol açmaktadır.

“Bios” (yaşam) hayatın anlamını daha iyi kavramamıza yaramaktadır.

Biyolojinin boyutları, yeni bir perspektife ulaşmaktadır ki buna “Biyopolitik” denmektedir.

Yaşam dünyadaki en önemli yaradılıştır. Bunu tehlikeye atacak davranışlar, günümüzde global (küresel) bir tehdit yaratmış bulunmaktadır.⁴ (Proposal for a Bio-Syllabus)

¹ 1855'te topraklarını satın almak isteyen ABD Hükümetine Dwam Kızılderili Reisinin cevabı.

² LEONTIEV, L. , 1976, s.10

³ B.I.O. informs and inspires people everywhere to take urgent and concerted action to save the environment and bios, life on our planet.

⁴ ARVANITIS, A.V. , 1988, s.15

KÜLTÜR SANAT

Üretim, Üretim Öğeleri, Emek ve Üretim İlişkileri

Gıda, giysi, konut ve öbür mallar yaşam için zorunlu şeylerdir. Ama bütün bu maddi mallar insan emeğinin ürünüdür. Üretim, insanların, maddi mallar üretimini gözetken tüm çalışma etkinliğini kapsar.

Üretim, tüm toplumun varlık koşuludur. Bilim, sanat ya da siyasetle uğraşmadan önce, insanlar ilkel yaşamsal gereksinimlerini karşılayabilmelidir.

Marksizm, tüm toplumsal yaşamın, zorunlu maddi malların üretimine dayandığını göstermiştir.

Tarihsel evrim boyunca, toplumsal yapılar, ekonomik ve siyasal koşullar değişirler ama üretim, her zaman tüm toplum varlığının olmazsa olmaz koşulu olarak kalır.

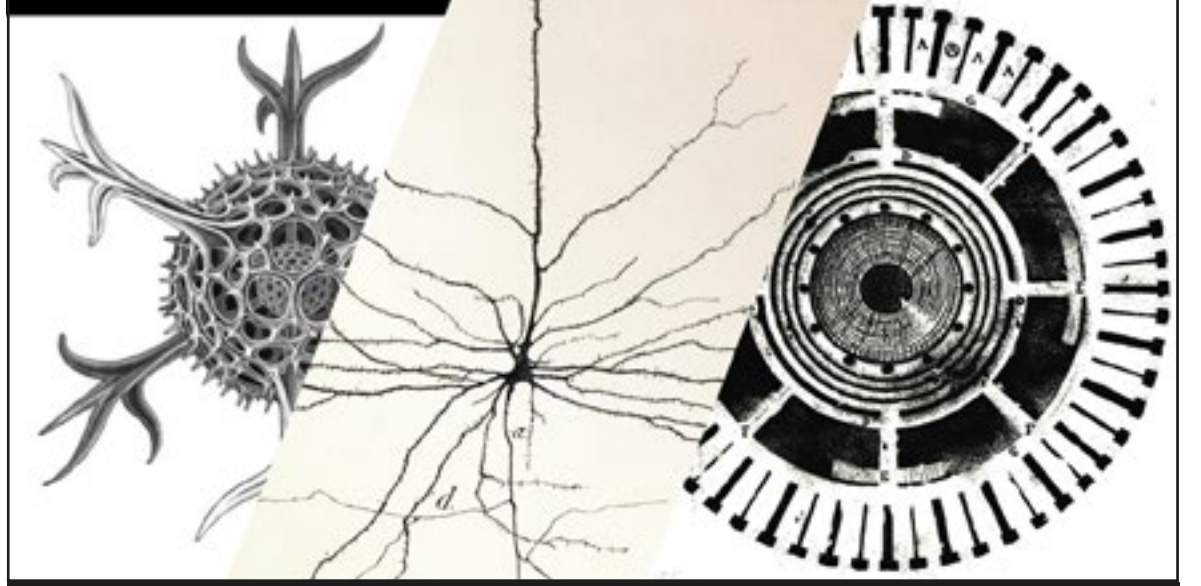
En eski çağdan günümüze kadar, üretim koşulları, büyük değişiklikler geçirmiştir.

Tarih öncesi insanı, sadece taş ya da sopa gibi ilkel aletlere sahip bulunuyordu. Beslenmek için yemiş toplama, topraktan kök çıkarma işlerinde bu aletleri kullanıyordu. Çağımızda, dev gibi fabrikalar, binlerce ve binlerce çeşitli maddeler üretirler.

Bilim, toplum gelişmesinin tüm aşamalarında, üretimin insan emeği (çalışması), çalışma konusu (nesnesi) ve çalışma aracından oluşan üç temel öge kapsadığını saptamıştır. Emeğin üzerine uygulandığı her şey, çalışma konusudur. İnsanın çalışma konuları üzerinde kendisi aracılığıyla etkili olduğu her şey, çalışma aracıdır.

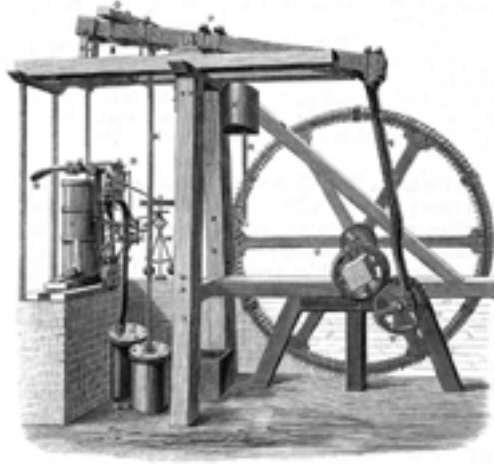
Yaşam için zorunlu olan her şey, doğada genellikle hazır biçimde bulunmaz. İnsanlar, doğal nesnelere, onları gereksinimlerini karşılamaya uygun bir duruma getirecek bir biçimde işlerler. İnsanlar, kendilerine ev yapmak için, ağaçları işte böyle keser, tuğlaları, çimentoyu, demiri, beton ve öbür gereçleri işte böyle üretirler. Giysi gereksinimlerini karşılamak için, pamuk yetiştirir, onu iplik yapar, dokur ve dikerler.

İnsanlar doğanın iyilikseverliğine güvenemezler, yaşam için zorunlu olan her şeyi elde etmek üzere doğa üzerinde etkin olmaları gerekir. Emek, doğaya karşı uzun bir savaşım (mücadele) oluşturur.

Görsel ve metin için bkz: <http://matteopasquinelli.com/what-an-apparauts-is-not-delft>

Bu savaşımında, insan, doğal nesnelere gözetilen amaca uygun bir biçime dönüştürmek için, hayvan gücü, buhar, elektrik, kimyasal tepkiler... gibi doğal güçlerden yararlanır.⁶

Sanayi Devrimi'nin İtici Gücü: Watt'ın Buhar Makinesi ⁷

Çalışma konusu (nesnesi) emeğin üzerine uygulandığı şeydir. Bu doğal kaynaklar olduğu gibi, daha önce işlenmiş bulunan nesnelere de olabilir.

Örneğin, kömür ya da maden filizi çıkaran madenciyi alalım. O, kömür ya da maden filizini söker, sonra da onları yeryüzüne çıkarır. Çalışmasının konusu, kömür katmanı ya da maden filizi yatağıdır-yani doğal kaynaktır.

Aynı nesne, birçok işleme evrelerinden geçebilir. Daha önceki bir evrede üretilmiş çalışma konusuna, ekonomi politikte, hammadde adı verilir. Böylece, her

hammadde, bir çalışma konusudur, ama her çalışma konusu, bir hammadde değildir.

Toprak, toprakaltı ve sular evrensel bir çalışma konusudur. Doğa, tükenmez çalışma konuları yedeklikleri saklayan bir çeşit depodur. İnsanın görevi, onları topraktan, deniz derinliklerinden söküp almaktır.

Fakat bu hızlı ekonomik büyümenin sürekliliği, daha çok üretmek ve daha çok tüketmek mantığı ya da mantıksızlığına bağlıdır.

Toprak, toprakaltı zenginlikleri ve iklim, insan topluluğunun sahip olduğu doğal koşullar bütününü oluştururlar. Bu doğal koşullar çok yavaş, ama insanlar tarafından kullanılış biçimleri oldukça hızlı değişir. Bu koşulların kullanılış biçimi, en başta, teknik düzeye bağlıdır.

Daha yakın zamanlara kadar hiç bir ekonomik önem taşımayan birçok doğal zenginlik, geniş kullanım alanları buldu. Örneğin, o kadar uzak olmayan geçmişte, boksitler (alüminyumun hammaddesi) hiç bir alanda kullanılmıyorlardı. Bugün, yoğun bir biçimde işletilmektedirler. Uranyum yataklarının işletilmesine, şu son zamanlarda, ancak atom enerjisi kaynaklarının bulunmasından sonra başlandı.

Ekolojinin mantığı, endüstriyalizm mantığının tam karşıtıdır. Yüksek tüketim, sonlu bir gezegende sonsuz olarak desteklenemez. Sürekli büyüme ve endüstriyel gelişim arayışı zorunlu olarak gezegeni yıpratır ve halkı yoksullaştırır.⁸

⁵ Bu konu için temel kaynakça:

- Gilles Deleuze (1988). "What is a dispositif?". In: Timothy Armstrong (ed.) Michel Foucault Philosopher. New York: Routledge, 1992.
- Giorgio Agamben (2006). "What is an Apparatus?". In: What is an Apparatus? And Other Essays. Stanford University Press, 2009.
- Elizabeth Grosz (2008). Chaos, Territory, Art: Deleuze and the Framing of the Earth. Columbia University Press, 2008. Only chapter one: "Chaos. Cosmos, Territory, Architecture".

- ⁶ LEONTIEV, L., 1976, s.14. bkz: <https://biopolitics.gr/biowp/who-we-are/about-bio/>
- ⁷ <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/sanayi-devriminin-itici-gucu-wattin-buhar-makinesi>
- ⁸ PORRITT, J., 1988, s.57

KÜLTÜR SANAT

İnsanın çalışma konusu üzerinde etkili olmak için kullandığı her şey, çalışma aracıdır. Çalışma araçlarının ilk ambarı doğa olmuştur. Tarih öncesi insanları kullandıkları taşları doğada buluyorlardı. Zamanla, insan tarafından, elbette doğal nesnelere yararlanılarak geliştirilmiş çalışma nesnelere, önemli bir rol oynar oldular. Çalışma araçları arasında en büyük rolü makinalar, üretime yarayan her türlü donatım gibi aletler oynar. Üretimin niteliğini belirleyen şey, işte bu çalışma araçlarının ta kendileridir. Çalışma aletlerinin yetkinleşmesi, yenilenmeleri, insanın doğa üzerindeki egemenliğini artırır.

Üretim için zorunlu olan tüm maddi koşullar, çalışma araçlarıdır. Her şeyden önce, evrensel çalışma aracı olan toprak, fabrika yapıları, kanallar, yollar vb. çalışma araçları ile çalışma konusu, üretim araçlarıdır. Bir nesne, çalışma süreci içindeki yerine ve rolüne göre, bir hammadde, bir çalışma aracı ya da ürün olabilir. Böylece, kömür, maden ocağında bir ürün ve kok fabrikasında bir hammadde. Dokuma tezgâhı, tekstil makineleri yapımı fabrikasında bir ürün ve tekstil sanayinde ise bir çalışma aracıdır.⁹

Üretim araçları, insan emeği onları eyleme sokmadıkça, hareketsiz nesnelere.

İnsan emeği, tüm üretimin en önemli ögesidir. Hayvanlar, en karmaşık hareketleri içgüdüsel bir biçimde yaparlar; oysa insan emeği, bilinçli bir çalışmadır. Emek, salt insana özgü bir vergidir.

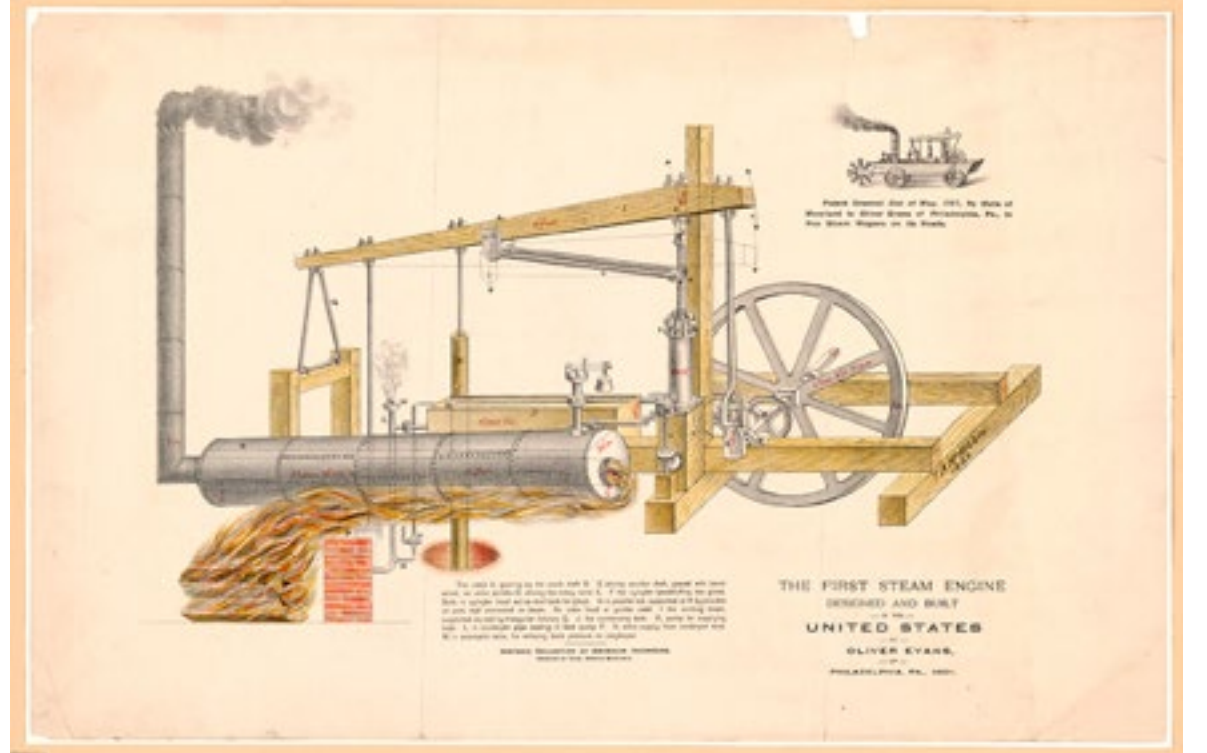
İnsan emeğinin iki temel özelliği vardır. Birincisi, önceden saptanmış bir erek izleyen bir çalışma olması, ikincisi de, çalışma aletleri üretimine sıkı sıkıya bağlı bulunması biçimindedir.

Emek, tüm insan yaşamının, başta gelen temel koşuludur.

İnsanın hayvan acunundan çıkışını belirleyen şey, başlangıçta son derece ilkel, çalışma aletleri üretimidir.

Hayvan, doğanın nimetlerini tüketmekten başka bir şey yapmaz; insan ise, tersine, doğa üzerinde emeği ile etkili olur ve gitgide doğa üzerinde egemenlik kurarak, onu kendi amaçlarına yararlı bir duruma getirir.

Eski ekonomistler çok haklı olarak, emeğin, zenginliğin babası, toprağın da anası olduğunu söylemişlerdir. Toplum gelişmesinin ilk evrelerinde, emek

1 Şubat 1809 – Robert Fulton, buharlı geminin patentini aldı.¹⁰

üretkenliği son derece düşük, aletler çok ilkel idiler. Ama, işbölümü daha bu çağda görülür. Erkekler kendilerini ava, kadınlar ev işlerine veriyorlar, çocuklar ile yaşlılar da ellerinden geldiğince onlara yardım ediyorlardı.

Üretimin gelişmesi, toplumsal işbölümü sonucunu verir. İnsan çalışma kollarının ortaya çıktığı görülür. Uygun bölgelerde, aşiretler tarım yapmaya koyulur, başka yerlerde, hayvancılıkla yaşarlar. Zanaatçıların (çömlekçiler, demirciler, silahçılar, değirmenciler vb.) ortaya çıkışı, işbölümünü büyük ölçüde geliştirmiştir.

Tekniklerin ilerlemesi, üretim araçlarının gelişmesi ve toplumsal işbölümünün derinleşmesi sonucu verir. Sanayi tarımdan ayrılır. Makinelerin gelişmesi ile birlikte,

enerji üreten makineler üretimi, iş makineleri üretimi, metalürji, tekstil, kundura, beslenme sanayi makineleri üretimi, tarımsal makineler üretimi vb. bir dolu yeni çalışma kolları çıktı.

Yukarıda görmüş bulunduğumuz gibi üretim; insanın doğaya karşı bir savaşımdır. Üretim araçlarının yetkinleşmesi ve çalışma gücünün gelişmesi, insan toplumunun doğa üzerindeki egemenliğinin bir artış belirtisidir. Bu egemenlik ise beraberinde çevre sorunları getirmektedir.

Corona salgını günlerinde hoşça kalın, evde kalın, sağlıcakla kalın...(5 Nisan 2020)

İkinci yazımızda ekoloji, biyo-ekonomi, nüfus ve ekonomi arasındaki ilişki ve gelişmeleri ele alacağız.

KAYNAKLAR

- AKAT, A.S., "İktisatçılar ve Çevre", ŞEHİR Dergisi, Çevre Özel Sayısı, Sayı:11, 1988.
- ARVANITIS, A.V., "Biopolitics-Dimensions of Biology", I. Int. Conf. on BIOPOLITICS The Bio-Environment, May 6-10-1987, Pub.B.I.O., 1988, Athens, Greece.
- BAHRO, R., "Nasıl Sosyalizm?, Hangi Yeşil?, Ne İçin Sanayi?", Der., Tanıl Bora, Ayrıntı yay. 1989.
- DUMONT, R., "Uçurumun Kıyısındaki Dünyamız", Çev. Semih Tiryakioğlu, Varlık Yay. Nisan, 1976.
- GÜREL, S., "Systems Approach to Environmental Education" June, 1973.
- KELEŞ, R., "Kentleşme ve Konut Politikası", A.Ü.SBF Yay. No:540, Ank.1984.
- LEONTIEV, L., "Marksist Ekonomi Politikasının İlkeleri, Çev. Kenan Somer, Sol Yay. 1976, Ank.
- PORITT, J., "Yeşil Politika", Çev. Alev Türker, Ayrıntı Yay. İnceleme Dizisi, 1988. Proposal for a Bio-syllabus.
- SIMONIS, U.E., "Ecology and Economic Policy", Int. Conf. on BIOPOLITICS The Bio-Environment, May 6-10-1987, Pub. B.I.O., 1988, Athens, Greece.
- TANİLLİ, S., "Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz", 1988, Amaç Yay.
- YAVUZ, F., "Çevre Sorunları", A.Ü.SBF Yay. No:385, 1975

⁹ LEONTIEV, L., 1976, s.17.

¹⁰ Buhar makinelerinin tekstil ve su pompalarında kullanımının ardından artık ulaşım araçlarında da kullanılmaya başlandı. Amerikalı Jonh Fitch buharlı makineyi vapurda kullanmış ve Trenton ve Philadelphia arasında Delaware nehrinde seferler düzenlemiştir. Fakat bu başarısı çok sürmemiştir. Yine Amerikalı Mucit olan Robert Fulton 1807 yılında buhar makinesini güçlendirerek vapurda kullanmıştır. Kaynak : <https://tarihnedio.com/ilk-buharli-gemi-ve-mucidi-robert-fulton/>

KİTAP İNCELEMESİ

Oliver Jeffers'in Kayboldu Bulundu ve Uçtu Uçamadı Kitapları Üzerine Kahverengi Bavul, Ev ve Uçmayı Sevmeyenler*

Funda Mengilli

Hayatınıza teklifsiz giren bir penguenle ne yaparsınız? Peki, bu penguenle dağları denizleri aşsanız? En yakın arkadaşınız olsa o penguen ve bir gün aniden bir karar alsa. Bu kararın içinde size yer olmasa mesela. Arkadaşınızın yanında olur musunuz? Peki ya, öyle görünmese de aslında size de yer varsa? Penguen farkında olmasa da. Siz farkında olmasanız da. Nasıl bilebilirsiniz ki? Tabii ki birlikte deneyimleyerek. Ve paylaşarak. Yağmuru, fırtınayı, oyunu eğlenceyi birlikte tadararak. Resimli kitapların gücü işte burada, dokunacağı yeri bilerek pek güzel anlatıyorlar her şeyi.

İrlandalı yazar ve illüstratör Oliver Jeffers'in bundan on beş yıl önce çıktığı yolculuk geçtiğimiz sene nihayet Türkiye'ye ulaştı. Kitapları birçok ülkede farklı dillere çevrilen yazarın 2005 ve 2010 yıllarında yayımlanan iki harika kitabının Türkçe'ye çevrilmesi heyecan verici. Resimli kitap takipçilerinin yakından tanıdığı Oliver Jeffers'ı ilk kez Türkçe okumak 2020'nin nadir güzelliklerinden biri olsa gerek. Celal Üster'in çevirisiyle Can Yayınları'ndan çıkan *Kayboldu Bulundu* (*Lost and Found*, 2005) ve *Uçtu Uçamadı* (*Up and Down*, 2010) aslen uzunca bir yol hikayesi.

Henüz tanıdığınız birine yardım etmek için ne kadar yol gidersiniz? İki sokak öteye? Arka mahalleye? Komşu şehre? Ülkeye? Peki ya Güney Kutbu'na? Hem de bir kayıkla.

2005 Nestlé Smarties ve 2006 Blue Peter Yılın Kitabı ödülleri değer görülen *Kayboldu Bulundu*'da karakterler tam da böyle yapıyor. Kahverengi bereli, yuvarlak suratlı, çizgili kazaklı çocuğun kapısında turuncu burunlu, kısa kanatlı bir penguen beliriyor. Çocuk nereye giderse, üzgün penguen de peşinden gidiyor. Hüznü, çocuğu öyle etkiliyor ki, uykuları kaçan çocuk pengueni evine ulaştırmaya karar veriyor. Bir kitaptan penguenlerin evinin Güney Kutbu'nda olduğunu öğrendiklerinde kahverengi bir bavula eşyalarını koyup yola çıkıyorlar. Yola çıkmaları da, yolda paylaştıkları da hikâyenin sonunu detaylıca örüyor. Güney Kutbu'na vardıklarında ev olarak düşündükleri yerin/şeyin ne olduğunu sorguluyor Oliver Jeffers. Hem karakterlere, hem de bize. Yalnızlık/ arkadaşlık ikiliği üzerine kurduğu çatıda bazı şeylerin yalnızca paylaşıldığı zaman anlamlı olduğunu öyle güzel anlatıyor ki. Mesela hikâye anlatmanın. Tam da Jeffers gibi kendisini hikâye anlatmayı ve çizmeyi seven biri olarak tanımlayan birinden bekleyeceğimiz gibi. Hikâyeler ancak paylaşıldıklarında anlam kazanıyor. Bizi tüm bu yolculuğa son derece yalın cümleler ve sade çizgiler, dingin bir boyamayla çıkarıyor ödüllü kitap. Tam bir "az olan fazladır"¹ örneği. Her bir noktanın, çizginin olması gerektiği yerde kullanılmasıyla, geometrik şekillerin gücü adına hayat veriyor metne. Ne bir fazla, ne bir eksik.

Kitaplar aksini söylese de uçabilir mi? Peki uçması yeterli olur mu mutlu olmasına? Yanında arkadaşı olmazsa yaptığından keyif alabilir mi? Paylaşmanın değeri kaç farklı biçimde anlatılabilir? Ve birbirine destek olmanın. Düşüğünüzde birlikte kalkacağınız bir dostun değeri. Özlemi nasıl anlatırdınız mesela? Sokakta tek başına bankta oturmuş, kırmızı bir bere ören bir penguen görseniz ne hissederdiniz? Hayvanat bahçesinde tutsak penguenlerle çocuğun arkadaşı penguen arasında nasıl bir fark olabilir? Tavla oynamayı bilmiyor olmaları olabilir mi? Mizah dokunuşları eksik olmayan kitapta tüm bunlar sadece metinle değil, çoğu resimle anlatılmış. Dünyanın birçok yerindeki okura ulaşabilen resimli kitapların ortak gücü bu olsa gerek. Bilen bilir, metin resim dengesi iyi kurulmuş bir kitabı okumanın verdiği haz başkadır.

Oliver Jeffers'in diğer kitaplarının çevrilmesini bekleyen az kişi değildir diye düşünüyorum. Bir çocuğun her gün kullandığı pastel boyalarının gözünden anlatılan *Crayon* serisi de kitapseverlere ulaşır mı dersiniz? Konuşan, hisseden, çalışan, iş bırakan pastel boyaları okumak keyifli olmaz mıydı?

İşte böyle içimizi sımsıcak duygularla dolduracak kitaplara nasıl da ihtiyaç duyuyoruz... İyi ki varlar, hep var olsunlar.

Yolculuk, *Uçtu Uçamadı*'da farklı bir yönde devam ediyor. Kitap, aynı çocuk ve penguen karakterleriyle tanıştıran daha ilk sayfasında yine kahverengi bavulla karşılıyor okuru. İki sıkı arkadaşın, çocukla penguenin ortak yolculuğunun manifestosu, kahverengi bavul. Her şeyi birlikte yapan, sürekli bir arada vakit geçiren arkadaşlardan penguen bir gün tek başına bir şey yapmak isterse ne olur? Mesela uçmak isterse. Penguenler uçabilir mi?

* Bu yazı ilk haliyle Ocak 2021 tarihinde bibliyomag.com'da yayımlanmıştır.

¹ "Less is more." Ludwig Mies van der Rohe. Mimar.

Cin Ali Solfasol'de

Bülten Sokak No:32 Kavaklıdere Ankara

cinfo@cinali.com.tr 0 (312) 426 80 42

@cinalibizim

Cin Ali'den Hepinize Merhaba,

Cin Ali'yi görmek sizi çok mutlu etti biliyoruz. Arkadaşlarını yeniden görmek de Cin Ali'yi çok mutlu ediyor. Nereden mi biliyoruz? Cin Ali Müzesine gelen, Cin Ali'yi yeniden gören herkesin yüzündeki kocaman gülümsemeden...

Müzeye geldiğinizde o zamanlar sıkıcı bulduğunuz siyah önlükleri hevesle giyip o yıllara geri döndüğünüzü, tahtanın başında arkadaşlarınızla tebeşir oyunları oynadığınızı; çocukluk oyunlarınızı, oyun tekerlemelerinizi nasıl da ezberinizde tuttuğunuzu görüyoruz. Anılarınızı ne çok özlediğinizi... Yoksa çocukluğunuzu mu demeliydik... Biliyor musunuz çocuklarınız da sizin bu çocuk halinizi çok seviyor doğrusu. Dünün çocuklarıyla bugünün çocuklarının ortak arkadaşı Cin Ali olunca müzede hepimiz aynı "çocuklukta" buluşuyoruz.

Solfasol Gazetesi Cin Ali'yi yazmaya davet edince işte bu gülümseyen, gülümseten, neşeli çocukluk halleri bizim köşemizin adını ve içeriğini bulmamıza yardımcı oldu. Bu köşede "**Çocuk ve...**" başlıklı bir dizi yazı yazmaya karar verdik.

Bizler ne güzel çocukluk yaşadık değil mi? Sokaklar bizimdi, oyunlarımız ve oynayacak arkadaşlarımız çoktu. Oyunağımız yoktu ama her yer oyun, her şey oyuncaktı... Oyun yaşamın provasıydı. Ya şimdi? Ali ile Ayşe gerçekten oynuyorlar mı?

Cin Ali'nin Ankara'sı
Bahçelievler'de doğup büyüyen Cin Ali de bizim gibi bir Ankara aşığı. Konuklarına Ankara'yı anlatıyor hatta Ankara ile ilgili birçok çalışma da yürütüyor.

Oyunun yeri, zamanı olur mu? Oyunsuz olur mu? Oyunun yaşı da olmaz değil mi? Bugünün çocuklarının en büyük ihtiyacını "**Çocuk ve Oyun**"da konuşalım.

Oyun deyince mahalleniz geldi gözünüzün önüne değil mi? Çocuk halinizle her köşesini bildiğiniz, herkesi tanıdığınız, gizli yerlerinizin olduğu. Mahallenin bakkal amcası, parktaki simitçi abi, mahalleli vardı. Gökyüzünü gördüğümüz bir şehirdi Ankara. Yemyeşil ve kocaman parkları vardı.

Cin Ali Müzesi Oyunla Okuma Odası
Cin Ali müzesinde bol bol oyun oynayabilirsiniz.

Şehir için küçük değildik, belki de şehir tam bize göreydi. Sahi, Ali ile Ayşe büyüdüklerinde bu şehri nasıl hatırlayacak? "**Çocuk ve Ankara**" da bugünün Ankara'sının çocukları üzerine konuşalım.

Çocukken aylık dergisinin çıkmasını heyecanla beklemeyen var mı aramızda? Ders kitabının arasında roman okumayan, okuduğu kitaplardaki maceraların kahramanı olmayan... Maceraperest çocuklardık biz; oyunlarımızda çizgi film değil kitap kahramanları olan. Şimdi daha çok kitap var ama eski tadı mı yok sanki... O zaman "**Çocuk ve Okuma**" üzerine yazalım, çizelim biraz düşünelim.

Bülten Sokak No:32 – Cin Ali'nin yeni evi
Cin Ali Eğitim ve Kültür Vakfı tarafından Kasım 2019'da açılan Cin Ali Müzesi

Bütün bunları yürekten hissediyor ve sizler gibi içimizde hem heyecanını hem eksikliğini duyuyoruz. Bu yüzden Cin Ali Müzesinde oyunu, oyunla okumayı, yaşayarak öğrenmeyi, dokunmayı, çocuk olmayı Ankara'yı yaşamak ve yaşatmak istiyoruz. Müzeler de değişiyor. Müzeler artık sadece eserleri sergileyen binalar değil hayatın içinde ve hayatla değişen ve hayatı değiştiren yerler. "**Çocuk ve Müze**" üzerine Cin Ali Müzesinden sizlere söylemek istediklerimiz var.

Kimi zaman sorularımızla, kimi zaman sorunlarımızla, kimi zaman sizleri gülümsetecek gözlemlerimizle, bazen konunun uzmanlarıyla bazen çocukların bakışıyla "**Çocuk ve...**" başlıyor. Biz heyecanla Kasım ayının köşe yazısına hazırlanırken siz de içinizdeki güzel çocukla ve umutla kalın...

Sevgiler
Cin Ali

Cin Ali Kütüphanesi:
2018 yılında açıldı. Çocukluğunuzda en sevdiğiniz kitabı burada bulacağınıza eminiz.

KÜLTÜR SANAT

Sayfa 36'nın devamı...

“Çoğulculuk Kültürünü Geliştirmeye Yönelik Haritalama”

TEKHNE

Daha çok katkının önünü açmak için, göndereceğiniz video-hikâyelerin yapım bakımından kolay üretilebilir ve süre bakımından da kısa olmalarını özellikle hedefliyoruz. Hazırlayacağınız videonun maksimum 4 dakika uzunlukta olmasını bekliyoruz, başka bir ifadeyle, kısalık konusunda alt sınırimiz yok ama 1 videonun 4 dakikadan uzun olmamasını tercih ediyoruz. İçerik olarak, Ankara'ya dair bir hikâyeye barındırıyor olması ve bu hikâyenin de Ayrımcılık, Kutuplaşma ve Çoğulculuk konularından en az birini konu alması gerekiyor.

Video hikâye veya hikâyeleriniz için, kullanmakta olduğunuz dijital fotoğraf makinenizin (DSLR) veya akıllı telefonunuzun kamerasını kullanabileceğiniz gibi; buluntu film, arşiv görüntü, fotoğraf, ses kaydı vb. materyallerden de faydalanabilirsiniz. Katkılarınızın alabileceği biçim ve türler konusunda bu aşamada oldukça esneğiz; kısa film, animasyon, stop motion gibi türler yoluyla da kendinizi ifade etmeniz ve çalışmamıza katkıda bulunmanız mümkün.

Göndereceğiniz videolar ve hedeflediğimiz konular/içeriklerle ilgili daha kapsamlı bilgiye şu adresteki dokümanlardan ulaşabilirsiniz:

<https://solfasol.tv/cogulculuk-kulturunu-gelistirmeye-yonelik-haritalama>

Bu metnin sonunda yer alan iletişim adreslerimizden de bize her zaman ulaşabilirsiniz

görüş ve önerileriyle hem çalışmamızın genel seyri hem de özellikle derlediğimiz videolar konusunda yol gösterici olacaklar. Danışma Kurulumuzda yer almayı kabul ederek çalışmamıza verdikleri gönüllü destek için kendilerine bir kez daha teşekkürlerimizi iletiyoruz.

Derlediğimiz videoları hem yapılandırmakta olduğumuz web tabanlı Türkiye haritası üzerinden (konum bağlantılı olarak) hem de Youtube kanalı ve diğer sosyal medya hesaplarımızdan erişime açacağız. Onayları dâhilinde, erişime açtığımız videoların yapımcıları hakkında web sitemizde tanıtıcı materyallere de yer vereceğiz. Ayrıca, kamuoyuyla paylaştığımız videolardan biçimsel, görsel ve içerik bakımlarından dikkat çekici olanların üreticilerini, çalışmamızın ilerleyen safhalarında düzenleyeceğimiz genel gösterimlere ve söyleşilere de davet edeceğiz.

Bu çalışmayla, ülkemizde oldukça farklı biçimler alabilen toplumsal kutuplaşma ve ayrımcılık sorunları ile bunlar karşısında panzehir işlevi üstlenerek her şeye rağmen birlikte yaşama idealimizi sürdürmemizi sağlayan çoğulculuk (karşı-ayrımcılık) pratiklerini görünür kılmak, kamuoyunun dikkatine sunmak istiyoruz. Bu sorunları ve pratikleri ya doğrudan tecrübe etmekte ya da çeşitli şekillerde görmekte, bilmekte ve etkilenmekte olan katılımcılar tarafından hazırlanacak video hikâyeler bu yolculukta lokomotifimiz olacak. Başka bir ifadeyle, yapımını gerçekleştireceğiniz ve bize ulaştıracağınız videolarla çalışmamıza iştirak edebilir, tarif ettiğimiz hedefe doğru birlikte harekete geçmemizi sağlayabilirsiniz.

Uzun sözün kısası: Video-katkılarınızı bekliyoruz!

Sorularınız için yazışma adresimiz
tekhnetopya@gmail.com
GSM 0506-4569175 / 0505-2595373

Enver Arcak (Yapımcı)

Pelin Esmer (Yönetmen)

Ali Kemal Çınar (Yönetmen)

Eylem Kaftan (Yönetmen)

Ümit Ünal (Yönetmen)

Zeynep Güzel (Yönetmen)

Özlem Yalçınkaya (Sivil Toplum Savunucusu)

Ersan Ocak (Akademisyen)

Suncem Koçer (Akademisyen)

Bu sene sonuna kadar bize ulaştıracağınız video formatındaki görsel-işitsel hikâyeleri, öncelikle, genel standartları ve çalışmamızın içerik üretim rehberine uygunlukları bakımından projemizin Danışma Kurulu ile değerlendireceğiz. Danışma Kurulumuz, sivil toplum, sinema ve iletişim alanlarından çalışmalarını ilgiyle ve severek yakından takip ettiğimiz isimlerden oluşuyor.

Bu platformda, Enver Arcak (yapımcı), Ali Kemal Çınar (yönetmen), Pelin Esmer (yönetmen), Zeynep Güzel (yönetmen), Eylem Kaftan (yönetmen), Suncem Koçer (akademisyen), Ersan Ocak (akademisyen), Ümit Ünal (yönetmen) ve Özlem Yalçınkaya (sivil toplum savunucusu)

Biz Potansiyeli İçin “Sine-i Millet”

Mehmet C. Peker

Değerli hemşerilerim/komşularım merhaba,
Bu başlık da nerden çıktı dediğinizi duyuyor ve sizleri birkaç dakika sabır göstererek aşağıdaki satırları sonuna kadar okumaya davet ediyorum. Önce yaklaşık bir yıldır devam eden Solfasol.tv canlı yayınlarım ve gazetemizin önceki sayılarındaki ilgili paylaşımlarımdan bahsetmek istiyorum, unutanlar için 😊

“Biz Potansiyeli İçin Birbirimizden Öğreniyoruz” üst başlığı ile yapılan paylaşımlardaki her konuğumuzun ilgi ve/veya uzmanlık alanında bizlere bilgiler, öneriler verip program sonrasında merak edip sorgulayacağımız ipuçları vermesini diliyoruz.

Ocak, Şubat, Mart aylarında değerli konuklarımız ile KAVRAMLAR konuştuk, Nisan ve Mayıs aylarında da sadece GENEL KURUL kavramı üzerine hem sorgulamalar, hem de sekiz farklı sivil toplum örgütü temsilcileri ile (katılımcıların da teyitleri ile söyleyebilirim ki) verimli mikro genel kurullar gerçekleştirdik.

Söz konusu beş ay içinde gerçekleşen 21 Salı sohbeti, ilgili notlarımı ilkbahardaki Solfasol sayılarında paylaşmıştık. Haziran ayındaki psikologlardan sonra Temmuz ayında sporcular, Ağustos ayında sosyologlar ve Eylül ayında da felsefe hocalarımız bizlerle oldular. Söz konusu yayınlardan aklımda kalan kelime ve/veya cümleleri paylaşmak isterim, dahası için Mehmet C. Peker Youtube sayfasına veya www.mehmetcpeker.biz sitesine göz atabilirsiniz.

1 Haziran 2021

Psikolog Muazzez Merve Avcioğlu
“**Düşünce, Duygu, Davranış ve Bağlam**”
Değerlere doğru yürürken duygu ve düşünceden daha önemli olan davranışlardır. Davranışa odaklan DEĞERLERİ devreye sok.

20 Temmuz 2021

Triatlon Sporcusu Nermin Fenmen
“**Neden herkes için Spor**”
Daha iyisini hak ettiğine inan. Kendine karşı sorumluluk hisset. İlk adımı kafanda at. Bahaneleri bırak. PES ETME.

31 Ağustos 2021

Sosyolog Zeynep Kurnaz
“**Suskunluk sarmalı ve Konuşmanın iktidarı**”
Dışlanma korkusu ile konuşmamak yerine varoluşsal sorun içinde DAVRANIŞ geliştir. Birliktelik KOROSU ile sessizliği kır.

8 Haziran 2021

Psikolojik Danışman Cemre Öztoprak
“**İlişkilerde sağlıklı ve güvenli iletişim**”
İletişim yaptıkça gelişebilir; bak, DİNLE, yönlendir, takdir et, sorumluluk al.

27 Temmuz 2021

Satrançsever Mehmet Kızılkaya
“**Kazanmaktan ve Kaybetmekten Bağımsız Satranç**”
Satranççı gibi düşün; analiz yap, STRATEJİ belirle, hayal kur, önyargılarını kır, yolculuk tasarla, engeller ile karşılaşınca yeni tutum belirle, sorumluluk al.

7 Eylül 2021

Felsefeci Murat Çelik
“**Biz Hikâye Kahramanları**”
Biz beni içerir. Kendi öykünü ANLAMAK için diğerlerinin de, kentin de, dünyanın da öykülerini anlamak gerek. Kahramanlar, yan karakterler...

15 Haziran 2021

Psikolog Burcu Tekeş Tolungüç
“**Olumlu Duyguları Anlamak**”
Anda kal, ODAKLAN, paylaş, kutla, sözler yanında şekiller ile de ifade et, yaz.

14 Eylül 2021

Felsefeci Emre Koyuncu
“**Biz Hayvanlar**”
Sadece insan çıkarlarına odaklanarak devam etmek mümkün değil. FARKLILIKLARI anlayıp sorunsallaştırmak gerek.

22 Haziran 2021

Psikolog Özlem Ulutaş Akarken
“**Dayanıklılık ve Yılmazlık**”
Yılmazlık potansiyeli her insanda mevcuttur. Bambu sağlamlığı, ESNEKLİĞİ ile yaşa ve gerektiğinde tekrar rota belirleyebil.

3 Ağustos 2021

Sosyolog Feray Artar
“**Kent ve Katılım**”
Kent Hakkı, Kentsel Katılım yeni bir BİZ olmayı vaat eder.

21 Eylül 2021

Felsefeci Yasin Karaman
“**Biz Borçlular**”
İnsanın borçlandırılmasının eşitsiz ilişkilere ve SUÇLULUK duygusuna “etkisini merak” ettiniz mi? Küresel suç ağının parçası değiliz! Geleceğimizi ipotek altına aldirmayacağız! Direneceğiz!

29 Haziran 2021

Aktif Yurttaş Birce Albayrak
“**Eşitlik, Çeşitlilik, Kapsayıcılık**”
Dayanıklı topluluk potansiyelini keşfet ve toplumsal fayda için BİRLİKTE anlamlandır.

10 Ağustos 2021

Sosyolog Nilay Çabuk Kaya
“**Sosyal normlar ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**”
Kolaylaştırıcı olması beklenen normlar önyargılar üretiyor. İşbirlikleri TCE'den beslenebilir. Herkes kendi etki alanında olası adımı düşünsün.

28 Eylül 2021

Felsefeci Gülben Salman
“**Biz Yurttaşlar**”
Neoliberalizmin yaratıp sıkıştırdığı, izleyen, pasif yurttaş halinden çıkış ihtimali var mı? Şahit olma halinden tanık olmaya doğru bükülerek edilgen yerine etkin hale gelmek, GELMEKTE OLAN HALK umudunu arttırmaz mı?

6 Temmuz 2021

Dağcı ve Maratoncu Necdet Turhan
“**Engeller Aşılma İçindir**”
Umutsuzluğa düşmeden rasyonel HAYALLER oluştur, çevrendekilerin yaşam arzuları ile etkileş, birliktelik içinde ol.

17 Ağustos 2021

Sosyolog Besim Can Zırh
“**Göçmenlik ve Aidyet**”
Tuhaf olan göç değil, göçmenlerin iradeleri dışındaki politikalar ile yönetiliyor olması. Göçü ve göçmenleri KABUL edelim ve birlikte yönetmeye çalışalım.

13 Temmuz 2021

Briç Uzmanı Levent Özgül
“**Takımdaşlık Ruhu**”
Değişen şartlara doğru çözümler için; merak et, sorgula, odaklan, öğrenmeyi öğren, birbirinden ÖĞREN. Ortak dertlerimiz ile aynı gemideyiz; dinle, anla, sev, say, DAYANIŞ.

24 Ağustos 2021

Sosyolog İlhan Zeynep Karakılıç
“**Mübadele ve Sosyal hafıza**”
Bizi biz yapan şey HATIRLADIKLARIMIZ / UNUTTUKLARIMIZ. Sosyal hafızanın yüzleştiricilik, kuruculuk yanında geleceğin tasarımı işlevi de var.

5 Ekim 2021

DDA "Bir Şehir Hayali" Projesi Katılımcısı Ayçe Özatalay
“**Hak Temelli Bir Kent Hayali**”
Şimdi karar alma süreçlerini etkileme ve hayalleri gerçek kılma zamanı.

Ekim ayının konukları Denge Denetleme Ağı'nın "Bir Şehir Hayali" projesine katılanlar arasından seçildiler. Her sohbete ayrı bir Denge Denetleme Ağı temsilcisi de katılıp sohbetimizi renklendirecekler. Bizi izlemeye devam edin lütfen 😊 İzleyin ve hep birlikte BİZ POTANSİYELİ İÇİN etki alanlarımızda elimizden gelenin en iyisini yapmaya çalışalım. Elimizden gelenin en iyisi deyince aklıma gelenleri (daha sonra detaylandırmak üzere) kısaca yazıp yazımı sonlandırmak istiyorum. Önce dört soru;

- Ne/ler istiyoruz?
- Neden istiyoruz?
- Kavuşmak için neler yapabiliriz?
- Kavuştuğumuzu nasıl anlarız?

Ne dersiniz, bu dört soruyu etki alanlarımız ile ilgili cevaplamayı deneyelim mi?

Ne/ler istiyoruz?

Çocuklarımızın sevgi ve güven, ergenlerimizin merak ve bilgi, gençlerimizin coşku ve üretim, yaş almışlarımızın huzur ve gururla sürdürdükleri günler yaşamalarını ve paylaşmalarını istiyoruz. İlgili tüm süreçlerde saygı, özgürlük, etik, hukuk, adalet, demokrasi, sosyal devlet vb. kavramlarının geçerli olmalarını istiyoruz.

Neden mi?

Tüm canlıların "eşit paylaşılan mutlulukların parçası olmalarının" hakları olduğuna inanıyoruz!

Ne/ler mi yapabiliriz?

Temsili demokrasiyi katılımlı olanına evirmek için "Sine-i Millet'e dönmeye" ne dersiniz?

2022 yılın ilk aylarından başlayarak, Apartmanlarımızda, Mahalle derneklerimizde, Meslek odalarımızda, Semt meclislerimizde, Kent konseylerimizde ve üyesi gönüllüleri olduğumuz inisiyatiflerde, platformlarda (seçimli veya seçimsiz) genel kurullar yapmaya ne dersiniz?

Ama bu kez olabildiğince çok sayıda katılımcının -mümkün ise tamamının- duygu ve düşüncelerini paylaştığı, diğerlerinin de anlamak için dinlediği sahici ve samimi genel kurullar yapmaya ne dersiniz?

Söz konusu genel kurullarda kişiler yerine sistemi, iyi ve kötü performanslardan daha çok POTANSİYELERİMİZİ nasıl zenginleştirebileceğimizi ve gerçekleştirebileceğimizi konuşmaya ne dersiniz?

Geleneksel siyaset anlayışındaki çatışmalar ile iktidarı ele geçirmeye çalışmak yerine iktidarı inşa edecek bir "yeni siyaset kültürü" geliştirmek için emek harcamaya ne dersiniz?

Slogan ve ütopya uçlarında duygusal gezinti ile yetinmeyerek onlar arasında dolaşırken farkındalıklar, yeni tanışıklıklar, meraklar, öğrenmeler, sorgulamalar, yaratıcı katılımlar, birleşik akıllar ile verimli ve etkili üretim süreçleri için duygu ve akıl dengesini oluşturmaya ne dersiniz?

Ortaklaştırılan ihtiyaçlar ve öncelikler, iletişim, ilişki, işbirliği, araçlar, ortam en önemlileri İNSAN ve DOĞA kavramlarını yeniden anlamlandırmaya ne dersiniz?

Temsili demokrasiyi katılımlı olanına evirmek için üyesi ve gönüllüleri olduğumuz yapılara birer dilekçe verip "2022 in ilk çeyreğinde olağanüstü genel kurul istemeye" ne dersiniz?

İsteklerimize kavuştuğumuzu nasıl mı anlarız?

Yaşadığımız mekanlarda, üyesi ve gönüllüsü olduğumuz yapılarda, özetle; etki alanlarımızda kendimizi yaşadıklarımızın parçası hissettiğimizde, olası eksik ve tamamlayıcı adımlar için izleyen ve şikayet eden yerine kendimizi sorumlu hissetmeye, aidiyet duygusuna sahip olmaya başladığımızda, birlikte kararlarını aldığımız adımları hep birlikte gerçekleştirdiğimize şahit olduğumuzda, yaptıklarımızın hepimizi tatmin ettiğini hep birlikte teyit edip, hep birlikte kutlayarak sonraki adımları konuşmaya başladığımızda...

Düşünmek ve yazmak, yazmak ve düşünmek benim hoşuma gitti. İçimden bir ses "EVET, BEN VARIM" dedi, tekrar.

Ya sizin iç sesiniz ne diyor? Salı akşam saat 20:21 de görüşüyor muyuz?

Sevgilerimle...

www.mehmetcpeker.biz

Erimtan

ARKEOLOJİ VE SANAT
MÜZESİ

Büyücü ve Bahçe

11 Eylül - 31 Aralık

Sergide büyücü, sanatçı, üretim ve dönüşüm kavramları; farklı disiplinlerde üretim yapan 13 çağdaş sanatçının eserleriyle beraber çok katmanlı bir şekilde ele alınıyor. Karışımlar, sözcükler, hareketler, semboller ve araçlar gibi alt başlıklar üzerinden harekete geçen sergi, sanatçı ve büyücü arasında güncel köprüler kurabilme yöntemlerini araştırıyor.

Ahu Akgün | Anıl Saldıran | Can Pekdemir
Ebru Sargın | Erinç Seymen | Erol Eskici
Gökhan Baltacı | Kazım Şimşek | Nadide Akdeniz
Nermin Kura | Sibel Horada | Tayfun Gülnar | TUNCA
KÜRATÖR: Can Akgümüş

SOLFASOL TV'DE Düzenli Programlar

GENEL İZLEYİCİ

Her Pazartesi 19:00

Onur Mat ve Mehmet Onur Yılmaz'ın moderatörlüğünde dijital, açık verilerle haftalık gündem değerlendiriliyor.

BİZ POTANSİYELİ İÇİN...

Her Salı 20:21

Mehmet C. Peker ve konukları "Biz Potansiyeli İçin ..." yolculuk hikayesi yazmak üzere sohbet ediyorlar.

ELİFCE SÖYLEŞİLER

Her Çarşamba 21:00

Elif Gamze Bozo fark yaratan konuklarıyla sanatla dolu bir programla her Çarşamba karşınızda.

GALADER ANLATIYOR

İki haftada bir Perşembe 18:00

LGBTİ+ bireylerin ailelerinin dayanışma grubu Ankara Gökkuşuğu Aileleri Derneği iki haftada bir söyleşiler yapıyor.

VELİ SAÇILIK İLE GÜNDEM

Her Cumartesi 18:00

Sosyolog, aktivist ve yazar Veli Saçılık ile özel konukları Solfasol TV'de ülke gündemini değerlendiriyor.

SOKAK KÜLTÜRÜ

İki haftada bir Pazar 14:00

Oya Özgün Özder Ankara'nın sokak kültürünün parçası olan sanatçı, edebiyatçı, zanaatkar, aktivistlerle söyleşiler yapıyor.

ÇOCUKLARIN ŞEHİRİ

İki haftada bir Pazar 19:00

AtölyeMi kent ve çocuk arasındaki ilişkiyi "çocuklarla birlikte" sorgulayıp beyin fırtınası yapıyor.

PİNA VE ALPER

Her Pazar 20:00

Pina ve Alper en havadan-sudan konularda çok ciddi fikirlerini paylaşıyorlar.

AKIN AKIN ANKARA

Her Pazar 21:00

Akin Atauz'la Ankara'yı, kentimizin meselelerini, katılımı, demokrasiyi, haklarımızı konuşuyoruz...

GAZETE SOLFASOL'E KATILIN!

Gazete Solfasol'de içeriği, iş bölümünü ve yeni fikirleri **her çarşamba akşamı** yaptığımız toplantılarda ve ana haberleşme kanalımız olan e-posta grubumuzda ele alıyoruz.

Aramıza katılmak isterseniz **bilgi@gazetesolfasol.com** adresine bir e-posta göndermeniz yeterli.

SOLFASOL'DE YER ALIN!

Gazete Solfasol ayrımcılık, nefret ve şiddet içermediği sürece her türlü katkıya açık.

Yayımlanmasını istediğiniz yazılı ve görsel katkılarınızı her ayın 25'ine kadar **icerik@gazetesolfasol.com** adresine gönderebilirsiniz.

SOLFASOL

Ankara'nın Gayriresmi Gazetesi

Ekim 2021

105. Sayı

Ayda bir yayımlanır

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Mehmet Onur Yılmaz

Editorler

Alanur Çavlin, Zişan Kürüm

Keçi Solfasol Çizimi Aydan Çelik

Grafik Tasarım Evren Erlevent Kence

Solfasol Çocuk Grafik Tasarım
Linda Nihan Lafcı

Gazete Sekreteri Nihan Çolak
nihan.colak@gazetesolfasol.com

Bu Sayıyı Yayına Hazırlayanlar

Ada Doğu, Aida Abuhable, Akın Atauz, Alisa Candan Karsu, Aren Hamarat, Aslı Baysuğ, Asuman Özgür Keysan, Aydan Çelik, Ayhan Çelik, Beren Sayan, Can Kalabek, Ceren İskit, Deniz Çınar Bozbeyoğlu, Deniz Saraç, Duygu Toprak, Enver Arcak, F. Leyla Ak, Feraye Saçılık, Faruk Soydemir, Fatma Rana Arıbaş, Filiz Köse, Funda Mengilli, Hadi Sinan İskit, Harun Kaygan, Hevi Kırkaya, İlgün İklim Eren, Kaan Can Bircan, Kiraz Melis Polat, Likya Arcak, Mahir Çınar Aksoy, Mahir Erol, Mahir Kalaylıoğlu, Mehmet C. Peker, Mehmet Tunçer, Necati Yalçın, Onur Mat, Oya Özgün Özder, Pınar Kaygan, Savaş Sönmez, Sencer Başat, Tan Bulugan, Taylan Esin, Taylan Rüzgar Aksoy, Tuncay Altınörs, Ümit Bayazoğlu, Veli Saçılık, Yağmur Arcak

Yayın İdare Merkezi

Büklüm Sokak No: 44/4
06680 Kavaklıdere / Ankara

Tel-Faks 0 (312) 437 76 41

İrtibat Tel 0 (533) 426 89 20, 0 (536) 956 64 26

Bilgi-Katılım bilgi@gazetesolfasol.com

Yazı-Haber icerik@gazetesolfasol.com

Abonelik abone@gazetesolfasol.com

Basım Yeri

Şen Matbaa

Özveren Sokak 25/B Demirtepe / Ankara

Tel 0 (312) 229 64 54 **Fax** 0 (312) 229 64 54

E-Mail senmatbaa@gmail.com

www.senmatbaa.com

Basım Tarihi 11.09.2021

ISSN 1301-8655

Yerel Süreli Yayın

3.000 adet basılmıştır.

GAZETE SOLFASOL'Ü DESTEKLEYİN!

Altı abonelik çeşidinden size uygun olanı seçerek aboneliğinizi başlatabilirsiniz veya yenileyebilirsiniz.

Dijital Abonelik

100TL

Solfasol'ünüz her ay elektronik posta kutunuzda

iyzi.link/AFY2iA

Normal Abonelik

150TL

Solfasol'ünüz her ay adresinize posta yoluyla ulaştırılır

iyzi.link/AFY2Ww

Destekçi

300TL

Destekçi olun ve Ankara gezilerimizde misafirimiz olun

iyzi.link/AFY2eQ

Yurtdışı Abonelik

300TL

Uzaktayım demeyin, Solfasol dünyanın her yerine ulaşıyor!

iyzi.link/AFY2gw

Çifte Destekçi

600TL

Solfasol'e verdiğiniz çifte destekle bizi çok mutlu edin!

iyzi.link/AFx3Bw

Yaşasın Solfasol!

1000TL

Cömert desteğinizle mutluluktan gözlerimizi yaşartın!

iyzi.link/AFx3Gw

KREDİ KARTI

Online ödeme platformu iyzico üzerinden abone olabilirsiniz. Yukarıdaki QR kodları kullanabilir veya abonelik sayfamızda linklerini bulabilirsiniz.

solfasol.tv/abonelik

PATREON

Patreon Solfasol'a aylık düzenli destek verebileceğiniz online bir kitlesel fonlama platformudur. Belirleyeceğiniz miktar, kredi kartınızdan her ay otomatik olarak çekilerek Solfasol'a aktarılır.

patreon.com/solfasol

BANKA HAVALESİ/EFT

Abone olmak için aşağıdaki hesap numarasına ödeme yaptıktan sonra adınızı, açık adresinizi, e-posta adresinizi ve telefon numaranızı **abone@gazetesolfasol.com** adresine veya **0 536 9566426** nolu telefona SMS ile gönderin veya websitemizdeki abonelik formunu doldurun.

Abonelik Ödemesi için Banka Hesap Bilgileri

TÜRKİYE İŞ BANKASI - KÜÇÜKESAT ŞUBESİ
IBAN TR83 0006 4000 0014 2080 7867 87
Hesap Sahibi: Mehmet Onur Yılmaz SOLFASOL

SOLFASOL'DE ŞEFFAFLIK

DÖNEM EYLÜL 01.09.2021 - 30.09.2021

Solfasol, Ankaralılarla buluştuğu ilk günden beri ana gelir kaynağı abonelerinin desteği olan, kâr amacı gütmeyen bir gazete. Mali şeffaflık ve hesap verebilirliği önemsiyor, bütün sivil oluşumlar ve basın-yayın kuruluşlarının bu ilkeleri benimsemesi için öncü olmayı umuyoruz.

GENEL BİLGİLER (30.09.2021 itibarıyla)

Toplam abone sayısı: 1.129
Toplam kurumsal abone sayısı: 19

DÖNEMSEL BİLGİLER

Abonelik yenileme sayısı: 11
Yeni abone sayısı: 12
Kurumsal abonelik yenileme sayısı: 1
Yeni kurumsal abone sayısı: 2

GELİRLER

Yeni abone, abonelik yenileme, patreon: 4.098 TL
T-shirt, gazete satışı, gezi vb.: 1,155 TL
İlan, Reklam: 0 TL
EED KATKISI Proje kapsamında hakediş: 25.650 TL

GELİRLER TOPLAMI: 30.903 TL

GİDERLER

Matbaa Gideri: 10.620 TL
Postalama Gideri: 736 TL
Kira ve Ofis Giderler: 3.650 TL
İdari ve Editoryal Giderler: 13.442 TL
Resmi Giderler: 1.150 TL

GİDERLER TOPLAMI: 29.598 TL

BORÇLAR (30.09.2021 itibarıyla)

Matbaaya Borç: 0 TL
Kişilere Borçlar: 56.963 TL
Diğer Borçlar (vergi, muhasebe, kira vb.): 13.113 TL

BORÇLAR TOPLAMI: 70.077 TL

**TAKİPTE
KALIN!**

Web
solfasol.tv

YouTube
Solfasol TV

Instagram
solfasol_gazetesi

Twitter / Facebook / Google
Gazetesolfasol

“Çoğulculuk Kültürünü Geliştirmeye Yönelik Haritalama” Çalışmamıza Katkılarınızı Bekliyoruz!

TEKHNE'den (Toplum, Ekonomi, Kültür ve Hukuk Çalışmaları Derneği) Ankara Kamuoyuna Çağrı:

Ankaralı videosever dostlarımıza merhaba!

Sizlere, kısaca, yürütmekte olduğumuz “Çoğulculuk Kültürünü Geliştirmeye Yönelik Bir Haritalama Çalışması: Ayrımcılık, Kutuplaşma ve Çoğulculuk Üzerine Görsel-İşitsel Anlatılar” isimli çalışmamızdan bahsetmek ve gönüllü katkılarınıza talip olmak istiyoruz.

Bu çalışmayı, dijital görüntü üretimi ile ifade özgürlüğü, sivil toplum aktivizmi ve demokratik eylemlilik biçimleri arasında yeni köprüler kurabilmek motivasyonu hazırladık. Görselliğin adeta iletişim pratiklerinin hâkim kodu haline geldiği bir çağda yaşıyoruz. Bu bağlamda, eleştirel ve yaratıcı video içeriklerin, neredeyse tamamen “eğlence” mottosu etrafında biçimlenmekte olan dijital görsel kültür içinde pozisyon alabileceğimiz ve iyimser bir deyimle mevcut akışa tesirlerde bulunabileceğimiz müdahale noktalarından biri olduğuna kuvvetle inanıyoruz.

Bu saiklerle yapılandığımız çalışmamızın bu ilk etabında, 4 büyükşehirden (Ankara, Bursa, Ordu ve Van) **Ayrımcılık, Kutuplaşma ve Çoğulculuk** konularına odaklanan ve belli bir yaratıcılık unsuru ile hikâye anlatma becerisine sahip olmalarını arzu ettiğimiz görsel-ışitsel anlatılar topluyoruz. Projemizin yerel paydaşlarının desteğini alarak bu şehirlerde gerçekleştirmeye başladığımız çağrı, seminer ve toplantılar yoluyla mümkün olduğunca çok sayıda katılımcıya ulaşmaya çalışıyoruz. Hedefimiz, katılımcılarımızı, yaşadıkları şehirlerde sözünü ettiğimiz konular bağlamında dikkat çekici buldukları kişisel deneyim, yaşanmışlık, gözlem vb. malzemelerden video hazırlamaya/yapmaya teşvik etmek.

Dolayısıyla sizlerden beklentimiz, hazırlayacağınız videolarla, çalışmamızın, Gazete Solfasol'un desteğiyle yürütmekte olduğumuz Ankara ayağına katkıda bulunmanız.

Daha çok katkının önünü açmak için, göndereceğiniz video-hikâyelerin yapım bakımından kolay üretilebilir ve süre bakımından da kısa olmalarını özellikle hedefliyoruz. Hazırlayacağınız videonun maksimum 4 dakika uzunlukta olmasını bekliyoruz, başka bir ifadeyle, kısalık konusunda alt sınırimiz yok ama 1 videonun 4 dakikadan uzun olmamasını tercih ediyoruz. İçerik olaraksa, Ankara'ya dair bir hikâye barındırıyor olması ve bu hikâyenin de Ayrımcılık, Kutuplaşma ve Çoğulculuk konularından en az birini konu alması gerekiyor.

...devamı sayfa 31'de

SOLFASOL

Evde, ofiste kullanmadığımız, kenara köşeye itilmiş, ikinci hayatına doğru yola çıkmasını istediğimiz ne varsa topladık, geliyoruz.

Daha az tüketmek ve daha çok paylaşmak için garaj satışımıza (nam-ı diğer ikinci el pazarına) bekliyoruz.

GARAJ SATIŞI

(İkinci El Eşya Pazarı / Garage Sale)

5

23 EKİM

Cumartesi 12:00-17:00

Büklüm Sokak No 44
Açık Otoparkında

NOT: Pandemi ile mücadele kapsamında gerekli tedbirler alınacaktır